

Výchova dieťaťa v bilingválnej rodine

Bc. Zuzana Zajíčková

Diplomová práca
2015

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Bc. Zuzana Zajíčková

Osobní číslo: H13938

Studijní program: N7501 Pedagogika

Studijní obor: Sociální pedagogika

Forma studia: prezenční

Téma práce: Výchova dítěte v bilingvnej rodine

Zásady pro vypracování:

Spracovanie rešerše a štúdium odbornej literatúry.

Vymedzenie terminológie a teoretických východísk z oblasti jazykovo zmiešaných rodín a výchovy dieťaťa v bilingvnej rodine.

Príprava metodiky empirickej časti, spracovanie projektu výskumu a stanovenie výskumného problému.

Realizácia kvalitatívneho výskumu pomocou pološtrukturovaného rozhovoru.

Spracovanie a vyhodnotenie dát vrátane ich interpretácie.

Prezentácia výsledkov výskumu, ich zhrnutie a doporučenia pre prax.

Rozsah diplomové práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAKER, Colin, 2009. A parents' and teachers' guide to bilingualism. New York: AMACOM, American Management Association. ISBN 9781783091607.

GROSJEAN, Francois, 1982. Life with two languages: an introduction to bilingualism. Cambridge, Mass.: Harvard University. ISBN 0674530918.

HARDING, Edith a Philip RILEY, 2008. Bilingvní rodina. Praha: Portál. ISBN 978-807-3673-581.

MORGENSTERNOVÁ, Monika, Lenka ŠULOVÁ a Lucie SCHOLL, 2011. Bilingvismus a interkulturní komunikace. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-807-3576-783.

STEINER, Naomi, Susan L HAYES a Steven PARKER, 2009. 7 steps to raising a bilingual child. New York: AMACOM, American Management Association. ISBN 08-144-0046-9.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ, 2014. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál. ISBN 978-802-6206-446.

Vedoucí diplomové práce: **Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.**
Ústav pedagogických věd

Datum zadání diplomové práce: **7. ledna 2015**

Termín odevzdání diplomové práce: **17. dubna 2015**

Ve Zlíně dne 7. ledna 2015

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze diplomové práce jsou totožné;
- na diplomové práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 21.3 2015

..... Muzkova Zajíčková

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) *Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.*

(3) *Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.*

2) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:*

(3) *Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).*

3) *zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:*

(1) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.*

3). *Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.*

(2) *Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.*

(3) *Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.*

ABSTRAKT

Táto diplomová práca sa zaoberá problematikou bilingválnej výchovy a je rozdelená do dvoch častí. Prvá, teoretická časť, sa venuje otázkam bilingvizmu ako takého – jeho definíciám, deleniam, rôznym mýtom týkajúcich sa bilingvizmu. Ďalej sa venuje problematike bilingválnej výchovy – jej výhodám, nevýhodám, krokom, ktoré by mali viesť k úspešnej bilingválnej výchove, či kultúrnej stránke bilingválnej rodiny. V druhej, praktickej časti, sa venujeme výskumu bilingválnych rodín, ich špecifikám a všeobecne otázkam, akým spôsobom to vlastne v takýchto rodinách funguje.

Kľúčové slová: Bilingvizmus, Výchova, Kultúra

ABSTRACT

This diploma thesis deals with the issue of bilingual upbringing and it is divided into two parts. The first, theoretical part, discusses about the question such as bilingualism – its definitions, dividing, various myths relating to the bilingualism. Furthermore, it is dealing with the issue of bilingual upbringing - its advantages, disadvantages, steps which should lead to a successful bilingual education, and cultural site of bilingual families. In the second, practical part, we focused on the research of bilingual families, their specifications and general questions, such as how does it actually work in families like this.

Keywords: Bilingualism, Upbringing, Culture

Pod'akovanie:

Na tomto mieste by som chcela poďakovať môjmu vedúcemu Mgr. Jakubovi Hladíkovi, Ph.D., za trpezlivosť, podporu a pomoc pri vytváraní tejto diplomovej práce.

Ďalej by som chcela poďakovať rodine, partnerovi - ktorý mi bol inšpiráciou, a aj priateľom za podporu, nie len počas písania diplomovej práce, no počas celého štúdia. Samozrejme ďakujem aj respondentom, ktorí boli natoľko ochotní a poskytli mi rozhovor.

V neposlednom rade musím poďakovať svojej učiteľke angličtiny zo strednej školy Mgr. Martine Otrisalovej, pretože mi predala toľko svojich vedomostí, bez ktorých by napísanie tejto práce nebolo možné.

Prehlasujem, že odovzdaná verzia diplomovej práce a verzia elektronická nahratá do IS/STAG sú totožné.

OBSAH

ÚVOD	10
I TEORETICKÁ ČASŤ	13
1 BILINGVIZMUS	14
1.1 DEFINÍCIE BILINGVIZMU	15
1.2 DELENIE BILINGVIZMU	17
1.2.1 Typy bilingvizmu podľa úrovne ovládania jazyka	18
1.2.2 Typy bilingvizmu podľa spôsobu osvojenia jazykov	19
1.2.3 Typy bilingvizmu podľa veku osvojenia jazykov	19
1.2.4 Typy bilingvizmu podľa rovnováhy medzi jazykmi	20
1.3 VEK VZNIKU BILINGVIZMU	20
1.4 MÝTY A FAKTY O BILINGVIZME	23
1.4.1 Zhrutie	28
1.5 BILINGVÁLNA RODINA.....	29
2 BILINGVÁLNA VÝCHOVA	31
2.1 VÝHODY BILINGVÁLNEJ VÝCHOVY	32
2.1.1 Jazykové výhody	32
2.1.2 Akademické výhody	33
2.1.3 Iné kognitívne výhody	34
2.2 NEVÝHODY BILINGVÁLNEJ VÝCHOVY.....	35
2.3 7 KROKOV VEDÚCICH K ÚSPEŠNEJ BILINGVÁLNEJ VÝCHOVE	37
2.3.1 Budovanie základov pre bilingvizmus dieťaťa	37
2.3.2 Definovanie cieľov	37
2.3.3 Stať sa bilingválnym coach-om.....	40
2.3.4 Vytváranie bilingválneho plánu	43
2.3.5 Prekonávanie predvídateľných prekážok	47
2.3.6 Čítanie a písanie v dvoch jazykoch	53
2.3.7 Adaptácia na školu	54
3 KULTÚRNY ASPEKT V BILINGVÁLNYCH RODINÁCH	55
3.1 INTERKULTÚRNA KOMUNIKÁCIA.....	56
3.2 BARIÉRY INTERKULTÚRNEJ KOMUNIKÁCIE: STEREOTYPY A ETNOFAULIZMY.....	59
II PRAKTICKÁ ČASŤ	61
4 VLASTNÝ VÝSKUM	62
4.1 VÝSKUMNÉ CIELE.....	62
4.2 POŇATIE VÝSKUMU	64
4.3 VÝSKUMNÝ SÚBOR A SPÔSOB JEHO VÝBERU	64
4.4 METÓDA ZBERU DÁT	68
4.4.1 Otázky do rozhovoru	69

4.5	METÓDA ANALÝZY DÁT	70
4.6	OTVORENÉ KÓDOVANIE.....	72
4.6.1	Katégorie	72
4.6.1.1	Problémy – riešenia – zmeny	73
4.6.1.2	Klady a zápory bilingválnej výchovy.....	74
4.6.1.3	Dôvody bilingválnej výchovy	76
4.6.1.4	Kultúra	77
4.6.1.5	Bilingválna výchova prostredníctvom komunikácie.....	83
4.6.1.6	Jazyk	85
4.6.1.7	Integrácia detí.....	87
4.6.1.8	Odporúčania.....	89
4.6.1.9	Sebareflexia detí	91
4.6.1.10	Pomoc.....	92
4.7	AXIÁLNE KÓDOVANIE.....	93
4.7.1	Paradigmatický model.....	94
4.7.1.1	Popis paradigmatického modelu	95
4.8	SELEKTÍVNE KÓDOVANIE.....	97
5	ZÁVER.....	101
	ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	104
	ZOZNAM OBRÁZKOV	106
	ZOZNAM TABULIEK	107

ÚVOD

V prostredí materských a základných škôl sa v posledných rokoch objavuje čím ďalej viac detí, ktoré majú jedného z rodičov cudzinca. Preto sa pedagógovia, avšak nie len oni, môžu ocitnúť v situácii, že nevedia ako komunikovať s takýmto dieťaťom. Potom dochádza k situáciám, že ich vzájomná komunikácia je nejasná a vedie k nedorozumeniam, čo zároveň môže negatívne ovplyvniť prácu s dieťaťom a celkovo proces jeho výchovy. Takáto interkultúrna komunikácia sa vyznačuje tým, že účastníci v rozhovore často narážajú na rozdiely v komunikačných štýloch, na rozdielne vnímania a správanie a môže dôjsť k obojstrannej neistote, ba dokonca komunikačným bariéram. Preto je dôležité, aby predovšetkým pedagógovia a rodičia, ktorí zastávajú úlohu hlavných vychovávateľov, vedeli ako postupovať pri výchove dieťaťa s cieľom naučiť ho od malička komunikovať v dvoch, alebo viacerých jazykoch.

Podnetom pre napísanie tejto diplomovej práce bola jednoznačne účasť na programe FREEMOVER, kde sme strávili 7 mesiacov štúdiom v Berlíne. Berlín, ako jedna z Európskych metropol, je neskutočne etnicky a národnostne rôznorodá, čo je samozrejme spôsobené vysokou mierou migrácie. Človek má možnosť tam stretnúť ľudí z celého sveta. A týmto spôsobom, práve stretom takého množstva kultúr, vznikajú národnostne, etnicky, kultúrne a neodmysliteľne aj jazykovo zmiešané manželstvá. Mali sme možnosť stretnúť sa s pár ľuďmi, ktorí sú súčasťou takéhoto zmiešaného manželstva, tým pádom vo väčšine prípadov bolo/je toto dieťa vychovávané v dvoch jazykoch. A to nás nesmierne fascinovalo. Ako je možné dieťa doviest' do takého štádia, že v 5 rokoch ovláda dva jazyky do takej miery, že si v podstate často ani neuvedomuje ich striedanie? Preto sme sa rozhodli sa touto témou zaoberať v našej diplomovej práci a tým si nie len rozšírime naše poznatky z danej oblasti, ale sa aj pokúsime, aby naša práca bola prínosná pre verejnosť.

Napriek tomu, že názov by mohol viesť k tomu, že sa táto práca zaoberá vyložene len výchovou dieťaťa v bilingválnej rodine, nie je tomu úplne tak. Teoretická časť sa síce zameriava na túto problematiku, no v praktickej časti sme sa snažili obsiahnuť tematiku trochu rozsiahlejšie, takže sme sa sústreďovali na fungovanie daných rodín všeobecne, nie len čo sa týka výchovy, ale zaradili sme tam aj kultúrnu problematiku bilingválnych rodín.

Úvodom teoretickej časti našej práce čitateľom predstavujeme, čo je vlastne bilingvizmus a to takým spôsobom, že sme uviedli niekoľko definícií, aby sa čitateľ mohol stotožniť s tou, ktorá je mu najbližšia. Na definície bilingvizmu nadväzujeme jeho rozdelením a to podľa najrôznejších kritérií. V ďalšej časti sa venujeme tomu, v akých obdobiach je možné začať s realizáciou bilingválnej výchovy a kedy je toto snaženie najúspešnejšie. Ďalej informujeme čitateľov o mýtoch týkajúcich sa bilingvizmu a v tejto časti tieto mýty aj vyvraciam, takže sa snažíme, aby čitateľ samotnému pojmu, aj tomu čo predstavuje lepšie porozumel. Nasleduje krátky popis bilingválnej rodiny, a opäť nejaké delenia bilingválnych rodín. V nasledujúcej kapitole sa už venujeme bilingválnej výchove ako takej, pri čom sa zaoberáme predovšetkým jej výhodami, nevýhodami a v neposlednom rade uvádzame aj postupy, ktoré by mali viesť k úspešnej bilingválnej výchove. V poslednej kapitole teoretickej časti sa zaoberáme kultúrnou stránkou bilingválnych rodín. Predovšetkým tu definujeme interkultúrnu komunikáciu a bariéry v komunikácii, ktoré môžu vzniknúť pri interakcii príslušníkov iných národov či etník.

Pri písaní teoretickej časti, sme narazili na prekážku týkajúcu sa nedostatku literatúry. V našom dosahu sa objavili len dve knihy, ktoré by sa dali niekde požičať, preto sme zvyšok literatúry museli objednávať a kupovať, buď z Veľkej Británie, alebo USA, to je aj dôvodom, prečo mnoho z použitých zdrojov je cudzojazyčných. Taktiež z dôvodu nedostatku zdrojov, no aj z dôvodu, že každý autor poňal danú problematiku natoľko špecificky, že sme pri písaní teoretickej časti, zvolili v niektorých prípadoch postup - čo kapitola to autor -, aby bola práca prehľadnejšia.

Na teoretickú časť potom nadväzuje praktická časť, s ktorej podrobným obsahom oboznamujeme čitateľov v úvode tejto časti. Základným kameňom praktickej časti je náš vlastný výskum, z ktorého výsledkov potom vyvodzujeme závery. Cieľom našej práce je pomocou kvalitatívneho výskumu zistiť od rodičov, ktorý svoje dieťa vychovávajú v dvoch alebo viacerých jazykoch, ako postupovali/postupujú pri výchove ich dieťaťa – takýmto spôsobom by sme chceli definovať určité špecifiká v bilingválnej výchove dieťaťa - prípadne či by niečo na ich postupoch spätne zmenili, aké prekážky pri výchove nastali a podobne.

Výsledkom nášho výskumu je sumarizácia pozbieraných informácií a na ich základe vytvorenie určitých doporučení pre rodičov a pedagógov, ktorí majú vo výchove potencionálne bilingválne dieťa. Tieto odporúčania by mali pomôcť pri prekonávaní nevyhnutelných prekážok v komunikácii a výchove dieťaťa z jazykovo zmiešanej rodiny.

Dalo by sa namietat', že táto téma nie je súčasťou oboru sociálna pedagogika, avšak nie je tomu úplne tak. Sme síce vzdelávaní na vysokej škole v Českej republike, avšak je to predpoklad k tomu, že po ukončení štúdia budeme sociálnymi pedagógmi v Českej republike? Žijeme v dobe, ktorá sa stáva viac a viac multikultúrnou, čo nepochybne spôsobuje rastúca miera migrácie po celom svete. Preto sa dá predpokladať, že sa niektorí z nás stanú sociálnymi pedagógmi v zahraničí. Každý štát je iný, má iné pravidlá, zákony a s tým spojené aj kompetencie pracovníkov z rôznych oborov. Je tomu tak aj v prípade sociálnej pedagogiky. Napríklad v Nemecku, my ako sociálni pedagógovia, máme v kompetencii pracovať ako asistent pedagóga v tzv. integračných školách. Neočakáva sa od nás len práca asistenta pedagóga taká ako ju poznáme u nás. Očakáva sa od nás znalosť aspoň dvoch jazykov, aby sme boli schopní deťom pomáhať vo výučbe nového jazyka a taktiež sa očakáva vysoká miera komunikácie s rodičmi a poskytovať im určitý druh poradenstva, ako majú s deťmi doma pracovať. Naším cieľom by teda bolo, dosiahnuť aby sa dieťa, v lepšom prípade celá rodina, stali bilingválnymi.

Na základe toho si myslíme, že nemôžeme na niečo nahliadať ako na „nie sociálne pedagogické,, len preto, že to nie je považované za „sociálne pedagogické,, u nás.

Keby sme sa však chceli zamerať bezprostredne na našu, či už českú alebo slovenskú spoločnosť, teoreticky by sa aj u nás mohli bilingválne rodiny považovať za cieľovú skupinu sociálnych pedagógov. Nakoľko nie len deti vychované v bilingválnych rodinách, ale celkovo tieto rodiny, môžu byť okolím vnímané ako „odlišní,, a môžu mať problém s integráciou do spoločnosti. Teda by sme mohli povedať, že tieto rodiny sú , aj keď trochu atypickým spôsobom, ohrozené sociálnym vylúčením a teda spadajú do kompetencie sociálnych pedagógov.

I. TEORETICKÁ ČASŤ

1 BILINGVIZMUS

Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že problematika bilingvizmu sa týka len malej skupiny ľudí. Avšak nie je tomu úplne tak. Na svete sa v súčasnej dobe hovorí asi 6000 jazykmi v asi 200 suverénnych štátoch, kde asi dve tretiny ľudí vyrastá v bilingvnom prostredí.

Bilingvizmus je v dnešnej dobe veľmi horúca téma a dá sa na neho nazerať z rôznych pohľadov. Bilingvizmus je študovaný psychológmi, lingvistami, psychoneurológmi a aj pedagógmi. Väčšina výskumníkov študujúcich bilingvizmus sú buď sami bilingválni, alebo sú rodičmi bilingválnych detí, alebo žijú v bilingválnom spoločenskom prostredí ako napríklad Kanada či Belgicko.

V dnešnej dobe si málokto uvedomuje, že dokonca aj v Česká republika má dlhodobú skúsenosť so spoločenským bilingvizmom. Veď až do roku 1947 v ČR koexistovala čeština s nemčinou. Rovnako ako na Slovensku za dób Rakúsko - Uhorska vedľa seba fungovala slovenčina s maďarčinou. Samozrejme nesmieme zabudnúť na česko – slovenský receptívny bilingvizmus, ktorí bol aj vďaka federálnemu televízному vysielaniu pred zánikom ČSSR v roku 1993 samozrejmosťou. Dnešná mladá generácia v Česku a na Slovensku má oveľa väčší problém si vzájomne porozumieť ako tá staršia generácia a to preto, že s tým druhým jazykom nevyrastala a nie je na neho zvyknutá.

V posledných desaťročiach posilňuje prirodzený bilingvizmus predovšetkým narastajúca globalizácia a voľnejší pohyb pracovných síl. Na jednej strane pribúda počet jazykovo zmiešaných rodín, tým pádom aj bilingválnych rodín a na strane druhej hovoríme o rodinách ktoré sa bilingvizmu učia počas pracovných pobytov. (Morgensternová, 2011,s.26)

My sa však v nasledujúcich kapitolách budeme zaoberať bilingválnymi deťmi, a to hlavne tými, ktoré pochádzajú z jazykovo zmiešaných rodín, teda prirodzene vyrastajú s dvomi jazykmi od svojho narodenia.

1.1 Definície bilingvizmu

V súvislosti s pojmom bilingvizmus – dvojjazyčnosť sa často objavuje veľa rozličných a veľmi rozdielnych definícií a tým pádom veľmi často dochádza k nedorozumeniam, čo sa tým vlastne myslí.

Vo väčšine publikácií sa označuje bilingvizmus ako dvojjazyčnosť, tak aj viacjazyčnosť ako taká. Termín bilingvizmus je používaný ako opozitum k monoligvizmu - jednojazyčnosť. Pre viacjazyčnosť je považovaný za najpresnejší pojem multilingvizmus, pri čom bilingvizmus je jeho podskupinou. Termín bilingvizmus je používaný a tento jav skúmaný už niekoľko desaťročí, avšak publikácie zamerané na bilingvizmus (dnes aj veľmi často trilingvizmus) sa začínajú objavovať až v posledných rokoch.

(Morgensternová, 2011, s. 27)

Na jednej strane poznáme veľmi široké poňatie bilingvizmu, o ktorom hovorí Macnamara (1967, cit. podľa Morgensternová, 2011, s. 27) že *bilingválny jedinec je ten, ktorý disponuje aspoň minimálnou kompetenciou v inom než materskom jazyku v najmenej jednej zo základných jazykových schopností (porozumenie, čítanie, písanie, hovorenie)*. Toto poňatie teda chápe bilingvizmus ako v podstate akúkoľvek znalosť cudzieho jazyka teda v dnešnej dobe by bol za bilingvného považovaný skoro každý. Musíme sa avšak zamyslieť nad faktom, že táto definícia pochádza z roku 1967, keď bola ešte znalosť druhého, alebo viacerých jazykov, okrem materinského považovaná ešte za veľké plus. V dnešnej dobe, už nie je ani znalosť dvoch jazykov (okrem materinského) považovaná za plus, ale za nutnosť. Práve z tohto dôvodu považujeme túto definíciu za nie príliš aktuálnu a pre dnešnú dobu nevystihujúcu.

Na druhej strane poznáme často uvádzanú definíciu v ktorej Bloomfield (1933, cit. podľa Morgensternová, 2011, s. 27) hovorí, že *bilingvizmus je schopnosť ovládať dva jazyky na úrovni rodeného hovorca*. Pri tejto definícii sa musíme zamyslieť nad otázkou, či je vôbec možné aby dieťa – keďže my sa v našej práci zaoberáme bilingválnymi deťmi – bolo schopné rozprávať dvomi jazykmi na úrovni rodeného hovorca. Predpokladáme, že takýto stav, v ktorom dieťa ovláda dva jazyky perfektne a úplne vyvážené, na rovnakej úrovni je len veľmi ojedinelý a výnimočný – tento predpoklad si neskôr potvrdíme alebo vyvrátíme počas realizácie nášho výskumu. Tým pádom, na rozdiel od definície podľa Macnamary,

by za bilingvného nemohol považovať takmer nikto, preto túto definíciu považujeme taktiež za nepresnú a nevýstižnú.

Poznáme aj iné definície bilingvizmu, ktoré už tak nesúvisia s úrovňou znalosti jazyka, ale zameriavajú sa na najdôležitejší znak bilingvizmu a tým je pravidelnosť v používaní dvoch alebo viacerých jazykov. Napríklad taký Mackey (1976, cit. podľa Morgensternová, 2011, s. 27) uvádza že *pod pojmom bilingvizmus budeme chápať striedavé používanie dvoch a viacerých jazykov jedným človekom*. Podobnú a ešte trochu zjednodušenú avšak do určitej miery zovšeobecňujúcu definíciu vyslovil aj Grosjean (1982, s. 2), ktorý tvrdí že *bilingvizmus je pravidelné používanie dvoch alebo viacerých jazykov*. S obomi týmito definíciami už sa stotožňujeme o niečo viac ako s dvomi predchádzajúcimi.

Baker a Jones (1998, cit. podľa Morgensternová, 2011, s. 27) uvádzajú 5 aspektov, ktoré by sme mali mať na pamäti, keď používame termín bilingvizmus.

1. *Je treba rozlišovať, ako dobre daný jazyk jedinec ovláda a ako veľa ho používa*
2. *Každá zo štyroch jazykových kompetencií (porozumenie, reč, čítanie, písanie) môže byť u jedinca rozvinutá v rôznej miere*
3. *Len málo bilingvných jedincov má rovnakú znalosť oboch jazykov. Jeden jazyk má tendenciu byť silnejším – dominantným jazyk (nemusí to byť primárny, ako prvý osvojený jazyk)*
4. *Málo bilingválnych jedincov má úplne rovnakú kompetenciu ako monolingvný hovorca. To sa týka ako slabšieho, tak toho dominantného jazyka a je to dané taktiež tým, že u bilingválnych jedincov obvykle majú rôzne jazyky rôzne funkcie a použitie.*
5. *Bilingválna jazyková kompetencia sa môže v čase meniť v závislosti na meniacich sa okolnostiach a slabší jazyk sa tak môže stať dominantným a naopak.*

Hornáková (2007, s 2) zase chápe *bilingvizmus ako schopnosť používania dvoch jazykov v závislosti od situácie a prostredia, v ktorom sa komunikácia uskutočňuje*. Túto definíciu považujeme za príliš všeobecnú. Nevystihuje podstatu javu dopodrobna tak, aby bola správne chápaná, preto sa s ňou celkom nestotožňujeme.

Keď sa nad týmito všetkými aspektmi trochu zamyslíme, pochopíme prečo je vlastne tak ťažké bilingvizmus definovať. Odpoveď na otázku, či je niekto bilingválny neexistuje. Nikdy nemôžeme povedať, áno ten je bilingvný, alebo tamten nie je. Chyba je v tom, že sa zle pýtame. Otázka by nemala znieť, ČI je niekto bilingválny, ale AKO veľa – do akej miery – je niekto bilingválny?

Morgensternová (2011,s.28) síce neuvádza vlastnú definíciu bilingvizmu, avšak zdôrazňuje dôležitosť prirodzenosti pri nadobúdaní bilingválneho stavu. Podľa nej je aspekt prirodzenosti základnou jednotkou pre rozlíšenie bilingvizmu od bežného ovládania cudzieho jazyka (na základe výučby).

1.2 Delenie bilingvizmu

Na úvod tejto kapitoly, by sme radi uviedli najprv úplne to najzákladnejšie delenie bilingvizmu a postupne sa prepracujeme k rôznym typom bilingvizmu rozdelenými podľa rozličných kritérií.

Základným delením bilingvizmu je delenie na :

- Individuálny bilingvizmus

Keď sa povie pojem bilingvizmus, obvykle sa tým myslí práve individuálny bilingvizmus. O individuálny bilingvizmus sa jedná, ak jedinec pravidelne používa ešte iný jazyk, ako je jazyk okolitej spoločnosti a to buď jedinec sám, alebo sa môže jednať o bilingválnu rodinu, ba dokonca menšinu.

- Spoločenský bilingvizmus

Na označenie spoločenského bilingvizmu sa často používa pojem „diglosia,, - slovo pochádzajúce z gréčtiny, ktoré v preklade znamená „dva jazyky,,. Tento termín pôvodne použil Ferguson v zmysle dvoch foriem rovnakého jazyka. Avšak význam tohto pojmu neskôr rozšíril Fishman – dva jazyky existujúce zároveň v rovnakej geografickej oblasti. Jazykové spoločenstvo avšak obvykle nepoužíva oba jazyky za rovnakým účelom. Každý z nich má väčšinou svoju funkciu a oblasť kde je používaný. Napríklad v prípade menšín, jazyk menšiny býva používaný doma, v komunite a pod., no jazyk väčšiny býva používaný v zamestnaní, v inštitúciách, médiách a pod. (Morgensternová,2011,s.28-29)

1.2.1 Typy bilingvizmu podľa úrovne ovládania jazyka

Ešte než prejdeme k daným typom, by sme mali objasniť, že ovládanie každého jazyka je možné zmerať v 4 rôznych dimenziách : porozumenie, hovorenie, čítanie, písanie.

Tabuľka č. 1; Štvordimenzionálne poňatie jazyka

	Hovorené	Písané
Receptívne schopnosti	Porozumenie	Čítanie
Produktívne schopnosti	Hovorenie	Písanie

V tabuľke č. 1 jasne vidíme, že tieto 4 dimenzie sa ďalej delia na receptívne schopnosti – teda schopnosť niečo vnímať a produktívne schopnosti – teda niečo produkovať. Okrem toho ich delíme na hovorené (schopnosť vnímať, alebo realizovať hovorené slovo) a písané (schopnosť vnímať, alebo realizovať písané slovo)

Vyššie sme uviedli a vysvetlili základné pojmy, takže môžeme prejsť na spomínané typy bilingvizmu. Podľa úrovne ovládania jazyka delíme bilingvizmus na:

- Receptívny bilingvizmus

Za receptívny bilingvizmus považujeme schopnosť cudziu reč vnímať, takže sme schopní danej reči porozumieť ako v hovorenej tak v písanej forme. Inými slovami by sme mohli povedať, že sa jedná o tzv. pasívnu znalosť jazyka – človek cudzej reči rozumie avšak ňou nerozpráva, či už preto, že to nevie, alebo zámerne. Zmenou jazykového prostredia sa však veľmi rýchlo zmení pasívna znalosť na aktívnu.

- Produktívny bilingvizmus

Keď hovoríme o produktívnom bilingvizme, hovoríme v podstate o aktívnom používaní dvoch jazykov, teda človek nie len, že jazyku rozumie, je schopný daný jazyk aj sám použiť v praxi. Produktívne schopnosti automaticky zahŕňajú aj tie receptívne, avšak nemusí tomu tak vždy byť. Napríklad ak dieťa, ktoré už aktívne rozpráva a používa daný jazyk, si tento jazyk osvojuje len a len prostredníctvom jednej osoby (nestretne sa s týmto jazykom ani prostredníctvom médií a pod.), môže nastať situácia, že toto dieťa nebude rozumieť inému človeku hovoriacemu

síce rovnakým jazykom a len s malým náznakom dialektu, alebo inou výslovnosťou. (Morgensternová,2011,s. 29-30)

1.2.2 Typy bilingvizmu podľa spôsobu osvojenia jazykov

Podľa spôsobu osvojenia jazykov delíme bilingvizmus na:

- Prirodzený = Primárny bilingvizmus

Za prirodzený bilingvizmus považujeme, keď k osvojeniu druhého jazyka dochádza v prirodzenom domácom prostredí, alebo respektíve dlhodobým pobytom v cudzojazyčnej krajine.

- Umelý = Sekundárny bilingvizmus

Sekundárny bilingvizmus, alebo tzv. umelý znamená, že k osvojovaniu druhého jazyka dochádza pomocou formálnej systematickej výučby cudzieho jazyka (Morgensternová, 2011,s. 30-31)

Štefánik (2000, cit. podľa Morgensternová,2011,s.31) dopĺňa uvedené rozdelenie ešte o intencionálny bilingvizmus, ktorým sa označuje prípad, kedy sa jeden, alebo obaja s rodičov rozhodnú využívať v komunikácii s dieťaťom iný než vlastný, materský jazyk .

1.2.3 Typy bilingvizmu podľa veku osvojenia jazykov

Podľa veku, od ktorého dochádza k osvojovaniu ďalšieho jazyka rozdeľujeme bilingvizmus na:

- Simultánný (súbežný)

Jedná sa o typ bilingvizmu, pri ktorom dochádza k osvojovaniu oboch jazykov súbežne, od narodenia (resp. od ranného veku)

- Sukcesívny (následný)

K osvojovaniu druhého jazyka začína dochádzať až v momente, keď už má dieťa nadobudnuté určité znalosti z prvého jazyka. (Morgensternová, 2011,s.31)

Sukcesívny bilingvizmus je najčastejší u migrujúcich rodín, keď sa rodina odsťahuje do inej krajiny, obvykle z dôvodu pracovných príležitostí rodičov a deti sa musia učiť nový jazyk. (Harding-Esch, Riley, 2008, s.90)

1.2.4 Typy bilingvizmu podľa rovnováhy medzi jazykmi

Podľa vzájomnej rovnováhy medzi jazykmi rozdeľujeme bilingvizmus na:

- Vyvážený
- Dominantný

Prípád, kedy sa jazyky u jedinca vyvíjajú alebo sú vyvinuté, úplne rovnomerne (a zároveň na vysokej úrovni) nie je nemožný, no je veľmi vzácný. Práve tento typ nazývame vyváženým bilingvizmom. Obvyklé je, že u jedinca vždy jeden z jazykov prevláda = je dominantným a tento typ nazývame dominantným bilingvizmom.

Špecifickým prípadom je semilingvizmus – keď jedinec nepreukazuje plynulosť rečového prejavu ani v jednom jazyku. Tento výraz sa však v súčasnosti príliš nepoužíva a dostal skôr pejoratívny podtext v súvislosti s problematikou prisťahovaleckých jazykových menšín. Niekedy býva termín semilingvizmus omylom zamieňaný s termínom semibilingvizmus, ktorý však označuje stav, keď jedinec dobre ovláda len jeden z jazykov. (Morgensternová, 2011, s. 31)

1.3 Vek vzniku bilingvizmu

Harding – Esch a Riley (2008, s. 60-64) uvádzajú tri štádia vzniku bilingvizmu: bilingvizmus nemlúvniat, detský bilingvizmus a neskorý bilingvizmus.

Bilingvizmus nemlúvniat

Tento pojem by mohol mierne šokovať, pretože „nemlúvňa,, predsa nehovorí. Jeho použitie je však náhodou veľmi presné, pretože zdôrazňuje skutočnosť, že dieťa najprv nehovorí vôbec, a zrazu hovorí dvomi jazykmi. Bilingvizmu nemlúvniat je nutne spojený so simultánnym osvojovaním si oboch jazykov. Vznik bilingvizmu v tomto štádiu vývoja človeka je považovaný za jeden z najčastejších a najúspešnejších typov bilingvizmu. V niektorých prípadoch tohto ranného bilingvizmu, kedy rodičia hovoria jedným jazykom doma a dieťa je celý deň doma s matkou, sa dieťa naučí jazyk vonkajšieho sveta len receptívne. Dieťa chodí s maminkou nakupovať, počúva rádio, pozerá televízor, počúva rozhovory rodičov s návštevami a tak ďalej. Obvykle však dieťa necíti potrebu jazyk vonkajšieho sveta aktívne používať, až pokým sa neskamaráti s deťmi zo susedstva, alebo nezačne chodiť do materskej školy. To je úplne prirodzené. Je to len ďalší dôkaz toho, že dieťa používa aktívne jazyk len vtedy keď ho potrebuje. A je dôležité aby si rodičia

uvedomili, že ak ich dieťa v troch rokoch nezačalo stále hovoriť druhým jazykom, že tak nebude hovoriť nikdy. Bude ním hovoriť v momente, keď sa začne stretávať s deťmi s ktorými ten druhý jazyk potrebovať bude.

Podľa štatistík, začínajú bilingválne deti hovoriť o niečo neskôr ako monolingválne deti, ale aj tak sú v norme uplatňované pre monolingválne deti – teda začnú hovoriť vo veku, ktorý je prijateľný aj pre jednojazyčné deti. Vekové rozdiely medzi chlapcami a dievčatami (dievčatá väčšinou začínajú hovoriť o niekoľko týždňov skôr) sú však väčšie ako u jednojazyčných detí. Ďalšou príčinou rozdielov, je poradie súrodencov v rodine. Prvorodené deti obvykle začínajú hovoriť skôr, ako neskôr narodené deti, pretože sa nemusia deliť o pozornosť rodičov.

Detský bilingvizmus

Pojmom detský bilingvizmus označujeme sukcesívne (následné) osvojenie si dvoch jazykov, pričom nie je možné vždy rozlíšiť medzi simultánnym a sukcesívnym osvojením. McLaughlin (1978, cit. podľa Harding – Esch a Riley, 2008, s. 62) navrhuje za simultánne osvojenie označovať osvojenie viac ako jedného jazyka do veku troch rokov, čo je však podľa Romainea (1999, cit. podľa Harding – Esch a Riley, 2008, s. 62) umelé kritérium, pretože príčinou sukcesívneho osvojenia viacerých jazykov je väčšinou presťahovanie rodiny do inej krajiny. To je v živote dieťaťa často spojené s ťažkým obdobím adaptácie, čo pochopiteľne zahŕňa aj učenie sa novému jazyku. Myslíme si, že užívanie týchto dvoch termínov, je do určitej miery individuálne, preto by sa nemalo veľmi zovšeobecňovať. (viz. vyššie kapitola 1.3.3)

V praxi sa ukazuje, že deti, ktoré sú v situácii, keď sa prisťahovali s rodinou do novej krajiny, sa učia novému jazyku podivuhodne rýchlo, ak sú mu však vystavené. Miera pomoci učiteľov a spolužiakov je avšak tiež nesmierne dôležitá, preto opäť nie je jednoduché všetky deti „hádzat’ do jedného vreca,“. V prípadoch, ktoré Harding- Esch a Riley sledovali, rodičia prevažne popisovali svoje prekvapenia a úľavu nad tým, ako ľahko si deti na zmenu zvykli. Napríklad keď dve portugalské deti (vo veku päť a pol a tri a pol roka) nastúpili do francúzskej materskej školy a po piatich mesiacoch a jazykovo nelíšili od ostatných detí.

Konkrétne v Rileyho rodine sa vzorec vyvíjal takto: matka a otec vždy komunikovali v angličtine, ale matka začala hovoriť s prvým dieťaťom narodeným vo Fínsku švédsky. To

pomohlo otcovi naučiť sa taktiež švédsky, aj keď zo ženou a dieťaťom naďalej hovoril anglicky. Druhé dieťa sa narodilo na Malte, do už bilingválnej rodiny. Súrodenci spolu hovoria anglicky. Potom sa rodina presťahovala do Francúzska. Obe deti sa v škole bez problémov a celkom rýchlo naučili francúzsky, teda si sukcesívne osvojili tretí jazyk. Tretie dieťa sa narodilo vo Francúzsku, naučilo sa doma anglicky a švédsky a mimo domov francúzsky, čo je príkladom simultánneho osvojenia si troch jazykov. V piatich rokoch dievčatko ovládalo všetky tri jazyky rovnako dobre. Ku koncu francúzskej strednej školy u nej bola dominantná francúzština. Potom však strávila štyri roky vo Veľkej Británii a teraz pracuje pre medzinárodnú firmu, kde pravidelne využíva francúzštinu a angličtinu. Na jej príklade môžeme vidieť, že jazyková dominancia v detstve nijako neurčuje vzorce dominancie v dospelosti.

Neskorý bilingvismus

Pojem neskorý bilingvismus zastrešuje dva podpojmy: adolescentný bilingvismus – pojem používaný pre ľudí, ktorí sa stali bilingvistami po puberte a dospelý bilingvismus – pojem používaný pre ľudí, ktorí sa bilingvistami stali až v období po dvadsiatom roku života. V prípade neskorého bilingvizmu, je celý proces osvojovania si druhého jazyka najnáročnejší, v porovnaní s bilingvizmom nemluvniat či detským bilingvizmom. Väčšinou, trvá mnoho rokov než si jedinec osvojí daný jazyk na úrovni rodeného hovorca a na rozdiel od predchádzajúcich dvoch typov, kde je obvykle dokonalá výslovnosť na úrovni rodeného hovorca, neskôr získanú dvojjazyčnosť sprevádza cudzí prízvuk.

1.4 Mýty a fakty o bilingvizme

Existuje niekoľko mýtov o bilingvizme a bilingvistoch. V tejto kapitole, sme sa rozhodli uviesť niekoľko z nich a taktiež tieto mýty objasniť a uviesť to na správnu mieru.

Mýtus č. 1: Len inteligentné deti môžu byť bilingválnymi

Fakt: Každé jedno dieťa je schopné sa učiť niekoľko jazykov od narodenia

Po celom svete je veľa ľudí, ktorí vedú svoje dieťa k tomu aby plynulo rozprávalo viac ako jedným jazykom. Niekedy tomu je tak práve preto, lebo v danej krajine je viac ako jeden úradný jazyk, alebo sa proste v krajine využíva viac jazykov, aj keď nie sú práve úradné. Napríklad Holandsko, holandština znie ako nemčina, ale iba Holanďania jej rozumejú. Takže potrebujú ešte jeden jazyk na komunikáciu v rámci biznisu, v rámci zvyšku sveta, preto sa ich deti učia v škole angličtinu. Zatiaľ čo v Španielsku, je oficiálnym jazykom španielčina, ale v severnej časti krajiny sa deti taktiež učia v škole katalánčinu, či baskičtinu – to už záleží na rodnom meste. V neposlednom rade, napriek tomu, že si väčšina ľudí myslí, že v USA sa využíva striktne angličtina, asi 20% päťročných a starších detí hovorí doma iným ako anglickým jazykom. Ako je ale možné, že človek dokáže rozprávať toľkými jazykmi? Sme tak prírodou naprogramovaní.

Štúdie dokázali, že mozog nemluvňatá disponuje schopnosťou sa naučiť akýkoľvek jazyk na svete. A napríklad dieťa narodené v Guatemale, je schopné naučiť sa švédsky a rozprávať bez akcentu – v prípade že tento jazyk od malička počujú a vnímajú. Mozog je „vyrobený“, tak, že každé jedno dieťa je schopné stať sa bilingválnym. Niektorí lingvisti dokonca veria, že deti sú schopné naučiť sa a používať až sedem jazykov, bez toho aby z toho boli zmätené.

Dokonca aj novorodenci dokážu rozlíšiť jemné rozdiely vo zvuku u odlišným jazykov. Jedna štúdia dokonca preukázala, že u novorodencov je možné predpovedať, ktorý z jazykov bude dieťa neskôr preferovať. V tejto štúdii ruské dieťa cmúľalo cumlík oveľa „agresívnejšie“, a ťažšie, keď počulo ruštinu, ako keď počulo francúzštinu. Napriek tomu že interpretácia behaviorálnej observácie u novorodencov je veľmi náročná a komplexná, výskumníci veria, že intenzívnejšie cmúľanie cumlíka znamená, že bábätká preferujú zvuk daného jazyka, ktorý je predpokladaným dominantným jazykom v nasledujúcich rokoch.

Samozrejme na tom, ako rýchlo sa deti učia druhý jazyk sa podieľa veľa faktorov, ako napríklad vek, prostredie či vrodené nadanie pre jazyky. Do určitej miery, je schopnosť učiť sa jazyky genetická – niektorí jedinci sú naozaj viac obdarení nadaním na jazyky, niektorí jedinci sú nadanejší na matematiku, hudbu, vedu alebo maľovanie. Ale rovnako ako to, že nemusíte byť práve matematický génius a napriek tomu môžete získať určité matematické kompetencie, tak isto ani nemusíte byť nejako významne obdarený lingvistickými schopnosťami na to, aby ste boli schopní hovoriť viac ako jedným jazykom.

Mozog dieťaťa je extrémne adaptabilný – ako to nazývajú vedci „plastický“, takže nezáleží na tom do akej miery je dieťa na jazyky nadané, stimulácia bude vždy odrazovým mostíkom pre ich zdokonaľovanie. Pretože plynulosť akéhokoľvek jazyka je priamo spojená s tým, čo čítame, počujeme, a hovoríme.

Mýtus č. 2: Bilingvizmus vedie k zmäteniu. A pretože dieťa mixuje jazyky, nikdy nebude dokonalé ani v jednom z nich

Fakt: Pre deti je normálne mixovať jazyky a to už od začiatku procesu učenia sa ich.

Ako sme už uviedli vyššie, je veľmi vzácne ak je dieťa schopné preukázať rovnocennú úroveň ovládania dvoch jazykov. Vyvážení bilingvisti sú skôr výnimkou ako pravidlom, čo nie je prekvapujúce, pretože deti si zvyknú rozširovať znalosti v jazyku ktorý viac používajú a tak sa daný jazyk stáva viac a viac dominantnejší.

Jedným z mylných názorov ohľadom bilingvizmu je, že schopnosť rozmyšľať a rozprávať v druhom jazyku automaticky zaručuje dokonalosť daného jazyka. Taktiež sa objavujú mylné predpoklady, že bilingvisti sú vždy schopní nájsť to správne slovo v oboch jazykoch (niečo, čo monolingvisti mnoho krát nie sú schopní ani v jednom jazyku). Takéto mylné predpoklady často vedú k tomu, že si ľudia myslia, a nesprávne, že kedykoľvek bilingvista hovorí a mixuje jazyky, že je zmätený ohľadom toho, akým jazykom práve hovorí. Alebo v situáciách, keď bilingvista hovorí, a mixuje jazyky, to vedie k mylnej domnienke okolia že bilingvizmus spôsobuje to, že jedinec nie schopný sa poriadne vyjadrovať ani v jednom jazyku. Je to len prirodzený prejav toho ako funguje ľudský mozog.

Deti komunikujú tak, ako potrebujú. Ak napríklad 2 ročný Jakub, narodený v USA americkej matke a slovenskému otcovi, sa pýta slovensky hovoriacej babky na topánky, aby sa mohol ísť hrať von. Môže sa stať že povie celú vetu po slovensky, ale zabudne že po slovensky sa to nepovie shoes, ale topánky. Potom sa opýta: „Babka, prosím ťa, kde sú moje shoes?“, Vie Jakub o tom, že vyprodukoval slovenskú vetu v ktorej zamenil jedno slovičko za anglické? Možno áno. Trápi ho to? Pravdepodobne vôbec nie, v prípade že babka mu tie topánky prinesie a on môže ísť von. Inak povedané, je dôležité že dosiahol toho čo potreboval, a nezáleží na tom ako.

Vieme, že trojročné dieťa si už uvedomuje, že hovorí dvomi rozličnými jazykmi a mixuje ich. Dokonca si uvedomujú že toto je „otcov,, jazyk a toto „mamin,, jazyk. V procese starnutia, deti stále viac a viac separujú jazyky od seba a mixovanie jazykov už ne je tak časté. Prírodný proces delenia jazykov môže trvať až do obdobia stredného školského veku.

Mixovanie jazykov môže taktiež závisieť na prostredí, alebo aj od okolností pod ktorými jazyky prepína. Napríklad ak dieťa hovorí s jedným rodičom len anglicky, môže prepnúť na slovenčinu s anglickým výrazom ako „ Hurry up, daddy, za chvíľu mi začína tréning, a kto chodí neskoro behá kolieska na viac.,, V tomto prípade dieťa začne vetu anglicky, pretože je zvyknuté s otcom hovoriť anglicky, ale prepne na slovenčinu lebo s súvislosti s futbalom, trénerom a spoluhráčmi na spojenú slovenčinu.

Mýtus č. 3: Ak dieťa nehovorí po slovensky v čase keď ide do škôlky, bude mať problémy s učením sa čítať v škole.

Fakt: Mozog dieťaťa sa prispôbuje prostrediu a jazyku ktorý je v danom prostredí využívaný a dieťa sa môže učiť jazyk aj po piatom roku života.

Vedci sa jasne zhodujú na tom, že keď príde na učenie sa jazykov, platí pravidlo čím skôr tým lepšie. Detský mozog má dispozície na to, aby bol schopný vstrebať viac jazykov. Už počas druhej polovice prvého roku života sa mozog dieťaťa začína sústreďovať na jazyky, ktorým je pravidelne vystavovaný. Ako dieťa rastie, nervové vlákna v mozgu sa začínajú konsolidovať a špecializovať. V momente, keď tento proces začne, dieťa pomaly stráca schopnosť absorbovať zvuky jazyka, ktorým nie je vystavovaný pravidelne. Je to však celkom dlhý proces a dieťa nestratí túto schopnosť cez noc. V skutočnosti, vedci veria, že schopnosť učiť sa viacero jazykov klesá pred obdobím puberty. Potom už je cesta

k tomu stať sa bilingválnym ťažšia a jazyky naučené po období puberty sa už viac nepovažujú za materský jazyk.

Čo tieto teórie teda znamenajú, pre rodiny, ktoré chcú vychovávať svoje deti v dvoch jazykoch? Znamená to, že čím skôr začne bilingválna výchova, tým úspešnejšie by deti mali byť v ovládnutí daných jazykov. Na druhej strane, neexistuje hranica, pri ktorej by ľudský mozog nebol schopný vstrebať ďalší jazyk.

Tým pádom vyvraciamе ďalší mýtus. Dieťa pri nástupe do školy, je ešte stále v ideálnom veku na to aby bolo schopné absorbovať ďalší jazyk a to bez väčších problémov.

Mýtus č. 4: Bilingvizmus vedie k oneskoreniu jazykových prejavov

Fakt: Deti učiace sa dva jazyky niekedy začínajú rozprávať trochu neskôr, avšak žiadny výskum nedokázal, že by bilingvizmus viedol k viac než bežnému oneskoreniu jazykových prejavov.

Vo veľa prípadoch tento mýtus spôsobil, že na odporúčania učiteľov v školách a materských školách, sa rodičia rozhodli upustiť od bilingválnej výchovy. Je to avšak len mýtus. V skutočnosti problém s oneskorením jazykových prejavov je najčastejším problémom, ktorý postihuje 5-10% všetkých detí, bez ohľadu na to či sú bilingválne alebo nie. Tak isto je dokázané, že problémy s oneskorením jazykových prejavov sú štyri krát častejšie u chlapcov, ako u dievčat. Myslíme si, že už len tieto čísla, ktoré dokazujú, že problémy s oneskorením reči postihujú aj monolingválne deti, by mali byť dostatočným dôkazom toho, že to nie je bilingvizmus, ktorý tieto problémy spôsobuje.

Deti sa učia jazyky v kontexte ich prostredia. Pozrime sa na túto problematiku prakticky. Ak dieťa, ktoré je zvyknuté doma hovoriť napríklad anglicky, je prirodzené, že slová popisujúce veci, ktoré je dieťa zvyknuté vidieť, či používať doma pozná v anglickom jazyku, ako napríklad – bedroom, grandmother, pan, pillow...a pod. Na druhej strane ak je dieťa v škole alebo škôlke zvyknuté hovoriť po slovensky, prirodzene pozná veci spojené so školou v slovenčine, ako napríklad – tabuľa, pero, autobus, zošit. Potom tu máme slová, ktoré dieťa používa ako doma tak aj škole, preto ich pozná dobre v oboch jazykoch – voda, stolička, dvere ...a pod. Výskumy dokázali, že ak by sme porovnali kompletnú slovnú zásobu (slovnú zásobu v oboch jazykoch) u bilingválnych detí a u monolingválnych detí,

tie bilingválne v žiadnom prípade nezaostávajú, dokonca v mnohých prípadoch majú lepšiu slovnú zásobu, ako monolingválne deti.

Mýtus č. 5: Rodič musí vedieť plynule viac ako jeden jazyk, než svoje dieťa začne vychovávať bilingválne.

Fakt: Monolingválny rodič môže vychovať bilingválne dieťa.

Nezáleží na tom, koľko jazykov človek ovláda, vždy je jeden z jazykov, ktorý mu je prirodzenejší, a ktorým jazykom sa bude v budúcnosti doma rozprávať so svojím dieťaťom. Každý z rodičov by preto mal so svojím dieťaťom rozprávať tým jazykom, ktorý ovláda plynulejšie a ktorý je pre neho prirodzenejší. V prípade ak daným jazykom človek rozpráva plynule, dieťa je vystavené širšej slovnej zásobe a takisto aj správnej gramatike. Jazyk avšak zahŕňa aj rôzne expresívne výrazy, riekanky, piesne, príbehy, ktoré sa predávali z generácie a generáciu. Všetky tieto komponenty reprezentujú komunikáciu na sofistikovanej a emocionálnej úrovni, ktoré sú dôležité v každom jazyku. Dorozumievanie sa s dieťaťom plynulejším jazykom, mu ponúka väčšiu rozmanitosť slov a fráz, ktoré mu pomáhajú vyvinúť si plnú slovnú zásobu a rozsah výrazov.

Mýtus č. 6: Deti absorbujú jazyky pasívne „ako špongia.“

Fakt: Detský mozog má dispozície na to, aby sa naučil rôzne jazyky, ale adekvátna stimulácia je nutná. Chudobné jazykové prostredie môže viesť k tomu, že sa dieťa stane pasívne bilingválnym.

„Use it or lose it“, v doslovnom preklade „Používaj to alebo to strat“ je fráza, ktorá perfektne sumarizuje učenie sa jazykov. Ako už bolo povedané, mozog nemluvnáťa alebo malého dieťaťa je ako špongia, je schopné absorbovať a udržiavať rôzne zvuky až siedmych jazykov. No mozog dieťaťa sa čoskoro začne špecializovať len na jeden jazyk ak prostredie prestane poskytovať stimuláciu druhého, či tretieho jazyka a dieťa začne strácať tú schopnosť učiť sa a zapamätat si viac ako jeden jazyk. Ak dieťa nikdy nebolo vyučované druhému jazyku, alebo nikdy nebolo podporované čítať alebo hovoriť daným jazykom, bolo vždy zvyknuté druhý jazyk vnímať na úrovni počúvania doma, v škole či v komunite, bude danému jazyku dobre rozumieť. Avšak, jeho plynulosť na úrovni hovorenia, písania a čítania bude vždy obmedzená na základe nedostatku aktívnej angažovanosti. Napriek tomu, pasívny bilingvizmus – schopnosť rozumieť bez schopnosti

dorozumieť sa – je solídny prvým krokom na dosiahnutie výhod bilingvizmu. Napríklad v Kanade, je pasívny bilingvizmus vysoko podporovaný, aby sa zvýšila schopnosť porozumenia medzi anglicky a francúzsky hovoriacimi občanmi – dokonca na niektorých univerzitách je pasívny bilingvizmus podmienkou prijatia. Pasívny bilingvizmus je považovaný ako brána k jazykom a kultúre, a je štartom k plynulosti v danom jazyku. (Steiner, Hayes, 2008, s. 4-18)

1.4.1 Zhrutie

Tabuľka č. 2; Zhrnutie mýtov a faktov o bilingvizme

<u>Mýty a fakty o bilingvizme</u>	
Ak dieťa nie je veľmi inteligentné, nemôže byť bilingválne	Mozog dieťaťa je od prírody vytvorený tak aby bol schopný sa učiť viac jazykov
Dieťa musí byť zmätené mixovaním viacerých jazykov	Mixovanie jazykov je prirodzeným krokom pri učení sa viacerých jazykov
Ak dieťa nehovorí po slovensky než ide do škôlky, v škole bude mať problémy s čítaním	Dieťa je schopné sa adaptovať a učiť sa jazyky aj po piatom roku života
Bilingvizmus vedie k oneskoreniu rečových prejavov	Neexistuje žiadny dôkaz o tom že by bilingvizmus znevýhodňoval
Rodič musí vedieť plynulo rozprávať viac ako jedným jazykom aby mohol vychovať bilingválne dieťa	Monolingválny rodič môže vychovať bilingválne dieťa
Deti absorbujú jazyk len pasívne	Mozog vyžaduje bohaté a stimulujúce prostredie aby sa jedinec mohol stať plynulým hovorcom

(Steiner, Hayes, 2008, s.18)

1.5 Bilingválna rodina

Ako bilingválne sú definované predovšetkým lingvisticky zmiešané rodiny. K vzniku lingvisticky zmiešanej rodiny dochádza narodením dieťaťa do jazykovo zmiešaných manželstiev (partnerstiev). Ako bilingválne však označuje väčšina autorov aj také rodiny, ktoré doma síce hovoria jedným jazykom, ale ten sa odlišuje od jazyka okolitej spoločnosti. (Moregenstrenová, 2011, s. 98)

Existujú rôzne varianty bilingválnych rodín. Harding-Esch a Riley (2008, s.70-72) vymenovali nasledujúce typy:

1. Rodičia majú rôzne materinské jazyky.
Jazyk jedného z rodičov je dominantným jazykom okolitej spoločnosti.
Každý z rodičov hovorí s dieťaťom svojim jazykom.
2. Rodičia majú rôzne materinské jazyky.
Jazyk jedného z rodičov je dominantným jazykom okolitej spoločnosti.
Obaja rodičia hovoria s dieťaťom nedominantným jazykom, dominantnému jazyku sa dieťa učí v spoločnosti, predovšetkým v rámci predškolského vzdelávania.
3. Rodičia majú rovnaký materinský jazyk.
Tento jazyk je odlišný od jazyka okolitej spoločnosti.
Rodičia hovoria s dieťaťom svojim jazykom.
4. Rodičia majú rôzne materinské jazyky.
Oba tieto jazyky sa odlišujú od jazyka okolitej spoločnosti (Rodina je trilingválna).
Rodičia hovoria s dieťaťom každý svojim jazykom.
5. Rodičia majú rovnaký materinský jazyk.
Jazyk rodiny je zhodný s jazykom okolitej spoločnosti.
Jeden z rodičov hovorí s dieťaťom jazykom, ktorý nie je jeho materským jazykom (prípád intencionálneho bilingvizmu)

Ako môžeme vidieť vyššie, môže sa teda stať že monolingválni rodičia vychovávajú bilingválne dieťa. To sa stáva v prípade uvedeného tretieho typu rodín, kedy rodičia doma hovoria svojím vlastným jazykom a dieťa sa druhému jazyku učí vplyvom okolitej spoločnosti. To sú prípady predovšetkým prisťahovaleckých rodín, kedy si veľakrát jazyk okolitej spoločnosti osvoja len deti, rodičia nie. Opačným prípadom je, že bilingválny rodičia vychovávajú monolingválne dieťa – ak rodičia hovoria vlastným jazykom iba medzi sebou, avšak s dieťaťom používajú pri komunikácii jazyk okolitej spoločnosti.

2 BILINGVÁLNA VÝCHOVA

Bilingválna výchova, podobne ako bilingvizmus, je pojem, ktorý sa dá poňať rôznymi spôsobmi. V našej literatúre sa tento pojem príliš nevyskytuje, preto sme pátrali v zahraničných literatúrach a pátrali sme po pojme „bilingual education„. Zistili sme však, že tento pojem, ktorý môže byť preložený ako „bilingválna výchova„, je však viac vnímaný ako „bilingválne vzdelávanie„.

Baker (2014, s.141-188) dokonca venuje celú kapitolu otázkam. „bilingual education„. Popri študovaní tejto kapitoly sme však prišli k zisteniu, že sa zaoberá skôr otázkami, či by malo bilingválne dieťa navštevovať bilingválnu školu; ako môže rodič pomôcť svojmu dieťaťu s domácimi úlohami, keď nehovorí jazykom, ktoré sa dieťa učí v škole; či je domáca výučba lepšou voľbou pre výchovu bilingválneho dieťaťa; alebo aké bude pre (bilingválne) dieťa v budúcnosti hľadanie práce a podobne. Následne sa venuje rôznym druhom škôl ktoré sú vhodné pre bilingválne vychovávané dieťa.

Cummins a Swain (1986, s.18-19; s.33-36) nahliadajú na pojem „bilingual education„, podobne ako Baker, teda sa daným pojmom zaoberajú na hladine inštitucionálneho vzdelávania a potom sa bilingvizmom zaoberá viac po lingvistickej, dokonca až neurologickej stránke, než po stránke sociálnej, psychologickej, poprípade pedagogickej.

My sa v našej práci avšak nechceme a nebudeme zaoberať bilingválnym vzdelávaním, aspoň nie tým inštitucionálnym. My chceme objasniť bilingválnu výchovu na úrovni domácej rodinnej komunikácie a interakcie. Preto, pre lepšie pochopenie, by správnym anglickým výrazom pre naše zameranie nebolo „bilingual education„, ale „raising a bilingual child„.

Bilingválnou výchovou v našom poňatí sa zaoberajú autori Nekvapil, Sloboda a Wagner (2009,s.44-45). Nepodávajú však presnú definíciu bilingválnej výchovy, ale hovoria o tom, že dieťa si osvojuje jazyky prirodzene, bez vedomého úsilia o učenie sa ich a preto je bilingválna výchova (tá prirodzená) ideálnym spôsobom ako nadobudnúť vedomosti z dvoch či viacerých jazykov. Podľa nich nastáva pri osvojovaní jazykov problém len vtedy, ak schopnostiam dieťaťa nie je primeraný obsah, ktorý sa dieťaťu podáva.

Iste, téma by mohla byť do určitej miery braná ako čisto lingvistický problém, avšak nám nejde úplne o to skúmať jazykovú stránku problematiky ako takú, našim cieľom je poukázať na úlohu jazyka/ov, pri výchove dieťaťa a vo vzájomnej interakcii. Táto práca má nie len informačnú hodnotu pre širokú verejnosť, ale cieľom je, aby mala aj hodnotu poradenskú pre rodičov, ktorí sa rozhodli svoje dieťa vychovávať v dvoch jazykoch.

Rovnakým spôsobom poňali danú problematiku aj autorky Steiner a Hayes, ktoré vo svojej knihe uvádzajú niekoľko krokov ako postupovať pri výchove bilingválneho dieťaťa. Tieto kroky uvádzame v kapitole 2.3.

2.1 Výhody bilingválnej výchovy

Nie je pochyb o tom, že bilingválne deti majú a budú mať určité výhody, určitý náskok. Súčasné výskumy odhaľujú, že bilingválne deti sú na tom lepšie ako deti, ktoré sú vystavené len jednému jazyku. Napríklad, jedna štúdia zistila, že deti ktoré vedeli len trochu po taliansky, spolu s ich rodenou angličtinou, mali lepšie porozumenie slov a o mnoho lepšiu úroveň čítania, ako ich vrstovníci, ktorí vedeli len po anglicky. Autori tejto štúdie sú presvedčení, že deti, ktoré majú aspoň základy druhého ako svojho rodného jazyka, majú rôzne výhody.

2.1.1 Jazykové výhody

Učenie sa jazykov, robí z ľudského mozgu stroj. Už len aspekt učenia sa dvoch súborov slov a gramatiky a potom učenie sa prepínať z jedného jazyka do druhého, poskytuje neskutočnú stimuláciu pre ľudský mozog. Čo lepšie, bilingválne deti sa nie len učia druhý súbor slov, oni majú schopnosť porovnávať a prekladať jazyky, vytvárať spojenia medzi slovami v oboch jazykoch a dokážu porozumieť tomu, čo predstavujú o veľa lepšie ako jednojazyčný človek. Rozmýšľanie o jazyku je veľmi sofistikovaná činnosť, avšak pre bilingválnych ľudí, je to úplne prirodzené.

Napríklad, ak hovoríte anglicky a španielsky, viete že ak v angličtine povieme že žena „gives birth,, myslíme tým že žena dáva život. V španielčine sa to však povie „dar luz,, čo v preklade znamená, že žena dáva svetlo. Ak poznáte tieto dve frázy, môžete rozmýšľať o procese narodenia dvomi rôznymi spôsobmi. Žena, ktorá dáva život, čo je veľmi fyzická činnosť. Alebo žena, ktorá nedáva len život, ale aj svetlo, čo už nie je len fyzickou ale aj spirituálnou činnosťou, v zmysle, že na svet prišla nová duša. Bilingválni

Ľudia sa teda neučia len slová, ale učia sa premýšľať o svete vo viacerých súvislostiach. Bilingvizmus teda môže byť v rámci komunikácie veľmi efektívny aj v rámci veľmi nejasných tém.

2.1.2 Akademické výhody

Aj z akademickej perspektívy môže dieťa zo svojho bilingvizmu niečo vyťažiť. Výskumy po celom svete ukazujú, že bilingválny ľudia bývajú kreatívnejší a detailnejší pri odpovedaní na otázky, pri skúškach. Možno preto, lebo poznajú slová v rôznych jazykoch, a to im poskytuje väčšiu flexibilitu ich premýšľania.

Aj keď veľa anglických slov má francúzsky koreň (vďaka invázii Normanov do Anglicka v roku 1066), angličtina je považovaná za germánsky jazyk, takže veľa anglických slov má aj nemecké korene (viz. Tabuľka č. 3). Takže ak je dieťa oboznámené s románskymi jazykmi ako španielčina, taliančina či francúzština, dokáže analyzovať neznáme anglické slová a lepšie tak dopadnúť napríklad u písaného testu. To môže byť dôvodom, prečo jedna štúdia zistila, že žiaci základnej školy v Luisiane (kde je úradným jazykom ako angličtina tak aj francúzština) majú vďaka používaniu dvoch jazykov, lepšiu výkonnosť v škole a že žiaci strednej školy, mali lepšie výsledky na prijímacích pohovoroch na vysokú školu.

Tabuľka č. 3; Jazykové podobnosti

Angličtina	Nemčina	Francúzština
<u>Speak</u>	<u>Sprechen</u>	Parler
<u>Bilingual</u>	Zweiprachig	<u>Bilingue</u>

Analytické myslenie u bilingválnych detí sa začína rozvíjať skôr ako u monolingválnych detí, pretože ony už vedia ako rozložiť slová. Výskumy dokazujú, že bilingválne deti, majú vyššie fonologické vedomie, čo znamená, že sú lepšie schopní rozoznať rôzne zvuky v rámci jedného slova. To je veľmi dôležité u detí v predškolskom veku, pretože prvým krokom k naučeniu sa čítať je naučiť sa počuť a rozložiť slová na základe rôznych zvukov.

Celkovo, pravidlá na učenie jazyka, dávajú väčší zmysel bilingválnym deťom, ako tým ktorí prichádzajú do kontaktu iba s jedným jazykom. Napríklad, dieťa v druhom ročníku, ktoré sa pokúša pochopiť rozdiel medzi „to,, „too,, a „two,, to pochopí lepšie, ak už sa niekedy učilo pracovať so slovami, zvukmi a významami v nejakom inom jazyku. Chápanie pravidiel jazyka, vo všeobecnosti zjednodušuje učenie sa tretieho alebo štvrtého jazyka v neskoršom veku.

2.1.3 Iné kognitívne výhody

Napriek presvedčeniu, ktoré vládlo v minulosti, že bilingválne deti majú kognitívne nevýhody, vedci v dnešnej dobe zistili, že bilingvisti sú minimálne rovnocenní s ich jednojazyčnými vrstovníkmi, čo sa kognitívnej úrovne týka. Jazyk hrá veľkú úlohu v kognitívnom vývoji, čím rozumieme vývoj schopnosti myslieť a riešiť problémy. Náš mozog využíva jazyk na organizáciu abstraktných myšlienok a výskumy dokázali, že bilingvizmus podporuje abstraktné myslenie.

Je jednoduché si predstaviť, ako môže mať mozog bilingvistu náskok, čo sa týka premýšľania o problémoch a riešenia ich. Štúdie dokázali, že bilingválne deti chápu pravidlá a procesy jednoduchšie, dokonca aj v matematike. Ale prečo? Možno práve preto, že tieto deti majú o niečo flexibilnejší mozog. Iné výskumy ukázali, že bilingválny mozog je lepší v riešení problémov, kreatívnosti a zapamätávaní si informácií. To by znamenalo, že bilingválne deti, ktoré zručne ovládajú dva jazyky, by mali preukázať nepatrnú nadradenosť nad ich monolingválnymi spolužiakmi v IQ testovaní. A to nie preto, že by snád' boli bilingválne deti viac inteligentné, ale preto, že majú rozsiahlejšie skúsenosti s prepínaním medzi jazykmi, teda by mali byť lepšími riešiteľmi problémov.

(Steiner, Hayes, 2006, s. 19-22)

2.2 Nevýhody bilingválnej výchovy

Samotná výchova, aj keď monolingválneho dieťaťa sebou vždy nesie nejaké problémy. Rodičia sa vždy obávajú či už o psychickú, sociálnu, osobnostnú alebo zdravotnú stránku vývoja svojho dieťaťa. Preto, výchova dieťaťa v dvoch jazykoch tiež nemôže byť bez problémov. V tomto prípade sa rodičia obávajú ešte jedného aspektu vývoja, a to jazykového.

V prípade, ak rodičia monolingválneho dieťaťa pozorujú jeho neúspech v niečom, či už v škole, v nadväzovaní vzťahov a pod., rodičia sa zamýšľajú nad motiváciou dieťaťa, jeho osobnosťou, či už nad úrovňou učiteľa či celkovo danej školy, ktorú dieťa navštevuje.

Avšak v prípade akýchkoľvek problémov či neúspechov u bilingválne vychovávaného jedinca, za väčšinou za príčinu, musíme podotknúť bohužiaľ, považuje práve jeho bilingvizmus, či s tým spojený bikulturalizmus. No väčšinou tomu tak nie je, a skutočná príčina tak ostáva v tieni bilingvizmu.

Bolo by máťúce a aj nepresné tvrdiť, že bilingválna výchova má iba výhody a žiadne nevýhody. Tieto nevýhody, rovnako ako výhody však nemusia platiť u každého dieťaťa a u každej rodiny, kde je dieťa vychovávané bilingválne.

V predchádzajúcej kapitole, zaoberajúcej sa výhodami, sme sa zamerali len na výhody, ktoré z bilingvizmu plynú pre dieťa. No v tejto kapitole, týkajúcej sa nevýhod, centralizujeme svoju pozornosť na nevýhody, ktoré plynú z bilingválnej výchovy nie len pre dieťa ale pre celú rodinu.

Baker (2014, s. 85 – 89) uvádza nasledujúce:

Prvou nevýhodou bilingválnej výchovy je, ak nastane situácia, že **ani jeden z jazykov**, ktoré dieťa používa **nie je riadne vyvinutý**. Faktorom, ktorý určuje že jazykové schopnosti dieťaťa nie sú riadne vyvinuté je fakt, že dieťa nie je schopné zvládnuť osnovy v škole, a to ani v jednom z jazykov. Vo väčšine prípadov je to tak, že čo sa školských osnov týka majú bilingválne deti výhodu oproti monolingválnym deťom. Avšak môže nastať aj situácia opačná, preto ju nemôžeme vynechať.

Druhou potenciálnou nevýhodou, plynúcou z bilingválnej výchovy, je **množstvo úsilia** ktoré rodičia musia vyvinúť. Samotná výchova detí, je náročný proces. Avšak v prípade bilingválnej výchovy sa objavujú isté úskalia, ktoré sa pri bežnej výchove

neobjavujú a to môže byť občas veľmi emocionálne náročné, stresujúce a rodičia sa nachádzajú neustále pod tlakom. Jedným z dôvodov týchto pocitov, môže byť pocit zlyhania, ak dieťa nie je perfektne bilingválne (napriek faktu, že dosiahnuť stavu, keď dieťa ovláda perfektne oba jazyky, je veľmi ojedinelé a takmer nemožné – čo si rodičia často neuvedomujú). Výskumy ukázali, že tieto pocity zasahujú viac matky ako otcov a to práve preto, že ony trávajú s dieťaťom počas jeho ranného detstva najviac času, a práve ony sú „učiteľkami jazyka,,.

Ďalším problémom a tým pádom aj nevýhodou pri bilingválnej výchove je fakt, že dieťa môže mať **problém** so svojou vlastnou **identitou**. Ak dieťa hovorí anglicky a francúzsky, je Angličan? Francúz? Či Anglo-Francúz? Či ako? Pre väčšinu rodín identita nie je problém. Napriek tomu, že dieťa je bilingválne, väčšinou sa identifikuje s jednou etnickou či kultúrnou skupinou.(Napri.: nemecko-anglickí bilingvisti z Nemecka - vidia sa predovšetkým ako Nemcov, či Európanov, ale nie Angličanov či Američanov. Fakt že hovoria anglicky, je pre nich veľmi dôležitý, avšak ak by ich niekto považoval za Angličanov či Američanov, bola by to pre nich urážka).

Iným prípadom sú však imigranti. V prípade imigrantov, je to väčšinou tak, že prvá, či ešte aj druhá generácia imigrantov sa až zúfalo snaží identifikovať sa s jazykom, ľuďmi a kultúrou majority. Doslova sa snažia stratiť identitu svojich domovov. (Napri.: španielsky hovoriaci imigranti z Kuby, Mexika či Puerto Rica v USA – snažia sa čo najviac asimilovať a stať sa monolingválnymi anglicky hovoriacimi Severoameričanmi)

Bilingvizmus nemusí byť nevyhnutne príčinou konfliktu identity, avšak určite k tomu prispieva. Existuje mnoho bilingválnych ľudí a rodín, ktorí na základe svojho bilingvizmu majú problém sa identifikovať s niektorou zo skupín. Bilingvizmus poskytuje mix dvoch alebo viacerých kultúr, etnických skupín a pod. – čo spôsobuje, že jedinec môže mať pocit že vlastne nevie kam patrí.

V neposlednej rade, môže byť problémom v bilingválnej výchove **vplyv okolia**. Rodina nežije odlúčene od zvyšku sveta. Rodina má určité vzťahy, priateľov, kolegov, rôzne komunity, spoločnosti a toto všetko rodinu môže ovplyvňovať. My ľudia, nie sme autonómne individua, ktoré robia svoje rozhodnutia v rodinnom „vákuu,,. „Iní,, na nás majú veľký vplyv. Za „iných,, by sme mohli považovať našu rozšírenú rodinu, náboženstvo, masmédiá a pod. Tým pádom, napriek tomu že rodičia považujú bilingválnu

výchovu za hodnotnú, tlak okolia môže spôsobiť, že so svojim rozhodnutím prestávajú byť spokojní, tým pádom môže nastať situácia, že ich úsilie môže začať stagnovať.

2.3 7 krokov vedúcich k úspešnej bilingválnej výchove

V tejto kapitole sa venujeme siedmym krokom, ktoré by mali viesť k úspešnej bilingválnej výchove. Tieto kroky, sú odporúčaniami M.D (lekárka - pediatrička) Naomi Steiner, ktorá sa narodila v Anglicku, vyrástla vo Švajčiarsku – hovorí anglicky, francúzsky, nemecky a taliansky - teraz už niekoľko rokov žije v USA so svojim švajčiarskym manželom. Tieto odporúčania vydala nie len ako odborníčka, ale aj ako matka, ktorá svoje deti vychovala multilingválne.

2.3.1 Budovanie základov pre bilingvizmus dieťaťa

Prvým krokom k bilingválnej výchove, je samozrejme predovšetkým pochopenie pojmov. Teda treba vedieť čo je to bilingvizmus, čo znamená byť bilingválnou rodinou, čo znamená byť bilingválnym. Okrem základných pojmov je treba taktiež poznať základné fakty o týchto pojmoch a nedať sa zmiatať rôznymi zastaranými mýtmi. Taktiež je dobré vedieť, že v prípade ak sa rozhodnete dvoje dieťa vychovávať bilingválne, aké výhody či nevýhody z toho plynú a podobne. Všetky tieto pojmy, a základné informácie k tejto téme sme už obsiahli v predošlých kapitolách (viz. vyššie)

2.3.2 Definovanie cieľov

V rámci vytyčovania cieľov, ktoré chcete dosiahnuť autorka zostavila sedembodový plán ako sa k tomu dopracovať. Na konci, keď si odpoviete na všetky otázky a splníte všetky body tohto plánu, bude možné uznať, že ste si stanovili ciele bilingválnej výchovy.

1. Ktoré jazyky sú pre vás dôležité? Prečo?

Dôvody preto, prečo je nejaký jazyk pre vás dôležitý môžu byť rôzne. Pre niekoho to môže byť francúzština, lebo sa ju učil v škole. Pre iného ruština pretože jeho babka rozpráva po rusky. Pre niekoho to môže byť svahilština, jazyk východnej Afriky, pretože odtiaľ prišli jeho predkovia. No v každom

prípade pred začatím bilingválnej výchovy, je veľmi dôležité, si uvedomiť ktorý jazyk je pre vás významný a prečo.

2. *Prečo chcete svoje dieťa vychovávať bilingválne?*

Pri tejto otázke musíme rozdeliť rodiny do dvoch skupín. Ak sú rodičia súčasťou zmiešaného manželstva, potom je to celkom jasné. No stáva sa, že aj monolingválni rodičia chcú svoje dieťa vychovávať bilingválne. Dôvody môžu byť opäť rôzne. Napríklad dôvod, že bilingvizmus otvára viacero dverí pracovným príležitostiam, či že pomôže otvoriť dieťaťu oči voči iným krajinám a kultúram a pod. Každopádne, než začnete svoje dieťa vychovávať bilingválne, mali by ste si uvedomiť dôvody svojho rozhodnutia a mali by ste si byť svojim rozhodnutím istí.

3. *Ktorým jazykom/jazykmi budete hovoriť so svojimi deťmi?*

Opäť, ak sú rodičia súčasťou zmiešaného manželstva, otázka je zodpovedaná. Ale ak sa monolingválni rodičia rozhodnú vychovávať bilingválne dieťa, je dôležité aby sa zhodli na jazyku, ktorý bude druhým jazykom dieťaťa.

4. *Kedy s tým máte začať?! Stanovte si vhodnú dobu.*

V tomto prípade je dôležité, aby ste si určili, či bude vaše dieťa vychovávané bilingválne simultánnou či sukcesívnou cestou (pojmy vysvetlené viz. 1.3.3) Ako sme už uviedli v predchádzajúcich kapitolách niekoľko krát, pre dieťa je lepšie začať jazyky vnímať a učiť sa ich v podstate od narodenia, teda čím skôr, tým lepšie.

5. *Ako zdatné, dúfate, že vaše dieťa bude v druhom jazyku?*

Chcete, aby vaše dieťa rozumelo starým rodičom z Japonska? Chcete, aby vaše dieťa bolo schopné s nimi konverzovať? Alebo chcete, aby vaše dieťa vedelo písať a čítať v druhom jazyku rovnako dobre ako hovoriť? Stanovenie si očakávanej zručnosti vášho dieťaťa v druhom jazyku je veľmi dôležitá, pretože práve to, čo od vášho dieťaťa očakávate bude určovať vaše rozhodnutia a činy v bilingválnej výchove. Poznáme tri úrovne ovládania jazyka.

Úroveň 1: Dieťa je schopné rozumieť druhému jazyku

Úroveň 2: Dieťa je schopné rozprávať druhým jazykom, akokoľvek plynule

Úroveň 3: Dieťa je schopné rozprávať, písať a čítať v dvoch jazykoch.

Pred začatím bilingválnej výchovy je dôležité si stanoviť, ktorej úrovne chcete dosiahnuť.

6. Aká je realita? Sú vaše ciele, čo sa týka zdatnosti, pre vašu rodinu reálne?

Je dôležité uvedomiť si, že na to, aby sa vaše dieťa mohlo stať bilingválnym, musíte vynaložiť veľké množstvo úsilia. Preto je nutné zvážiť, čo všetko budete musieť do takejto výchovy vložiť.

- Dostatočný jazyková stimulácia dieťaťa
- Komplexnosť jazykovej stimulácie dieťaťa (ak chcete aby vaše dieťa dokázalo v druhom jazyku čítať, budete potrebovať knihy v druhom jazyku a pod.)
- Dostatočný časový priestor

Je nutné si uvedomiť, že aby ste dosiahli svojho cieľa, musia ladiť vaše možnosti s vašimi požiadavkami. V inom prípade sa môže stať, že nastane v bilingválnej výchove veľa problémov a vy sa vzdáte svojho cieľa.

7. Vezmite do úvahy, že jeden z jazykov bude dominantným

Veľa rodičov verí v to, že ich dieťa bude bilingválnym a to na takej úrovni, že bude ovládať oba jazyky úplne rovnako a používať ich rovnako často. Pravda je však taká, že napriek tomu, že vaše dieťa dokáže hovoriť, písať aj čítať v oboch jazykoch, vždy bude jeden z nich používať aj keď len trochu častejšie, tým pádom sa tento jazyk bude stávať silnejším, teda aj dominantnejším. Avšak, dominancia jazyka sa môže zmeniť, to záleží od toho, v akom prostredí sa jedinec dlhodobo nachádza.

(Steiner, Hayes, 2008, s.25 – 49)

2.3.3 Stať sa bilingválnym coach-om

V momente, keď už viete, čo to ten bilingvizmus je a stanovili ste si svoje ciele, by ste mohli premýšľať o tom „Čo teraz? Kde máme začať?“ Preto sa v tejto kapitole venujeme tomu, ako prakticky pokračovať, keď už máte nejaké teoretické základy. V tejto fáze je dôležité zrealizovať dve veci: *prevziať aktivitu/kontrolu* (taking charge) *,určiť kto hovorí kedy akým jazykom?*

1. Prevzatie aktivity/kontroly

Aby ste mohli dosiahnuť svojich bilingválnych cieľov, budete sa musieť vžiť do role plánovača a coacha. Môže to vyzeráť veľmi zložito, ale v podstate každý jeden rodič sa po narodení svojho dieťaťa stáva coachom. Od učenia dieťaťa chodiť na toaletu, cez tréning jeho písania až po učenie vášho dieťaťa riadiť auto. Vašimi hlavnými úlohami v role plánovača a coacha budú:

- **Bilingvizmus** sa musí pre vás a vaše dieťa stať **prioritou**

V prípade, že sa rozhodnete vaše dieťa vychovávať bilingválne, mali by ste do toho dať všetko a venovať tomu všetok čas. Pr.: bol pozorovaný prípad, keď monolingválna matka chcela, aby jej dcéra bola bilingválnou a preto ju zapísala na pravidelné hodiny francúzštiny. Avšak nastala situácia, že dcéra začala byť smutná z toho, že ona chodí na francúzštinu, zatiaľ čo sa jej kamaráti spolu hrajú vonku. Matka preto z pocitu viny, niekoľkokrát dcéru z hodín ospravedlnila, aby mohla tráviť čas aj s priateľmi. Dieťa preto začalo výučbu druhého jazyka považovať za nie príliš dôležitú a preto jej vedomosti a jej záujem o to ich nadobúdať začal stagnovať.

- Ubezpečiť sa, že sa vášmu dieťaťu dostáva tá **dostatočná miera jazykovej stimulácie** na to, aby dosiahlo úroveň jazyka, v ktorú dúfate

V otázkach vzdelávania vašich detí, nechávate rozhodnutia iným – hovoríme predovšetkým o škole, kde je vždy dané nejaké curriculum, podľa ktorého sa škola riadi a takým smerom sú vedené vaše deti. Avšak v prípade, že sa vy sami pokúšate doviest' vaše dieťa k stavu, aby sa stalo bilingválnym, sú tieto rozhodnutia na vás. Samozrejme nie je nutné, nakúpiť kníh a materiálov na 10 rokov dopredu. No je dôležité vnímať dieťa a jeho zlepšenia zo dňa na deň, či z mesiaca na mesiac. A v prípade, keď začnete

pozorovať, že sa vaše dieťa nehýbe z miesta, pravdepodobne nie je dostatočne jazykovo stimulované.

- Poskytovať **prostredie a prostriedky** pre jazykovú výučbu

Vytvorením dobrého prostredia, alebo získanie dobrých prostriedkov nemusí vždy znamenať nakúpenie kníh a sedenie za stolom. Rozsiahle výskumy dokazujú, že najúčinnějšíou metódou pre deti je metóda učenia sa hrou. Chcete, aby bolo vaše dieťa motivované pri učení sa druhého jazyka, pretože je to pre vás dôležité, preto je dôležité dieťa motivovať a urobiť z procesu učenia niečo, čo si dieťa užíva a z čoho má radosť.

2. *Určenie toho, kto, kedy, akým jazykom hovorí?*

- Existuje mnoho metód, ako učiť dieťa jazyk – ako realizovať bilingválnu výchovu, no asi najefektívnejšou je metóda **OPOL** (One-Parent-One-Language – Jeden-Rodič-Jeden-Jazyk). Ako už vyplýva z názvu, základom tejto metódy je, že jeden z rodičov hovorí na dieťa jedným jazykom a druhý rodič druhým jazykom – vždy! Steiner (2008,s. 57) uvádza šesť dôvodov, prečo je táto metóda považovaná za najúspešnejšiu.
 - 1) Metóda OPOL podporuje **ucelenosť** a **jednotnosť** výchovy
 - 2) Metóda OPOL je pre rodičov veľmi **jednoduchá** z hľadiska **realizovateľnosti**
 - 3) Metóda OPOL poskytuje jednoduché **nastavenie jazykovej hranice** (pochopenie toho, ktorý člen rodiny /či opatrovateľ hovorí akým jazykom a kedy)
 - 4) Metóda OPOL zaručuje, že dieťa prirodzene **reaguje** na rodiča **v rovnakom jazyku**
 - 5) Metóda OPOL umožňuje, že sa na dieťa dá **hovorit' dvomi jazykmi**
 - 6) Metóda OPOL umožňuje dieťaťu byť **maximálne stimulovaný** dvomi rôznymi jazykmi, pretože rodič a dieťa používajú daný jazyk na komunikáciu, bez ohľadu na okolnosti, deň alebo činnosť.
- V bilingválnej výchove bývajú tiež využívané rôzne **modifikácie metódy OPOL**. Existuje niekoľko variantov, ktoré môžu byť taktiež veľmi úspešné. Avšak, aby sa s týmito variantmi dalo pracovať, rovnako ako u metódy OPOL, je nutné

dodržiavať základnú zásadu. Tou by mala byť jasne identifikovateľná osoba/skupina osôb, ktorá vždy hovorí na dieťa rovnakým jazykom. Hovoríme o prípadoch, keď napríklad jeden z rodičov prveľmi pracuje a netrávi príliš času doma. Vtedy je nutné, aby osoba, s ktorou dieťa trávi svoj čas (člen rodiny, či opatrovatel'ka atď.) hovorila na dieťa jazykom rodiča, ktorý netrávi s dieťaťom toľko času. V podstate sa jedná o metódu takmer identickú s metódou OPOL, len s tým rozdielom, že druhým jazykom je dieťa stimulované nie predovšetkým prostredníctvom rodiča, ale prostredníctvom tretej osoby.

- Treťou cestou k úspešnej bilingválnej výchove by mohla byť metóda, pri ktorej sú **využívané jazykové hranice**. Jedná sa o metódu, pri ktorej netvoríme jazykové hranice okolo ľudí, ale okolo situácií. Inak povedané, rodičia vždy hovoria s deťmi v čase jedným jazykom. Napr.: slovenská rodina, ktorej členovia spolu hovoria väčšinou po slovensky, ale vždy keď spolu sedia u stolu (raňajky, obed, večera alebo pod.) tak rozprávajú francúzsky. Steiner (2008, s. 61) uvádza tri príklady využitia jazykových hraníc.

1) Jazykové hranice závisiace na **časti dňa**

- Čas stravovania
- Víkendy
- A pod.

2) Jazykové hranice závisiace na **polohe**

- Jeden jazyk v rámci domova; druhý jazyk mimo domova
- Celá rodina hovorí druhým jazykom keď sú u starých rodičov
- A pod.

3) Jazykové hranice závisiace na **činnosti**

- Keď si dieťa robí domáce úlohy (hovorí francúzsky, keď si robí domáce úlohy z francúzštiny)
- Keď dieťa hrá futbal v tíme, kde väčšina detí hovorí španielsky
- Pri sledovaní TV, alebo využívaní internetu
- A pod.

(Steiner, Hayes, 2008, s. 51-63)

2.3.4 Vytváranie bilingválneho plánu

Tento krok bol vytvorený, aby informoval o možnostiach bilingválneho obohacovania, ktoré sú vám dostupné bez ohľadu na to, kde žijete. Je rozdelený do štyroch častí, ktoré by mali pomôcť identifikovať kľúčové komponenty vášho bilingválneho plánu a vytvoriť týždenný bilingválny rozvrh pre vašu rodinu.

1. Maximalizácia jazykovej stimulácie

V dnešnej dobe existuje mnoho metód, ako zvýšiť jazykovú stimuláciu. Inak povedané, existuje mnoho zdrojov, ktoré môžu slúžiť ako dodatočný stimulant (okrem rodičov na dieťa hovoriacich). Táto skutočnosť je pre dieťa a jeho bilingvizmus veľmi dobrá, pretože, čím viac ľudí a vecí na neho pôsobí, tým jednoduchšie sa učí a naučené veci si ľahšie uchováva. Takýmito dodatočnými stimulantmi môžu byť: internet, vzdelávacie hry, high-tech hračky, televízia, rádio, video, DVD a podobne. Jedným slovom sa jedná o technológiu. Prečo je technológia silným druhým výukovým partnerom?

- Dokáže spraviť proces osvojovania jazyka viac stráviteľným a vedie k zvýšeniu času stráveným počúvaním a učením sa jazyk.
- Dokáže spraviť učenie sa interaktívnym, čo znamená, že sa vaše dieťa aktívne zúčastňuje a nie len pasívne absorbuje informácie
- Umožňuje vám, rodičom, aby bola výučba na mieru ušitá dieťaťu, jeho veku, schopnostiam a záujmom
- Výučba môže byť realizovaná bez toho, aby ste opustili domov
- Dovoľuje vám komunikovať s inými rodičmi, ktorí vychovávajú svoje dieťa bilingválne

2. Využívanie komunity a rodinných zdrojov

Väčšina rodičov, ktorí vychovávajú svoje deti bilingválne sa zhodujú na tom, že bilingválna výchova nie je, a pravdepodobne nie je ani možné aby bola, vyložene domácou aktivitou (in-home activity). Rovnako ako v predchádzajúcom bode platí, čím viac stimulácie na dieťa, tým lepšie. Preto je dobré využívať nie len vecí, ale aj ľudí okolo, ľudí ako priatelia a susedia, opatrovatelka, rozšírená rodina a podobne. Taktiež je dobré využívať rôzne situácie – ako napríklad cestovanie. Aj to totiž môže byť považované za

stimulant a to v prípade, že rodina navštevuje miesta, kde je materinským jazykom druhý jazyk rodiny.

3. *Nájdenie podpory v škole*

Neodmysliteľne ďalším zdrojom podpory a stimulácie pri bilingválnej výchove môže byť škola. Avšak nie všetci rodičia sa rozhodnú ju využívať. Preto poskytujeme sedem dôvodov prečo zvážiť prídanie komponentu školy do vášho bilingválneho plánu:

- 1) **Motivácia.** Škola vám môže pomôcť motivovať vaše dieťa, pretože napríklad len trávenie času s deťmi hovoriacimi rovnakým jazykom môže byť veľmi motivujúce.
- 2) **Podpora.** V škole sa napríklad môžete stretnúť s rodičmi, ktorí sa tiež vydali na cestu bilingválnej výchovy. Spolu môžete oslavovať úspechy svojich detí a taktiež prekonávať rôzne prekážky.
- 3) **Pocit spolupatričnosti.** Škola vám môže poskytnúť pocit, že patríte do nejakej komunity. Stanete sa súčasťou skupiny, ktorá pracuje na dosiahnutí rovnakého cieľa.
- 4) **Úľava.** Škola vás čiastočne môže zbaviť tlaku, ktorý je na vás kladený. Byť rodičom a učiteľom zároveň môže byť niekedy veľmi ťažké, preto je dobré čiastočne predať zodpovednosť aj niekomu inému.
- 5) **Prirodzenosť.** Škola môže poskytnúť dieťaťu možnosť byť vystavený rodenému hovorcovi. To je veľmi dobré v prípadoch rodín, kde rodičia majú jeden materinský jazyk, ale pokúšajú sa hovoriť s dieťaťom aj druhým jazykom za účelom bilingvizmu. Rodičia väčšinou neovládajú druhý jazyk natoľko plynule a bez akcentu ako rodený hovorca.
- 6) **Zlepšenie.** Škola dokáže svojim spôsobom vylepšiť domácu výučbu jazyka. Ak sa dieťaťu v škole niečo páči, prenáša si to aj do domova. Povie to rodičom, ktorí sa tým môžu nechať inšpirovať.
- 7) **Učenie druhej strany.** Predovšetkým v rodinách imigrantov – monolingválnych rodinách. Dieťa chodí do školy a učí sa druhý jazyk a tým pádom sa môžete naučiť niečo aj vy.

Opäť existuje niekoľko možností, aké školy využívať a ako sa jazykovo vzdelávať: verejné školy, víkendové jazykové školy, domáce doučovanie, samovýučbové jazykové programy, zahraničné letné tábory a podobne.

4. Vytvorenie vlastného bilingválneho plánu

Experti sa zhodujú na tom, že jeden z najefektívnejších spôsobov ako uspieť a dosiahnuť hlavného cieľa – čím bilingválne dieťa bez pochyby je – je rozdeliť si proces na malé, špecifické, pravdepodobne aj najviac dôležité a zvládnuteľné úlohy, ktoré môžete realizovať v rámci denného či týždenného plánu. Taktiež vravia, že najefektívnejším spôsobom, ako tieto úlohy naozaj poctivo dodržiavať je spísať si ich – v najlepšom prípade si spraviť podrobný rozvrh aktivít, či poznačiť si to všetko do kalendára. Listy 1 a 2 sú navrhnuté aby vám pomohli tieto veci splniť. Prvý list slúži na vytvorenie aktivít spojené s bilingvizmom, ktoré chcete aby vaša rodina splnila a druhý list slúži na rozvrhnutie týchto aktivít. Keď doplníte tieto dva listy – máte vytvorený svoj vlastný bilingválny plán.

Tabuľka č. 4; List 1. Aké sú kľúčové komponenty môjho bilingválneho plánu?

Zdroj	Môj plán
Webové stránky:	
Internetové aktivity:	
Vzdelávací software:	
TV programy:	
Video/DVD:	
Audio (CD...):	
Knihy:	
Rodinné aktivity:	
Komunitné zdroje:	
Rozšírená rodina:	
Cestovanie:	
Verejná škola:	
Víkendová škola:	
Domáce doučovanie:	
Samo. Jaz. programy:	
Zahraničné letné tábory:	
ATĎ:	

Inštrukcie k Listu 1. : Doplňte vaše vlastné plánované aktivity

Tabuľka č. 5; List 2. Týždenný bilingválny plán

	Pondelok	Utorok	Streda	Štvrtok	Piatok	Sobota	Nedeľa
Doobeda							
Na obed							
Poobede							
Večer							

Inštrukcie k Listu č. 2: Doplňte aktivity, kto ich bude robiť a aké materiály budete potrebovať a snažte sa to umiestniť do časovej línie. (ak je to možné, aspoň jedna aktivita denne)

(Steiner, Hayes, 2008, s. 65-98)

2.3.5 Prekonávanie predvídateľných prekážok

V tejto kapitole sa zaoberáme niečím, čo Steiner nazvala predvídateľnými prekážkami. Cieľom tejto kapitoly je, zoznámiť čitateľov a možno potenciálnych rodičov vychovávajúcich svoje deti dvojazyčne s týmito prekážkami, aby v prípade, keď nastanú, neboli prekvapení a vedeli ako sa zachovať. Existuje šesť najčastejších prekážok počas bilingválnej výchovy a spôsobov ako ich riešiť.

1. Nie ste si istí, že na dieťa hovoríte tým správnym spôsobom. Spôsobom ktorý mu pomôže stať sa bilingválnym.

Rodičia sa často môžu obávať toho, či spôsob akým na dieťa rozprávajú nie je správny. Prečo sa toho obávajú? Deti sa učia nárazovo. Majú obdobia, keď sa toho naučia veľa a potom nasleduje útlm, po ktorom však vždy opäť príde veľký nárast naučených vecí. Keď rodičia vidia u dieťaťa neustály pokrok, majú pocit, že nerobia chyby vo výchove. Problém nastane keď u dieťaťa dôjde k útlmu. Vtedy majú rodičia pocit, že robia niečo zle a často sa vzdávajú svojho úsilia vychovať dieťa bilingválne.

V praxi to vyzerá asi takto. Medzi 15 a 24 mesiacom sa u detí zaznamenáva obrovský rozmach slovnej zásoby. V tejto fáze rodičia pozorujú rýchlosť, akou sa

dieťa učí novým slovám a sú spokojní so svojimi postupmi. Po tomto rozmachu sa vývoj slovnej zásoby spomalí, dieťa už nevyriekne denne nejaké nové slovo a rodičia sa obávajú, že sa ich dieťa prestalo učiť, lebo niečo robia nesprávne. Odborníci na vývoj dieťaťa toto nazývajú **plateau** – obdobie, keď si vonkajší svet myslí, že dieťa sa neučí nič nové, ale v skutočnosti je dieťa zaneprázdnené tým, aby spracovalo to, čo sa naučilo doteraz. Ako bude vaše dieťa rásť, ešte sa objavia obdobia, keď budete mať pocit, že vaše dieťa nenapreduje, nevyvíja sa v oboch jazykoch – ono sa však vyvíja, len je to menej očividné.

Ako hovoriť/pôsobiť na dieťa, aby ste dosiahli maximálnej jazykovej stimulácie? Uvádzame deväť tipov.

- 1) **Prirodzenosť.** Každodenná konverzácia je najlepšou cestou pre dieťa aby sa naučilo jazykom.
- 2) **Hovorenie.** Rozprávajte sa! Pr.: Je nedeľné upršané odpoľudnie a vy si hovoríte, že je ideálny deň na pizzu a film v pohodlí domova. Vyjadrite sa nahlas, nie len v duchu a vo vašom jazyku. Spýtajte sa dieťaťa, čo si o tom myslí, či je to dobrý nápad, či vie o nejakej dobrej pizzerii, kde by ste si mohli pizzu objednať a pod.
- 3) **Plynulosť.** Rozprávajte, aj keď je to len jednostranné. Aj keď vaše dieťa je ešte malé, alebo plynulosť jeho reči vo vašom jazyku ešte nie je dobrá, alebo aj ak vám nie je schopné ešte v vašom jazyku odpovedať, rozprávajte! Deti, sa takto dokážu naučiť slová len z toho, že ich počujú, aj keď ich zatiaľ nepoužívajú.
- 4) **Aktivita.** Deti sa najlepšie učia pomocou nejakej aktivity. Preto poproste vaše dieťa aby vám „podalo majonézu z chladničky,, a pod.
- 5) **Neverbálna komunikácia.** Používajte gestá na podporu toho, čo práve hovoríte. Výskumy dokazujú, že ukazovanie dieťaťu pomáha pochopiť a naučiť sa významy nových slov.
- 6) **Kontext.** Dajte slová, ktoré ste použili do kontextu. Pr.: „Tuniak je ryba, ktorú si jedol včera. Pamätáš si lososa? Aj to je ryba.“ A pod.

- 7) **Postupnosť.** Nezahlcujte svoje dieťa príliš veľkým množstvom slov. Pár nových slov za čas stačí.
- 8) **Opakovanie.** Opakujte dieťaťu, čo ste už hovorili, pre lepšie zapamätanie pokojne niekoľko krát. Opakovanie matka múdrosti.
- 9) **Pochopenie.** Majte na pamäti, že aj keď vám dieťa vo vašom jazyku neodpovedá, neznamená to, že vášmu jazyku nerozumie.

2. Vaše dieťa už nechce hovoriť vašim jazykom. Stále chce hovoriť len jazykom, ktorý vám nie je materinským.

Ako dieťa rastie, postupne sa začne viac identifikovať s jazykom spoločnosti a druhý jazyk sa dostáva do pozadia. Potom sa môže stať, že dieťa druhý jazyk odmieta, aj keď tomu tak nemusí vždy byť. Preto uvádzame tri veci, ktoré by ste mali urobiť ak dieťa nehovorí, alebo nechce hovoriť vašim/druhým jazykom.

1. **Presmerovanie.** Snažte sa dieťa jemne presmerovať na váš jazyk, keď spolu komunikujete.
2. **Neverbálne prejavy.** Pokúste sa nájsť nejaký neverbálny prejav, ktorý dá dieťaťu jasne najavo, že sa nedohodnete ak nebude rozprávať vašim jazykom, napríklad „pohlád,,.
3. **Neovplyviteľnosť.** Nenechajte sa ovplyvniť okolím, ktoré vaše činy môže chápať tak, že vaše dieťa núti hovoriť jazykom, ktorým hovoriť nechce. Pre monolingválnych ľudí je často ťažko pochopiteľné, že viesť dieťa k bilingvizmu je ako viesť ho k tomu, aby jedlo zdravo. Aj oni musia občas svojmu dieťaťu povedať, že si namiesto nezdravých smažených hranolčekov bude musieť dať radšej varené zemiaky.

Niekedy sa môže stať, že dieťa naozaj odmieta hovoriť druhým jazykom a je to preto, lebo nerozumie tomu, prečo by malo hovoriť jazykmi dvomi. Preto je veľmi dôležité dieťaťu vysvetliť, prečo je pre vás také dôležité, aby hovorilo aj druhým jazykom. Taktiež by ste mali dieťaťu pomôcť rozvíjať jeho pocit hrdosti, hrdosti na to, že ak sa bude od malička učiť dva jazyky, bude mu to veľkou výhodou.

3. *Vaše dieťa mixuje jazyky.*

Hovoriť bez mixovania jazykov je dlhodobým cieľom každého rodiča, ktorý vychováva svoje dieťa bilingválne. Je však dôležité si uvedomiť, že na mixovanie jazykov pravdepodobne dôjde, aj keď tomu tak nemusí byť vždy. Avšak, mixovanie jazykov nie je nič zlé, je to normálna časť jazykového vývoja dieťaťa a to dokonca aj u monolingválnych detí. U monolingválnych detí je to ale myslené trochu v inom zmysle. Tie nemixujú jazyky, ale mixujú slová či gramatické pravidlá. Pr.: Keď dieťa nazve autom všetko čo má kolesá, alebo keď povie mamičke že je tá najlepšia mamička na svete.

Malé deti ešte nedokážu rozlíšiť rozdiely medzi jazykmi, preto používajú tie jazyky, a tie slová, ktoré im práve prídu prvé na rozum a neuvedomujú si, že vlastne nepovedali celú vetu v jednom jazyku. V procese dospievania však toto mixovanie začne postupne odznievať. Dieťa totiž začne chodiť do škôlky či školy a začne si uvedomovať, že zrazu doma používa iné slová ako v škole, tým pádom začne rozlišovať dané jazyky a mixovanie postupne prestane. Uvádzame 5 vecí, ktoré robiť a nerobiť ak chcete zvládnuť mixovanie jazykov vášho dieťaťa.

1. **Neopravujte ho** každý krát, keď jazyky zmixuje.
2. Udržiavajte vašu konverzáciu **plynulú a prirodzenú**.
3. **Pochváľte** vaše dieťa za to, ak povie vetu alebo slovo vo vete v druhom jazyku, ak to pred tým nedokázalo.
4. **Zopakujte** vetu, ktorú dieťa povedalo v prvom jazyku alebo použilo slovo prvého jazyka, vo vašom jazyku. Avšak nijakým spôsobom na to neupozorňujte, snažte sa to skôr urobiť nenápadne. Pr.: dcéra sa pýta mamičky: „Mami, ako je vonku? Mala by som si zobrať jacket?“ a mama hovorí: „, Prosím? Pýtala si sa, ako je vonku a či si máš vziať bundu?“
5. **Neodpovedajte ihneď**, ak dieťa hovorí niečo a zmixuje pri tom jazyky. Vyčkajte, než si uvedomí, že tie jazyky zmixovalo a opraví sa samo. Popríklad môžete využiť nejaký váš neverbálny prejav (z predchádzajúceho bodu) aby si uvedomilo, že niečo povedalo zle.

4. Cítite sa nesvoj, keď hovoríte na dieťa vašim jazykom na verejnosti.

Pre mnohých rodičov nie je problém hovoriť na svoje deti druhým jazykom aj na verejnosti. Využívajú metódu OPOL všade a ani na verejnosti im to nerobí problém. Pre iných rodičov je toto však veľmi citlivá téma, pretože s tým majú problém. Či už im to pripadá nevhodné, neslušné alebo majú z reakcií ľudí pocit, že sú asi jediní ľudia na svete ktorí vychovávajú dieťa bilingválne a ostatní ich považujú za čudných.

Aby si rodičia uvedomili, že nie je dôvod cítiť sa nesvoj uvádzame tri veci, ktoré môžete využiť aby bolo hovorenie na verejnosti druhým jazykom jednoduchšie.

1. Uistite sa, že vaša rodina, priatelia a známi vedia, že so svojim dieťaťom hovoríte iným jazykom. Ak sa zúčastníte udalosti, kde by mohli byť ľudia, ktorí o tom nevedia, zmieňte sa o tom hosťom aby ste eliminovali pocit toho, že vás považujú za čudných.
2. Uvedomte si, že ľudia môžu mať rôzne mylné názory o bilingvizme a nemusia tomu úplne chápať, preto sa im pokúste vysvetliť, že zachovávanie jazyka (pomocou metódy OPOL) je veľmi dôležité na zvládnutie daných jazykov.
3. Vedzte, že nemiestne poznámky, alebo odsudzovania sú len výnimky. Väčšina ľudí je ohúrená tým, že dieťa dokáže hovoriť viacerými jazykmi.

5. Ste to vy, kto hovorí na dieťa druhým jazykom. Preto sa cítite, ako by ste robili všetku prácu v procese vychovávania dieťaťa bilingválne.

Dovtedy, kým sú rodičia priamo spojení s životom svojho dieťaťa, zapájajú sa obidvaja do výchovy a to aj napriek tomu, že jeden s rodičov práve nehovorí druhým jazykom. Napriek tomu sa Vám môže zdať, že na dieťa hovoríte len vy a druhý partner nie je do výchovy priamo zapojený. Uvedomte si avšak, že váš partner vám môže byť oporou a pomáhať vám. Môže pomáhať napríklad pri vytváraní bilingválneho plánu napriek tomu, že nemáte spoločný jazyk.

6. Máte veľmi nabitý rozvrh. Na bilingvizmus neostáva príliš času.

Ak máte veľmi veľa práce, je jednoduché zabudnúť na bilingvizmus vášho dieťaťa. Potom sa položky vášho bilingválneho plánu stále odkladajú, no je treba mať na pamäti, že odkladať sa nedá večne a v tomto prípade „neskôr,, znamená „nikdy,,. Aj keď máte veľa práce, je dôležité, aby ste s bilingválnou výchovou nikdy úplne neprestali. Preto uvádzame sedem vecí, ktoré vám môžu pomôcť pokračovať po ceste bilingvizmu, aj keď už máte pocit, že už nemôžete.

1. Vytvorte si bilingválny oporný systém, aby ste nemuseli robiť všetko sami (využite rodinu, priateľov).
2. Vytvorte si bilingválny plán tak, aby tam boli zaradené aktivity, ktoré bezpodmienečne nevyžadujú vašu účasť.
3. Maximalizujte čas, kedy musíte hovoriť s deťmi vašim jazykom.
4. Vymedzte si časť dňa, kedy s deťmi musíte hovoriť len vašim jazykom (napr.: raňajky, obedy, večere).
5. Nezabudnite na fakt, že komunikácia nemusí vždy znamenať len komunikácia tvárou v tvár. Volajte si behom dňa.
6. Vytvorte váš bilingválny plán podľa toho, aby vyhovoval vášmu životnému štýlu. Nikdy neprestávajte s vašim dieťaťom hovoriť vašim jazykom úplne.
7. Vyhnite sa fráze „všetko alebo nič,,. Ak vidíte, že sa vám nedarí plniť váš pôvodný bilingválny plán, upravte ho tak, aby ste svoje vlastné požiadavky zvládali.

(Steiner, Hayes, 2008, s. 99 – 127)

2.3.6 Čítanie a písanie v dvoch jazykoch

V tomto kroku sa venujeme odpovediam na otázku prečo je dôležité, aby dieťa vedelo čítať a písať aj v druhom jazyku. Začneme čítaním, ktoré obsahuje niekoľko bodov – dôvodov – prečo je pri bilingválnej výchove dôležité:

1. *Čítanie samo o sebe je veľmi mocné*
2. *Čítanie poskytuje dodatočný a komplementárny druh vystavenia jazyku*
3. *Čítanie vedie k zväčšeniu slovnéj zásoby a k schopnosti lepšieho porozumenia*
4. *Čítanie vedie k zvýšeniu úrovne jazykových schopností*
5. *Čítanie vedie k zvýšeniu kognitívnych benefitov*
6. *Čítanie môže pomôcť rozvíjať celkové jazykové schopnosti počas celého života*

Je treba mať na pamäti, že čítanie (rovnako ako písanie) prispieva predovšetkým k pasívnemu rozvoju jazyka, čo však ale nie je na škodu, pretože predsa len, pasívny základ sa môže pod dobrým vedením stať aktívnym. Mohli by sme si myslieť, že pre dieťa je náročné, aby vedelo čítať v dvoch jazykoch, pretože každý jazyk má iné pravidlá čo sa týka napríklad toho, že v každom jazyku môžu niektoré písmená, alebo skupiny písmen znieť inak. Opäť avšak treba pripomenúť, že detský mozog je na toľko flexibilný, že je schopný takúto záťaž zvládnuť.

Písanie taktiež do veľkej miery prispieva k rozvoju pasívnej úrovne jazyka, avšak písanie môže dieťaťu výrazne pomôcť stať sa profikom v danom jazyku. Opäť poskytujeme niekoľko bodov – dôvodov – prečo je učenie sa písať v dvoch jazykoch benefitom.

1. *Písanie pomáha posilňovať slovnú zásobu*
2. *Písanie pomáha v učení sa a precvičovaní gramatiky*
3. *Písanie pomáha hlbšiemu pochopeniu jazyka*
4. *Písanie pomáha zvyšovať úroveň jazyka*
5. *Písanie pomáha zlepšovať úroveň rozprávania v danom jazyku*

Je treba mať na pamäti, že deti majú zvyčajne úroveň písania asi o jednu - dve úrovne nižšiu, ako úroveň hovoreného slova, rovnako ako ju majú asi o jednu – dve úrovne nižšiu,

ako úroveň písania v prvom, dominantnom jazyku. Preto je treba byť v tomto úsilí veľmi trpezliví, pretože získanie tejto zručnosti, môže ísť dieťaťu pomalšie. (Steiner, Hayes, 2008, s. 129 – 141)

2.3.7 Adaptácia na školu

Táto časť nie je príliš obsiahla, pretože sa jedná o školu, teda o miesto, kde rodičia nemajú až taký dosah, ako majú na dieťa z domu. Keď hovoríme o adaptácii na školu, nemyslíme tým adaptáciu na kolektív, či integráciu medzi vrstovníkov. Myslíme tým skorej situáciu, v ktorej sa dieťa ocitá, keď nastúpi do školy, nastávajú mu nové povinnosti a z detského voľného a bezstarostného režimu sa stáva režim o niečo utiahnutejší.

Pri nástupe dieťaťa do školy, je dôležité si uvedomiť, že dieťa môže mať zo začiatku menšie problémy a to s tým čomu sme sa venovali v predchádzajúcej kapitole. Môžu nastať problémy s čítaním a písaním, nakoľko dieťa je síce možno schopné dvomi jazykmi rozprávať, ale grafické znázornenie reči je pre neho novinkou. Preto treba vedieť, že na dieťa sa nemôže nejako tlačiť. Samozrejme treba tieto cvičenia trénovať, avšak len do takej miery, ako aj s monolingválnym dieťaťom.

V tejto fáze je treba dieťa pozorovať a snažiť sa odhaliť jeho talenty, záujmy, ktoré je v tejto fáze treba začať rozvíjať. A to predovšetkým preto aby sa dieťa necítilo menejcenné, na základe toho, že učenie sa písať či čítať, mu ide pomalšie ako ostatným spolužiakom. Preto je dôležité aby si dieťa uvedomilo, v čom je dobré a čo ho baví. Na ostatné veci si dieťa prirodzene príde samé. (Steiner, Hayes, 2008, s.163 – 170)

3 KULTÚRNY ASPEKT V BILINGVÁLNYCH RODINÁCH

Aspekt kultúry je počas bilingválnej výchovy veľmi dôležitý, pretože do značnej miery ovplyvňuje tento proces. Deti v bilingválnych rodinách sa teda stávajú nie len bilingválnymi, ale zároveň aj bikultúrnymi. Deti si postupne vytvárajú tzv. kultúrnu identitu, teda vedomie príslušnosti k určitej kultúre a prijímajú očakávanie, ktoré má ich okolie. Kultúrna identita vychádza zo skupinovej identity, ktorú môžeme chápať ako osobné spojenie so skupinou, s ktorou zdieľa určité sociálne a kultúrne charakteristiky.

V predškolskom veku si dieťa svoju kultúrnu identitu ešte plne neuvedomuje, až v mladšom školskom veku si postupne začína uvedomovať príslušnosť k danej národnej kultúre. Tá je pre dieťa „hmatateľná“ vtedy, keď dochádza do kontaktu s príslušníkmi iných kultúr. Dieťa si pri kontakte s príslušníkom inej kultúry začína všimáť určitých odlišností (farba pleti, spôsob obliekania, reč a pod.) a začína pomaly pátrať po tom, prečo je ten druhý človek iný, než na čo je zo svojho okolia zvyknuté. U bilingválnych detí je záujem o iné kultúry omnoho výraznejší, pretože sa ich to viac osobne týka.

Rodičia odovzdávajú svojmu dieťaťu svoju kultúrnu skúsenosť a sú nositeľmi kultúrnej kontinuity. Zároveň tak predpokladajú aj určitú stabilitu kultúrneho systému, čo je avšak predpoklad mylný, pretože kultúrne prostredie sa neustále mení. To môže byť neskôr premetom medzigeneračných konfliktov, pretože rodičia predpokladajú, že svet zostáva rovnakým, platia rovnaké pravidlá a názory ako za doby ich mladosti. (Morgensternová, 2011, s. 66)

Kultúrny antropológ Murphy (2004, s. 26) poukazuje na odlišné vstevovanie návykov, ktoré prebieha v súlade s duchom a zameraním spoločnosti. V USA, či iných vyspelých kultúrach si matky môžu vybrať, či budú svoje dieťa dojčiť, alebo či mu dajú mlieko z fľaše. Rovnako je tomu aj pri učení s chodením na šerbeľ, kde niektorí americkí rodičia nezmyselne vstevujú tento návyk už od šiestich mesiacov. Dieťa sa učí, že musí ovládnuť svoje prirodzené nutkanie podľa požiadavkou spoločnosti. Naopak v primitívnych spoločnostiach je väčšina detí dojčená, pretože matka nepozná alebo nemá inú možnosť. Kojenie je tu bežné až do piatich rokov. Rovnako aj chodenie na šerbeľ nie je známe. Správanie je v tomto smere teda uvoľnené a až deti dorastú do veku, kedy toto chápu, až potom ich dospelí pošlú kúsok za obydlie. V primitívnych spoločnostiach majú deti taktiež omnoho viac kontaktu s matkou. Deti sú totiž nosené aj počas práce, celý deň

v šatke. Vo vyspelých kultúrach, v ktorých sa matky vracajú skoro do práce, sú deti učené k väčšej samostatnosti a majú všeobecne menej kontaktu s matkou či otcom a výchovu z časti preberajú škôlky či jasle.

3.1 Interkultúrna komunikácia

Interkultúrnou komunikáciou rozumieme druh komunikácie, ktorej sa účastina príslušníci odlišných kultúr. Vyznačuje sa predovšetkým tým, že účastníci narážajú na rozdiely vo vzájomných komunikačných štýloch a na rozdielne vnímanie a správanie.

Interkultúrna komunikácia a problémy s ňou spojené, sa primárne týkajú predovšetkým rodičov bilingválnych rodín, pretože oni sú tí dvaja, ktorý každý pochádza z inej kultúry. Sekundárne sa to však týka aj dieťaťa, ktoré svoje okolie, svojich rodičov plne vníma. V prípade detí pochádzajúcich zo zmiešaných rodín sa ich táto problematika môže týkať primárne v prípade, že sa rodina presťahuje do krajiny, kde sa hovorí druhým jazykom dieťaťa. V tom prípade nastane, že jazyk, ktorý bol dovtedy pre dieťa len submisívnym, sa stáva viac používaným, napriek tomu, že dieťa má tento zatiaľ jazyk horšie vyvinutý.

Interkultúrny kontakt môže spôsobiť neistotu a kognitívnu dizonanciu (nesúlad), pretože účastník je vystavený nie len cudziemu jazyku ale aj inému komunikačnému štýlu, neznámemu správaniu či používaniu neverbálnych významov. Inými slovami, človek môže byť pri interkultúrnom kontakte zmätený, pretože nesprávne rozumie jazykovým výrazom, či zle interpretuje neverbálne prejavy. (Morgenternová, 2011, s 69)

Miladanovic (2014) hovorí o tzv. blokoch, ktoré interkultúrnou komunikáciu blokujú:

- Predpoklad podobnosti
- Rozdielnosť jazykov
- Nesprávna interpretácia neverbálneho správania
- Prítomnosť predsudkov a stereotypov
- Tendencia hodnotiť príliš rýchlo
- Vysoká miera stresu

Průcha (2010,s. 16) definuje interkultúrnú komunikáciu ako *termín označujúci procesy interakcie a zdieľanie prebiehajúce v najrôznejších typoch situácie, pri ktorých sú komunikujúcimi partnermi príslušníci jazykovo, alebo kultúrne odlišných etník, národov, či rasovo, alebo nábožensky odlišných spoločností. Táto komunikácia je determinovaná špecifikami jazykov, kultúr, mentalít a hodnotových systémov komunikujúcich partnerov.* Ako príklad uvádza komunikáciu medzi Čechmi, Vietnamcami, Rómami a Slovákmi , žijúcich v ČR a to na dvoch úrovniach, kultúrnej a jazykovej.(viz. Tabuľka č. 6)

Tabuľka č. 6; Národnostné odlišnosti

Interkultúrna komunikácia	Jazykové odlišnosti	Kultúrne odlišnosti
Česi a Vietnamci	X	X
Česi a Rómovia	- (X)	X
Česi a Slováci	X	-

Vysvetlivky: X = pozorovaná odlišnosť; - = odlišnosť nepôsobí, alebo je slabá

Je jasné, že komunikácia Čechov a Vietnamcov je silno determinovaná ako jazykovými tak aj kultúrnymi odlišnosťami. V komunikácii medzi Čechmi a Rómami, ktorí väčšinou hovoria česky (u mladej generácie už sa príliš neobjavuje rómština), nie je hlavným determinantom jazyková, ale kultúrna odlišnosť. Medzi Čechmi a Slovákmi je kultúrna odlišnosť pomerne slabá, ale môžeme pozorovať (aj napriek vzájomnej podobnosti týchto dvoch jazykov) jazykovú odlišnosť.

Špecifiká komunikácie v národných kultúrach sú veľmi početné, ako vo verbálnej tak v neverbálnej komunikácii. Pokiaľ ide o verbálnu komunikáciu, jedná sa o rozdiely medzi kultúrami s vysokým alebo nízkym komunikačným kontextom.

Nízky komunikačný kontext je bežný v kultúrach tých národov, ktoré sa vyjadrujú explicitne, tzn. všetko čo má byť povedané, je vyjadrované jednoznačne a nie je nutné obsah komunikácie vyvodzovať z kontextu. Takúto komunikáciu uplatňujú predovšetkým Nemci, Švajčiari a príslušníci škandinávskych národov.

Vysoký komunikačný kontext je príznačný pre kultúry, ktorých príslušníci sa vyjadrujú menej otvorene, často je nutné interpretovať obsah oznámenia z kontextu, napr. z neverbálneho správania hovorca. Tento štýl je typický pre národy južnej Európy, ale taktiež pre mnohé národy ázijských kultúr.

Iným kultúrne špecifickým rysom komunikácie je spôsob oslovovania **a používania titulov**. V českej a slovenskej kultúre je pre komunikáciu vo formálnych situáciách príznačné to, že sa hojne používajú akademické tituly a označenie pre rôzne pracovné funkcie, či postavenie vo firme. No napríklad v kultúre Britov, Američanov alebo Škandinávcov sa titulovanie neuplatňuje.

Obdobné odlišnosti sa týkajú rozdielov v **tykaní a vykaní**. Je bežne známe, že Američania používajú v komunikácii ako medzi príslušníkmi vlastnej kultúry, tak v styku s cudzincami už po krátkom zoznámení sa, krstné mená. Je to predovšetkým ovplyvnené faktom, že v angličtine sa nerozlišuje tykanie a vykanie.

Spôsobilosť jedinca realizovať osvojené znalosti o špecifikách národných/etnických kultúr (niektoré sme uviedli vyššie, ale je ich mnoho – viac je možné nájsť v publikácii od pána Průchy: Interkulturní komunikace) a príslušných znalostí efektívnej komunikácie a spolupráce s príslušníkmi iných kultúr sa nazýva **interkultúrna kompetencia**. Základom interkultúrnej kompetencie je jazyková vybavenosť jednotlivca a rešpektovanie kultúrnych špecifik partnerov.

(Průcha, 2010,s.40)

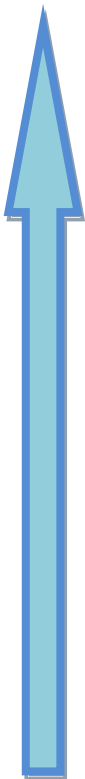
3.2 Bariéry interkultúrnej komunikácie: stereotypy a etnofaulizmy

V interkultúrnej komunikácii existujú rôzne typy bariér, ktoré môžu porozumenie, či jednanie medzi komunikujúcimi partnermi sťažovať. Bariéry v interkultúrnej komunikácii pôsobia rôznou intenzitou v závislosti predovšetkým na dvoch faktoroch:

- Na tom, ako veľká je **odlišnosť** dvoch daných **kultúr** komunikujúcich partnerov (ktorá je priamoúmerná riziku vzniku bariér)
- Na to, ktoré **jazyky** sú v interkultúrnej komunikácii používané. Vznikajú iné bariéry v prípade, že pri komunikácii je používaný jazyk, ktorým hovorí jeden z partnerov ako jazykom materským. A iné vznikajú v situáciách, kedy obaja partneri používajú nejaký sprostredkujúci jazyk.

(Průcha, 2010,s.64)

Tabuľka č. 7; Škála bariér komunikácie

Komunikujúce kultúrne skupiny		Stupeň obtiažnosti komunikácie	MAX.
Príslušníci západných kultúr	X	Príslušníci ázijských kultúr	
Taliani	X	Saudskí Arabi	
Američania (USA)	X	Gréci	
Američania	X	Nemci	
Američania	X	Francúzski Kanadčania	
Belošskí Američania	X	Afroameričania	
Američania	X	Britovia	
Američania	X	Anglofónni Kanadčania	
Mestskí Američania	X	Dedinskí Američania	
Katolíci	X	Baptisti	
Heterosexuáli	X	Homosexuáli	

(Jandt, 2010,s.40)

V tabuľke č. 7 môžeme presne vidieť, do akej miery rôzne národy či etniká sú schopné spolu komunikovať vo vzájomnej interakcii. Lepšie povedané, môžeme vidieť, medzi ktorými skupinami (z vybraných) vznikajú najväčšie a medzi ktorými najmenšie jazykové bariéry.

Komunikačné bariéry môžu byť spôsobované rôznymi príčinami, zakotvenými v špecifikách kultúr a jazykov. Medzi týmito príčinami sú aj stereotypy a etnofaulizmy. V každom etnickom či národnom spoločenstve existujú určité **stereotypy**. V tomto konkrétnom prípade sa jedná o etnické stereotypy, ktoré sú definované ako *postoje príslušníkov jednej etnickej skupiny voči inej alebo iným etnickým skupinám, pri čom tieto postoje môžu obsahovať negatívne hodnotenie, alebo aj diskriminačné prvky. Majú povahu predsudkov a teda sú relatívne trvalé, prenášané z generácie na generáciu.* (Průcha, 2010,s. 64)

Prejavom etnických a národných stereotypov sú zvláštne jazykové výrazy - **etnofaulizmy**. Je to *neoficiálne označenie používané príslušníkmi jedného etnického či národného spoločenstva pre pomenovanie príslušníkov iných etník či národov. Môžu sa vzťahovať nie len k jednotlivým obyvateľom, ale aj k ich jazyku, mentalite, obliekaniu, zvykom a pod.* Môžu mať teda ľahko zosmiešňujúci charakter, napr.: Nemčúri, Ivani, Frantíci...a pod. Avšak v niektorých prípadoch môžu mať etnofaulizmy až nepriateľský význam, napr.: rákosníci (Vietnamci), čierne huby (Rómovia a černosi)...a pod. V niektorých prípadoch sa však stáva, že etnofaulizmy sa postupom času menia, buď pozitívnym smerom – teda sa zjemňujú, alebo negatívnym – stávajú sa nepriateľskými. Typickým príkladom posunu etnofaulizmov pozitívnym smerom nastal v USA v označovaní jazyka (resp. dialektu), ktorým hovoria černosi. Zhruba v 60. Rokoch 20. st. bol využívaný výraz **negro**. Neskôr do obdobia kolo 80. Rokov sa používal výraz **black**, ktorý bol stále rasisticky zafarbený. Potom sa začal používať termín, ktorý sa používal až do nedávna, no dnes je už považovaný za politicky nekorektný a tým je **Afroamerican**. V dnešnej dobe bol tento výraz zamenený za **African American**. (Průcha, 2010,s. 65-66)

II. PRAKTICKÁ ČASŤ

4 VLASTNÝ VÝSKUM

Naša praktická časť sa primárne zaoberá výskumom špecifik v bilingválnej výchove dieťaťa.

Úvod praktickej časti sme venovali kapitole o výskumných cieľoch, kde podrobne opisujeme, aké výskumné ciele sme si stanovili a čoho chceme v závere práce dosiahnuť.

Na túto kapitolu nám nadväzuje poňatie výskumu, kde zverejňujeme, akú výskumnú metódu sme si vybrali a taktiež náš výber zdôvodňujeme.

Nasleduje kapitola o výbere prvkov do výskumu, kde najprv charakterizujeme aké typy rodín sme do výskumu potrebovali a aké podmienky by mali dané rodiny spĺňať, aby sa pre výskum hodili. V závere tejto časti predkladáme podrobný popis rodín, s ktorými sme pracovali.

Pokračujeme kapitolou o metóde zberu dát, v ktorej predstavujeme metódu pre zber dát, ktorú sme si zvolili spolu s jej hlbšou definíciou. Do tejto časti sme taktiež zaradili zoznam otázok pre našich respondentov.

Ešte pred načatím samotného výskumu ďalej charakterizujeme, akú metódu pri analýze dát sme vybrali.

Na úplnom závere našej praktickej časti predstavujeme samotný výskum.

4.1 Výskumné ciele

Naším hlavným výskumným cieľom je zistiť, čím je špecifická výchova dieťaťa v bilingválnej rodine.

Na hlavný výskumný cieľ potom nadväzujú vedľajšie výskumné ciele. V našom výskume by sme chceli zistiť, prečo sa vlastne rodičia rozhodli svoje dieťa vychovávať bilingválne. Ďalším z našich vedľajších cieľov je zistiť, či rodičia využívali nejakého druhu poradenstva, keď sa rozhodli vychovávať svoje dieťa bilingválne, poprípade sme sa pýtali na odôvodnenie ich voľby. Ďalej sme chceli od rodičov zistiť, aké problémy a ťažkosti nastávali/nastávajú pri bilingválnej výchove, poprípade či by svoje rozhodnutie takto dieťa vychovávať spätne zmenili. Chceli sme sa dozvedieť, či by rodičia spätne niečo zmenili, nejaké ich postupy, v takto zvolenej výchove. Pýtali sme sa taktiež na názory rodičov týkajúce sa výhod a nevýhod bilingvizmu u dieťaťa. Chceli sme vedieť, či rodičia

registrujú u dieťaťa nejaké problémy s integráciou do monolingválnej spoločnosti a všeobecne ako dieťa reaguje na fakt, že je vychovávané v dvoch jazykoch. Pokúsili sme sa taktiež zistiť, ako je to v praxi s dominanciou a submisivitou jedného z jazykov, ktorý z jazykov je dominantnejší, ktorý naopak submisívnejší a snažili sme sa vyvodiť, prečo je tomu tak. V neposlednom rade, sme od rodičov zisťovali, čo by odporučili, respektíve absolútne neodporučili budúcim rodičom, ktorí by sa rozhodli svoje dieťa vychovávať bilingválne. Na záver sme sa zaoberali kultúrnou stránkou bilingválnej výchovy, a teda sme sa pýtali na sviatky a tradície a spôsobom ich slávenia v takýchto rodinách.

Na základe nášho výskumu a naplnenia cieľov, sme sa v závere práce pokúsili zosumarizovať vyskúmané fakty a následne zostaviť určité odporúčania, ktoré by mali pomôcť budúcim rodičom vychovávať svoje dieťa v dvoch jazykoch.

Hlavný výskumný cieľ:

- Zistiť, čím je špecifická výchova dieťaťa v bilingválnej rodine

Vedľajšie výskumné ciele:

- Zistiť dôvody pre rozhodnutie vychovávať dieťa v dvoch jazykoch
- Zistiť, či rodičia pri takto zvolenej výchove využívali/jú nejakého druhu poradenstva (aj s odôvodnením)
- Zistiť aké problémy a ťažkosti nastávali/jú pri výchove dieťaťa v dvoch jazykoch
- Zistiť, či by rodičia spätne zmenili svoje rozhodnutie takto dieťa vychovávať
- Zistiť, či by rodičia spätne zmenili nejaké svoje postupy a stratégie ktoré využívali (ako?)
- Zistiť názory samotných rodičov na výchovu dieťaťa k bilingvizmu (výhody nevýhody)
- Zistiť od rodičov či pozorujú nejaké problémy dieťaťa s integráciou do monolingválnej spoločnosti
- Zistiť od rodičov ako dieťa reaguje na to že je vychovávané v dvoch jazykoch
- Zistiť, či a ktorý z jazykov je dominantnejší a ktorý submisívnejší

- Zistiť od rodičov odporúčania, na základe vlastných skúseností, pre budúcich rodičov, ktorí budú svoje dieťa vychovávať k bilingvizmu
- Zistiť, ako tieto rodiny slávia najväčšie sviatky v roku.

4.2 Poňatie výskumu

Na základe našich cieľov, sme sa rozhodli pri výskume uplatniť kvalitatívny výskum. Keďže sme sa chceli výskumu v každej rodine venovať podrobne, mysleli sme si, že kvantitatívny výskum by bol príliš povrchný. Naším cieľom nie je do výskumu zahrnúť čo najviac rodín, ale radšej menej a zistiť viac konkrétnych informácií a to preto, aby sme si situáciu v takýchto rodinách dokázali lepšie predstaviť. Taktiež si myslíme, že nakoľko náš výskum do veľkej miery zasahoval do súkromia konkrétnych rodín, bolo vhodnejšie využiť osobnejší prístup – kvalitatívny výskum.

Pri kvalitatívnom výskume, nie sú respondenti vtlačaní do vopred pripravených schém. Výskumníkovou úlohou je potom nájsť významné štruktúry v množine všetkých premenných, ktoré respondent považuje za relevantné. (Disman, 2002, s. 290)

Kvalitatívny prístup v sociálnych vedách sa zameriava na to, ako sú rôzne pojmy a vzťahy vnímané samými aktérmi sociálnej reality. (Švaříček, 2007, s.18)

Aj z týchto dôvodov nám viac vyhovuje kvalitatívny výskum.

4.3 Výskumný súbor a spôsob jeho výberu

Na rozdiel od kvantitatívneho výskumu, kde sú respondenti vyberaní tak, aby reprezentovali určitú populáciu, u kvalitatívneho výskumu sú respondenti vyberaní, tak aby reprezentovali určitý problém. To znamená, že respondentov vyberáme na základe výskumnej témy a výskumného problému. (Švaříček, Šed'ová 2007, s. 73)

Skúmaní jedinci boli v našej práci vyberaní zámerným výberom, ktorý je pri realizácii kvalitatívneho výskumu najrozšírenejší. Tento spôsob výberu sme si zvolili preto, lebo v našom okolí sa bohužiaľ nevyskytuje tak veľké množstvo bilingválnych rodín, aby sme mohli vyberať, ktorú použijeme do nášho výskumu, takže sme jednoducho použili také rodiny, ktoré sme mali k dispozícii, avšak za predpokladu, že je v takejto rodine vychovávané dieťa/deti predškolského/mladšieho školského veku. Rodiny vychovávajúce

deti v tomto veku sme si zvolili z toho dôvodu, že v tomto období života môžeme sledovať, a najlepšie vidieť jazykový vývoj dieťaťa.

Skúmali sme 4 bilingválne rodiny – prirodzene bilingválne, teda rodiny, v ktorých manželia pochádzajú každý z inej krajiny a majú rozdielny materinský jazyk – za podmienky, že aspoň jeden z rodičov hovorí českým/slovenským jazykom. Výskumným vzorom bol jeden z rodičov z každej bilingválnej rodiny.

Pri realizácii výskumu, sme opäť narazili na problém, tak isto ako aj s dostupnosťou zdrojov. V prvom rade, bolo veľmi náročné, zohnať dostatočné množstvo bilingválnych rodín. V prípade, že sa nám podarilo nejakú rodinu zohnať, kontaktovali sme rodičov, ktorí na prosbu o rozhovor buď vôbec nezareagovali, alebo zareagovali, prisľúbili spoluprácu a potom sa prestali ozývať. Nakoniec sa nám našťastie podarilo zohnať 4 rodiny, ktoré boli ochotné spolupracovať.

Ďalej ponúkame podrobné popisy konkrétnych rodín.

Rodina č. 1

V prvej rodine máme manželstvo česko – kanadské, pri čom otec je Čech a mama je Kanadanka. Otec rodiny sa pred rokmi presťahoval do Kanady, za hokejom, ktorý bol jeho prácou. Tu stretol svoju budúcu manželku, ktorá bola učiteľkou na základnej škole. V Kanade sa im narodili dve deti, chlapec v roku 2002 a dievča 2005. Otec rodiny bol hráčom NHL, takže počas pobytu v Amerike sa rodina sťahovala medzi Ottawou, Montrealom či Nashvillom. V roku 2008 sa rodina presťahovala do Českej republiky, kde žije až do súčasnosti, v obci v Moravskosliezskom kraji. V roku 2009 do rodiny pribudli dvojčatá, dievča a chlapec. V súčasnosti teda rodičia vychovávajú 4 deti. Najmladšie sú dvojčatá vo veku 5 rokov, potom nasleduje dcéra vo veku 9 rokov a syn 12 rokov. Staršie dve deti navštevujú základnú školu a mladšie dve deti materskú školu. Rodina je finančne veľmi dobre zabezpečená, takže matka nepracuje, je doma venuje sa naplno deťom a koníčkom a otec venuje svoj čas trénovaniu hokeja a práci s mládežou v obci. V lete roku 2015 sa rodina sťahuje naspäť do Kanady. Dve staršie deti v Kanade už žili a chodili tam do materskej školy, avšak práve oni odmietajú sťahovanie. Pre ne je teraz dominantným jazykom čeština (používajú ju v škole, doma s otcom, v krúžkoch a pod.), majú v ČR veľa kamarátov a nechcú sa sťahovať späť do Kanady. Dvojčatá v Kanade nikdy nežili, no predpokladá sa, že pre nich táto zmena nebude až tak výrazná. Donedávna trávili všetok

svoj čas doma s matkou – teda dominantným jazykom je teraz pre ne angličtina. Po presťahovaní sa do Kanady, strávia dvojčatá ešte rok v škôlke a potom nastúpia na základnú školu.

Rozhovor prebiehal doma u respondentov. Deti boli v škole či škôlke, takže bol na rozhovor čas aj pokoj. Keďže sa jednalo o prvý rozhovor v rámci, lepších výsledkov následnej analýzy sme sa rozhodli ho zrealizovať s oboma rodičmi (s otcom v češtine, s mamou v angličtine) a na základe poskytnutých informácií, sme sa rozhodli pre analýzu využiť predovšetkým rozhovor poskytnutý matkou rodiny. S rodičmi z prvej rodiny sme strávili celé dopoludnie, takže sme sa dozvedeli veľa zaujímavých vecí aj mimo nahratý rozhovor. Boli to veľmi príjemní a vtipní ľudia, takže všetko prebiehalo bez najmenších problémov

Rodina č.2

Matka druhej rodiny je Slovenka a má manžela Nemca. Stretli sa počas jej aupair pracovného pobytu v Mníchove, kde sa neskôr aj vzali a žili tam spolu 10 rokov. V Nemecku sa im narodili dve deti, dvaja chlapci, jeden v roku 2007 a druhý v roku 2009. V roku 2012 sa rodina presťahovala na Slovensko, to boli deti vo veku päť a tri roky, takže deti po presťahovaní sa nastúpili do škôlky na Slovensku. Deti síce po slovensky vtedy rozumeli, no príliš nerozprávali. V rodine je taká situácia, že matka je síce Slovenka, ale vie aj po nemecky, teda rozumie všetkému, o čom sa s deťmi otec baví, no otec rodiny po slovensky nevie. To je aj jeden z dôvodov, prečo otec rodiny nepracuje na Slovensku, ale v Nemecku. Jeho pracovná doba je určitým spôsobom flexibilná, pretože pracuje týždeň v Nemecku a týždeň je doma na Slovensku a pracuje z domu. Preto teraz, keď žije rodina na Slovensku, deti nie sú dostatočne stimulované nemčinou, pretože na verejnosti, v škole, škôlke, s kamarátmi aj s matkou hovoria po slovensky, a s nemčinou prichádzajú do kontaktu len prostredníctvom kníh, rozprávok, a prostredníctvom kontaktu, aj keď minimálneho s otcom. Dominantným jazykom pre obe deti, aj keď je rodina na Slovensku len 3 roky, je slovenčina.

Rozhovor prebiehal u respondentov doma. Robili sme interview s matkou rodiny a počas rozhovoru otec rodiny nebol doma, lebo bol v práci, v Nemecku. Mamina druhej rodiny, bola mladá, milá, veľmi príjemná pani, ktorá nemala problém odpovedať na ktorúkoľvek z otázok. Počas rozhovoru, sme boli zavretí v jednej izbe, a deti sa hrali

v druhej izbe, no jeden či dva krát mladší syn prišiel tam, kde sa konal rozhovor aby so vzal nejakú hračku. Strávili sme nejaký čas aj deťmi, ktoré boli počas našej návštevy veľmi komunikatívne a hravé, vôbec sa nehanbili a ich slovenčina bola veľmi dobrá.

Rodina č. 3

Súčasťou tretej rodiny sú mama Slovenka a otec Američan. Manželia sa stretli v USA počas študijného pobytu mamy rodiny, a žili tam 13 rokov. V roku 2011 sa rodina presťahovala na Slovensko, kde sa potom toho istého roku narodilo prvé dieťa, dievčatko. O dva roky neskôr, teda v roku 2013 sa narodilo druhé dieťa chlapec. Momentálne je staršia dcéra vo veku 4 rokov, takže už by mohla chodiť do škôlky, avšak mama je stále na rodičovskej dovolenke s dvojročným synom, tak je doma. Staršia dcéra, len na pár hodín do týždňa navštevuje akúsi súkromnú škôlku/kurz, kde však všetko prebieha v angličtine. Od malička bola viac stimulovaná angličtinou, prostredníctvom otca, dokonca aj matky, ktorá na ňu hovorila často anglicky, teraz sa k tomu pridala ešte aj výučba v angličtine v súkromnej škôlke. Dominantným jazykom je teda angličtina, avšak matka sa už viac snaží pretláčať slovenčinu. U mladšieho syna je to ešte nejasné, pretože ten ešte len začína rozprávať. Otec rodiny po slovensky nevie, no pracuje na Slovensku, v medzinárodnej firme, kde je treba len angličtinu. Rodina neodmieta návrat do USA, no zatiaľ to príliš neplánuje.

Rozhovor s matkou rodiny sa konal v kaviarni. Pôvodne sa mal konať u respondentov doma, avšak obe deti ochoreli, tak to nebolo možné. Druhou možnosťou bola knižnica, kde sme sa mali s touto pani stretnúť, tá bola však v tom čase bohužiaľ zatvorená, tak sme museli rozhovor zrealizovať v kaviarni. Toto prostredie nebolo úplne ideálne, nakoľko tam bolo veľa rušivých vplyvov, ako rádio, ostatní hostia, čašníčky a podobne. No napriek tomu si myslíme, že sa rozhovor podaril. Mamina tretej rodiny, bola opäť veľmi mlado vyzerajúca, vtipná a veľmi príjemná pani, urobila na nás celkovo veľmi dobrý dojem. Na otázky odpovedala veľmi priamo, neodbiehala od témy, čo je pre nás prínosom. Bohužiaľ s deťmi z tejto rodiny sme nemali možnosť sa stretnúť.

Rodina č. 4

V rodine, kde sme robili posledný rozhovor, máme mamu Slovenku a otca Rakúšana. Manželia sa stretli v Rakúsku počas aupair pracovného pobytu mamy v danej krajine, kde sa aj vzali. V roku 2007 sa im ešte v Rakúsku narodili dvojčatá. V roku 2009

sa rodina presťahovala na Slovensko, v tej dobe mali dvojčatá dva roky. O dva roky neskôr, teda v roku 2011 sa do rodiny narodilo ešte jedno dievčatko. Deti teda teraz budú mať 8 a 4 roky. Dvojčatá navštevujú základnú školu, s najmladšou dcérou je zatiaľ matka na rodičovskej dovolenke. Matka vie okrem slovenčiny hovoriť aj nemecky, no otec po slovensky nevie, preto pracuje vo firme, kde využíva angličtinu. Dominantným jazykom pre deti je teraz momentálne slovenčina, no v dobe keď žili v Rakúsku, to bola nemčina. Rodina sa v budúcnosti plánuje vrátiť do Rakúska, pretože by chceli, aby deti študovali už strednú školu tam, to však nie je jediným dôvodom.

Aj posledný rozhovor prebiehal u respondentov doma. Rozhovor bol realizovaný s matkou rodiny, nakoľko otec je pracujúci. Domov rodiny bol veľmi príjemným prostredím pre rozhovor nie len pre nás, ale sme si istí, že aj respondentka sa cítila oveľa uvoľnenejšie. Deti boli veľmi veselé a „živé,,, nemali problém s nami komunikovať, vôbec sa nehanbili. Ich slovenčina bola veľmi dobrá a ako nám samé povedali, rady rozprávajú aj po nemecky. Mamina tejto rodiny, bola opäť mladá pani, veľmi príjemná a komunikatívna, čo sa odrazilo aj na rozhovore, ktorý bol najdlhším spomedzi všetkých. Počas rozhovoru sa však niekoľko krát odklonila od témy, takže sme niektoré časti rozhovoru museli pre naše účely vynechať.

4.4 Metóda zberu dát

Na základe cieľu nášho výskumu sme sa rozhodli využiť metódu hĺbkového rozhovoru, ktorý Švaříček, Šed'ová (2014,s.159) definuje *ako nešandardizované dopytovanie jedného účastníka výskumu, väčšinou jedným bádateľom pomocou niekoľkých otvorených otázok.*

Metóda hĺbkového rozhovoru sa ešte delí na metódu štrukturovaného, pološtrukturovaného a neštrukturovaného rozhovoru. Keďže chceme od respondentov získať dostatočné množstvo informácií, avšak len informácie k nášmu výskumu potrebné, rozhodli sme sa na získanie dát využiť pološtrukturovaný rozhovor.

Keby sme chceli použiť poňatie podľa Hendla (2012,s. 174), nazvali by sme to metódou rozhovoru podľa návodu. Podľa neho, tento návod predstavuje zoznam otázok, alebo tém, ktoré sú nutné v rámci rozhovoru prebrať. Tento návod má zaručiť, že všetky dôležité témy budú skutočne prebrané. Avšak, už je na výskumníkovi samom, aké poradie

stanovených otázok pri realizácii rozhovoru použije, takže mu ostáva voľnosť pri formulácii otázok podľa danej situácie.

Schéma pre návrh návodu:

1. *Ak sme si navrhli všeobecnú tému, napíšeme si všetky vedľajšie témy a okruhy ktoré nás budú zaujímať*
2. *Usporiadame oblasti záujmu vo vhodnom poradí. Aké je ich logické poradie? Ktoré témy sú najdôležitejšie? Odporúča sa umiestniť najdôležitejšie a najcitlivejšie témy na koniec rozhovoru.*
3. *Zamyslíme sa nad formou otázok ku každej téme. Taktiež si premyslíme poradie otázok.*
4. *Premyslíme si vhodné prehlbujúce a sondážne otázky.*

(Hendl, 2012, s. 175)

4.4.1 **Otázky do rozhovoru**

Otázky do rozhovorov, boli zostavené na základe výskumných cieľov.

1. Akým spôsobom u Vás prebieha výchova? (po komunikačnej stránke)
 - Ako spolu komunikujete?
2. Prečo ste sa rozhodli vychovávať svoje dieťa/deti bilingválne?
3. Vyžívali ste alebo využívate nejakého druhu poradenstva?
 - Prečo?
4. Aké ťažkosti a problémy nastávali/jú pri takejto výchove?
5. Keď sa zamyslíte, zmenili by ste svoje rozhodnutie vychovávať Vaše deti/dieťa bilingválne?
 - Prečo?
6. Keď sa zamyslíte, zmenili by ste spätne niektoré Vaše postupy a prístupy k bilingválnej výchove?
 - Ako?

7. Aké výhody a nevýhody vidíte vy osobne v bilingválnej výchove?
8. Ako vnímate integráciu Vášho dieťaťa do monolingválnej spoločnosti?
 - Pozorujete nejaké problémy Vášho dieťaťa pri procese integrácie?
 - Pracujete na tom?
 - Ako?
9. Ako podľa Vás Vaše dieťa reaguje na to, že je vychovávané v dvoch jazykoch?
 - Vníma to?
 - Zvláda to?
 - Má pocit odlišnosti?
10. Ktorý z jazykov je u Vášho dieťaťa dominantný?
11. Čo by ste odporučili, resp. v žiadnom prípade neodporučili budúcim rodičom, ktorí budú svoje dieťa vychovávať bilingválne?
12. Akým spôsobom u Vás doma prebiehajú Vianoce?
 - Skúste mi popísať iné sviatky, ktoré sa odlišujú s tými, na ktoré ste boli zvyknutý v Čechách/ na Slovensku.

4.5 Metóda analýzy dát

Analýzu nazbieraných dát sme realizovali pomocou postupov a princípov zakotvenej teórie.

Názov zakotvená teória neoznačuje nejakú určitú teóriu, ale určitú stratégiu výskumu a zároveň spôsob analýzy dát. Cieľom výskumu, ktorý vychádza zo stratégie zakotvenej teórie, je návrh teórie pre fenomény v určitej situácii, na ktoré je zameraná pozornosť výskumníka. Vznikajúca teória je zakotvená v dátach, získaných behom štúdie. Metóda zakotvenej teórie sa uplatňuje v kontexte objavovania, pretože pri nej ide predovšetkým o exploráciu a rozvíjanie nových teórií. (Hendl, 2012, s. 123-125)

Pri nahliadnutí do cieľov našej práce je jasné, že metóda zakotvenej teórie je pre nás najlepšou možnosťou.

Analytický aparát zakotvanej teórie predstavuje najprepracovanejší návod ako zaobchádzať s kvalitatívnymi dátami. Kódovanie v zakotvanej teórii predstavuje proces prechádzajúci v zásade tromi štádiami:

1. Otvorené kódovanie

- Toto kódovanie sme použili po prvotnom čítaní prepisov. Smerovalo k vytvoreniu zoznamu kategórií pripravených na triedenie, organizovanie a kombinovanie v ďalších fázach analýzy. Postupovali sme riadok po riadku s cieľom tematického rozkrytia textu. (Hendl, 2012, s.247-248)

2. Axiálne kódovanie

- Nasledovalo za otvoreným kódovaním. Behom axiálneho kódovania, boli údaje vzišlé z otvoreného kódovania novým spôsobom skladané a postavené do paradigmatického modelu (Švaříček, Šed'ová, 2014, s. 232). Ten predstavuje schému vzťahov medzi kategóriami so zameraním na príčinné podmienky, kontext, interakciu, stratégie, procesy a následky jednotlivých kategórií a subkategórií. (Strauss, Corbinová, 1999, s.70)

3. Selektívne kódovanie

- Proces selektívneho kódovania sa v zásade nelíši od axiálneho kódovania. Je to taktiež proces, kedy sme po výbere centrálnej kategórie túto kategóriu systematicky uvádzali do vzťahu s ostatnými kategóriami. Hlavný rozdiel medzi axiálnym a selektívnym kódovaním spočíva vo vyššej miere abstrakcie (Miovský, 2006, s.230)

Pozn.: Z úsporných dôvodov prepisy realizovaných rozhovorov nie sú súčasťou tejto diplomovej práce. Tieto dokumenty (obsahujúce aj otvorené kódovanie) budú predložené a dostupné k nahliadnutiu pri obhajobe diplomovej práce.

4.6 Otvorené kódovanie

Cieľom otvoreného kódovania je vytváranie a priradovanie kódov určitým výrokom z realizovaných rozhovorov počas analýzy týchto textov. Keď sa nám podarilo tieto kódy vytvoriť a priradiť, následne sme pomocou induktívnych postupov z týchto kódov, na základe podobnosti vytvorili 10 kategórií. V nasledujúcich kapitolách, podrobne zoznamujeme čitateľov s týmito kategóriami. Súčasťou sú aj citácie z našich rozhovorov.

Vždy pred odcitovanou časťou výpovede uvádzame kódy, ktoré boli týmto výrokom priradené. Vysvetlenie : napríklad kód R132, znamená počiatočné písmeno názvu charakterizujúceho jednotlivé rodiny (v tomto prípade „R,“) a ďalej číslo riadku v ktorom sa daný úsek výpovede nachádza (v tomto prípade riadok č. 132)

4.6.1 Kategórie

Kódy, ktoré nám z rozhovorov vyplynuli, sme zoskupili podľa toho na koľko si boli blízke a vytvorili sme tak nasledujúce kategórie a subkategórie:

- Problémy- riešenia- zmeny
- Klady a zápory bilingválnej výchovy
- Dôvody bilingválnej výchovy
- Kultúra
 - Kultúrne odlišnosti vo výchove
 - Sviatky a tradície
- Bilingválna výchova prostredníctvom komunikácie
- Jazyk
 - Dominancia jazyka
 - Gramatika
 - Mixovanie jazykov
- Integrácia detí
- Odporúčania

- Sebareflexia detí
- Pomoc

4.6.1.1 Problémy – riešenia – zmeny

Táto kategória nám vzišla z kódov ako: uvedomelé chyby, zmeny, poradenstvo, dôvody problémov, sťahovanie, škôlka, komunikácia v škôlke, zmena problému, zmena postupov, etická dilema, monolingválny rodič, slovná zásoba, jazykové problémy, prispôsobenie sa odlišnostiam a riešenie deficitov.

Už výchova dieťaťa ako taká je náročný proces a v prípade bilingválnej výchovy tomu nie je inak. Rodičia, ktorí sa rozhodli vychovávať svoje deti bilingválne si s odstupom času uvedomujú chyby, ktorých sa dopustili (A48-A59): „*Ja som možno spravila chybu zo začiatku, že som komunikovala na malú po anglicky, na malého už to nerobím, rozprávam po slovensky...*“ (R36-R39): „*Ako podľa odborníkov by sa mal jeden rodič, jeden jazyk, čiže samozrejme manžel vie len jeden jazyk, čiže on s nimi komunikoval takto ale ja nakoľko viem dva, tak som ich nemala miešať akože hej...*“.

Rodičia dokonca často vedia ako by už po skúsenosti, s odstupom času niektoré situácie riešili inak (A68-A77): „*...malej som čítavala knižky, zo začiatku sme v angličtine pravidelne. Teraz sme to začali kompenzovať tou knižnicou, že chodíme do knižnice aby mala viacero tých knižiek, začala by som jedine možno trochu viac pretláčať tú slovenčinu. Tie knižky rozprávky...*“ (C35-C37): „*Cvičila by som s nimi viac anglický pravopis, gramatiku a čítanie. Tak, aby neboli pozadu, keď sa vrátíme do Kanady.*“ (R72-R73): „*Áno, postupy by som zmenila tie, ako na tých celkových poradniach, že proste jeden človek, teda jeden rodič jeden jazyk.*“ Niektorí rodičia sa snažili po uvedomení si vlastných chýb vo výchove daného dieťaťa ešte svoje chyby napraviť a svoje postupy upraviť, no predovšetkým sa z týchto chýb poučili a u mladšieho dieťaťa/mladších detí sa snažia postupovať inak (N194-N196): „*My sme to potom už riešili tak, že keď už boli nejaké deficity, že sme začali čítať knižky. Pred tým sme teda tú nemčinu. Ale teraz si čítame na striedačku slovenské, nemecké.*“

Všetci respondenti sa nám vyjadrili tak, že u nich nastávali problémy typické pre bilingválnu výchovu. Od komunikačných problémov týkajúcich sa samotných rodičov (C26-C29): „*Pravdepodobne, najväčší problém bol u mňa, pretože moje deti začali*

rozprávať plynule po česky, a ja som nerozumela čo hovorili, keď hovorili medzi sebou alebo hovorili s otcom.“ Cez komunikačné problémy detí (R6-R13): „: *Aaa, momentálne trochu majú, lebo sme pritvrdili so slovenčinou. Lebo vlastne keď mali tie dva roky a my sme sa sem z Rakúska prisťahovali tak vedeli viac - menej iba tú nemčinu (...)* Lenže potom, ako sme prišli sem, na Slovensko, tak nastal taký ako kebyže skrat, lebo oni mi prestali rozprávať a až okolo štyroch rokov sa rozrečnili. Takže sme uprednostnili tú slovenčinu a momentálne majú trochu problém komunikovať v nemčine...“ (N33-N34): „...lebo bolo počuť na tej nemčine, že nebola tá slovná zásoba taká silná ako u tých detí ktoré iba tú nemčinu používali...“ Dôvody problémov u komunikačných kompetencií v dvoch jazykov, respektíve názory rodičov na dané problémy nie sú úplne jasné (R13-R14): „...neviem či pozabúdali, alebo sa im nechce, alebo vedia, že tuto to majú jednoduchšie, keď sa vyjadria po slovensky.“

V niektorých prípadoch vedome (v ostatných pravdepodobne nevedome) dochádza k utláčaniu jedného z jazykov a to z dôvodu etickej dilemy rodiča, ktorý ovláda oba jazyky rodiny (R80-R84): „. Ale zase mne to potom zase prišlo také nefér, že manžel ani nemal záujem o slovenský jazyk, ani proste nejako nevidel v tom budúcnosť aby sa ho učil, tak mne to bolo také blbé, že keď oni sa ma niečo pýtali po slovensky a ja som im chcela po slovensky odpovedať a on tomu nerozumel, že bavíme sa ako keby za jeho chrbtom.“ - matka teda s deťmi často hovorila po nemecky, kvôli zlému pocitu, že keď komunikuj s dcérami po slovensky, tak manžel tomu nerozumie, odklonila sa od metódy OPOL, a tým pádom deti na slovenčine strácali.

4.6.1.2 Klady a zápory bilingválnej výchovy

Táto kategória je veľmi špecifická, pretože je zložená z toho ako rodičia vnímajú bilingvizmus – ale v ňom vidia výhody a nevýhody. Kategória klady a zápory bilingválnej výchovy bola zostavená z nasledujúcich kódov: výhody BV (bilingválnej výchovy), nevýhody BV, výber školy, pozitíva BV, ďalší jazyk, slovná zásoba, bez negatív, využitie bilingvizmu, vnímanie bilingvizmu rodičom, prirodzenosť, negatíva BV, výhoda/ďalší jazyk, výhoda/zoznamovanie sa, výhoda/plus do budúca, výhoda/predstava o svete

Rodičia z našich štyroch dopytovaných rodín, vidia v bilingvizme a bilingválnej výchove – rovnako ako aj v odbornej literatúre – predovšetkým výhody a pozitíva. Či už sa jedná o akési plus do budúca, ktoré by im mohlo pomôcť s náučbou ďalších jazykov,

alebo prostredníctvom jazykov o „otvorenie brány do sveta,“. V iných prípadoch sa jedná o to, že rodičia v tom vidia plus, lebo majú deti väčšiu slovnú zásobu a pod.(A81 – A90): „*Výhody, ja si myslím, že do budúcnosti. Určite, že to budú mať jednoduchšie. (...) ...pretože si myslíme, že keď tieto dva budú mať také prirodzené, že by mohli obidvaja zvládnuť do budúcnosti aj tretí...(...)...budú mať bezproblémové, také, akože, vstup do toho jazyka...(...)...im to pomôže aj k náučbe tretieho jazyka, možno aj štvrtého.*“ (C30-C44) : „*Znalosť jazykov je pre človeka vždy benefitom... (...) ... A myslím si, myslím si, že aj ďalšie jazyky v budúcnosti, ktoré sa budú chcieť učiť, bude to pre nich trochu jednoduchšie, pretože už majú základ dvoch jazykov.*“ (R91 – R99): „*Výhoda je tá, že momentálne sa ľahko učia aj ten anglický jazyk, rozumejú tomu, chápu to, vedia, že tie slová sa inak píšú, inak čítajú, inak vyslovujú. Výhoda je aj tá, že sa tým deťom, vlastne tým, že sa učia viac, majú väčšiu slovnú zásobu. Tak sa im tie bunky ešte viac rozširujú na to aby sa ešte učili tie nové jazyky. Ďalšia je že, s výberom strednej školy, keby sme ich chceli dať niekde na strednú školu do Rakúska...proste budú sa tam vedieť dobre integrovať.*“ (N27-N30): „*...skorej teda, že je to plus, že budú vedieť po slovensky, po nemecky, plus ešte po čase dôjde angličtina automaticky k tomu, takže dieťa vlastne má výhodu. Bez toho, že by sa muselo to dieťa ten jazyk nejako drviť, učiť, že vlastne ovláda viacero jazykov naraz.*“ (N107-N115): „*Ja si myslím, že má veľké plus do budúcnosti, lebo bude ovládať ďalší jazyk (...)...oni to majú do budúcnosti uľahčené, aj napríklad on mi teraz povie, že on keď bude veľký, on pôjde do Nemecka robiť.*“ Dokonca sme od dvoch respondentov dostali na chlp rovnakú odpoveď – jedno celkom známe príslovie, keď prišlo na otázku výhod BV (C28) a (R90) : „*Koľko jazykov vieš, toľko krát si človekom.*“

Presunieme od výhod bilingválnej výchovy k nevýhodám. Napriek tomu, že nám rodičia uviedli, rôzne problémy a ťažkosti, ktoré pri takejto výchove u nich nastávali, keď prišlo na otázku nevýhod bilingválnej výchovy, veľmi sme tých nevýhod neobjavili. (A88): „*Mmm neviem nevýhody by som asi nevidela.*“ (C51): „*Nemyslím si, že im to nejakým spôsobom ublíži, NIE.*“ (R100-R101): „*Nevýhodu v tom nevidím nejakú momentálne, že prečo meniť toto dvojjazyčné, nevidím nič, čo by nám malo prekážať.*“ Ako sme citovali vyššie, jedna mamička uviedla ako nevýhodu to, že nerozumie všetkému o čom sa otec s deťmi bavia (C77-C80): „*Môj muž vždy rozumie čo ja hovorím deťom, pretože vie po anglicky. Ale ja si niekedy nie som istá, čo on hovorí deťom. Rozumiem veľa, ale občas sa tam objavujú slovíčka o ktorých si nie som stopercentne istá. To by som považovala za*

jednu nevýhodu. “ V druhom prípade sa jednalo o nedostatočnú jazykovú vyvinutosť detí. (N97-N103): „Zo začiatku tam bola teda tá nevýhoda že, oni neboli na tom po tej jazykovej stránke vlastne tak ako deti v ich veku, ktoré mali iba jeden ten jazyk. Tak tam bolo teda akože dosť počuť, aj keď akože používali tú nemčinu, tak nevedeli tak. (...) ...a bola aj doba keď som sa s nimi aj ja rozprávala iba po nemecky, lebo keď sme napríklad prišli na ihrisko, tak okolo tých troch rokov, tak tie deti sa už chceli aj trochu hrať na tom pieskovisku, a on im nerozumel. Alebo rozumel ale odpovedal po slovensky a oni potom teraz tie decká nerozumeli tak som im tam robila takého prekladateľa stále. “

4.6.1.3 Dôvody bilingválnej výchovy

Táto kategória bola vytvorená z týchto kódov: dôvody BV, prirodzenosť dôvodu BV, automatika, povinnosť, kultúra, rodina, iné deti/kamaráti, logika, rozhodnutie o BV, dôvody rozhodnutia.

Na základe zrealizovaných rozhovorov sme usúdili, že ani v jednom prípade, pri otázke „prečo bilingválna výchova,, sa nejednalo o klasický typ rozhodnutia. Rodičia o tomto rozhodnutí nijakým spôsobom nediskutovali, všetko vyplynulo tak nejako prirodzene, a to z rôznych dôvodov, no predovšetkým kvôli rodine. (A18-A23): „: *No tak my to máme aj z toho dôvodu že sme na Slovensku teda, takže kvôli tomu že aj malá bude nastupovať do škôlky, plus chcela som teda aby mohli komunikovať s mojimi...mojou rodinou, mojimi rodičmi , s mojou sestrou, lebo oni, teda mamina určite nevie po anglicky, staršie ročníky, takže nevedia s dedkom a podobne, takže kvôli tomu aby mohli komunikovať aj s mojou rodinou a s manželovou stranou zase kvôli tomu po anglicky aby sa mohli baviť s ním a s jeho rodinou. Takže, hlavne kvôli rodine. Z obi dvoch strán.“ (C115-C120): „*Takže, môj manžel je Čech a ja som anglicky hovoriaca, takže určitým spôsobom nám to prišlo prirodzené. (...) Takže, ono to bolo prirodzené, že každý hovorí na deti svojim materinským jazykom. “ (R23-R33): „*To by bolo skôr asi také automatické. (...) Tak, mmm, mi to pripadalo taká povinnosť, že keď už sme rozličné národy , tak nech teda tie deti, nech majú z oboch niečo. Takže to bolo pre mňa také logicky automatické, že ich budeme dvojjazyčne vychovávať.... a samozrejme aj kvôli rodine. Aby sa vedeli porozprávať, aby si rozumeli, aby keď prídu na prázdniny aby vedeli komunikovať so susedkami, s inými deťmi. “ (N23): „*No, lebo som chcela, aby keď prídu a starí rodičia zo****

Slovenska, aby im rozumeli.“ (N26): „...takže automaticky, od malička na deti po slovensky, manžel po nemecky...“ (N89): „...myslím si že ich to môže len obohatiť...“

Dokonca v jednej rodine sa rozhodli pre bilingválnu výchovu, pretože boli doslova odstrašení inou rodinou, jazykovo zmiešaným párom, ktorí však praktikovali jednojazyčnú výchovu. (N180-N186): *„...lebo mám aj kamarátku, tiež sú zmiešaný pár a ten manžel si vyložene neželal, aby malá bola vychovávaná v slovenčine, alebo aby bol vôbec slovenský jazyk používaný. Čo je podľa mňa strašne zle, že chodia na Slovensko, starí rodičia navštevujú ich a je tam problém proste, je tam jazyková bariéra. To je tooo, to mám ešte možno šťastie, že tá malá je o pár mesiacov staršia od Maxa, a ž som vlastne videla ako to u nich funguje a toto sa mi proste nepáčilo. Preto vlastne od začiatku som povedala že akože naše deti budú vedieť po slovensky.“*

4.6.1.4 Kultúra

Túto kategóriu sme rozdelili na dve podkategórie a to z toho dôvodu, že zahŕňa oblasti, ktorých podstata je jednaká – kultúra. Avšak tieto dve subkategórie sa zameriavajú na dve odlišné oblasti. Prvou subkategóriou je – kultúrne odlišnosti vo výchove, ktorú tvoria kódy ako: kultúra vo výchove, odlišnosti vo výchove, vplyv kultúry, odlišnosti vo výchove, odlišnosť kultúry, následky BV. Druhou subkategóriou je – Sviatky a tradície, ktorá je tvorená kódmi: Vianoce, iné sviatky, Veľká noc, iné sviatky a tradície.

Najprv sa budeme venovať problematike kultúrnych odlišností vo výchove. Je samozrejmé, že prípade zmiešaných párov/manželstiev, musí dochádzať k vzájomnej interakcii dvoch kultúr. To sa neodmysliteľne odráža aj na výchove dieťaťa. V našich rozhovoroch sme síce nemali páry, vzišlé z dvoch diametrálne rozličných kultúr, akou by bolo určite napríklad manželstvo Európanky a občana z niektorej z krajín tretieho sveta. V našom prípade sa vždy jednalo o manželstvá, kde vládla Euroamerická kultúra. No napriek tomu, sme objavili celkom výrazné odlišnosti vo zvykoch ako vychovávať deti. Ako prvý, uvádzame príklad rodiny Slovensko – Americkej (A8-A12): *„Čo si myslím že, oni skorej začínajú, že sa snažia komunikovať viacej s deťmi, tu mi to príde že rodičia sú skorej takí striktnější, že proste áno nie a nediskutujeme. Manžel, to vidím, že sa snaží viacej komunikovať a vysvetľovať. Bitka to neexistuje vôbec, ani capnutie nejaké po zadku ako na Slovensku myslím si že je dosť bežné, aj keď už teda nie tak ako bývalo, ale je tam rozhodne akože vidieť rozdiel.“* Následne uvádzame príklad z rodiny Slovensko – Rakúskej, pri čom nám

respondentka popísala názorne situáciu, keď bola u nich doma na návšteve, 10 ročná dcéra z manželovho prvého manželstva, ktorá žije v Rakúsku (R184-R191): „*Manžel má ešte jednu dcérku, z predchádzajúceho vzťahu, tá má 10 rokov. (...) A ona k nám prišla, z úplne inými návykmi, napríklad čo sa týkalo jedla. Proste u nás : „je sa vtedy a vtedy, budeš u toho sedieť a jesť“ u nich „jeežiš veď, to je jedno, nenaješ sa teraz, dáš si len trošku, zohrejem ti neskôr“ to dieťa nebolo schopné jesť pri stole a jesť s nami. Ako náhle som trošku zvýšila hlas, už bolo zle lebo nedajbože na dieťa kričať, nesmie sa, je to niečo strašné a on na ňu proste len že : „moja, ale to teraz musíš“ on jej vždy dohovárať, proste na všetko dohovárajú, dohovárajú, a až proste v nejakej úplne extrémnej situácii dokážu dať dieťaťu na zadok. (...) Je to veľmi veľký rozdiel.“ (R202-R204): „*Decko je pán, a tam si nikto nedovolí, dať dieťaťu vonku na zadok, lebo tam hneď vám príde zaklopať sociálka, že ako sa správate, čo toto má znamenať a tam už hneď rieši sociálka a to proste si oni nedovolia.*“ Ďalej uvádzame podrobný popis slovenskej matky, ako je odlišná výchova v Nemecku. Najprv čo sa týka detí a sladkostí (N54-N66): „*No napríklad nemecké deti nemôžu skoro vôbec sladkosti. Totálny zákaz sladkostí, alebo aj sladené čaje od malička, to v Nemecku akože neexist, len čistá voda čistá voda čistá voda je to najlepšie. Takže my keď sme prišli sem a babka spravila čaj a dala tam ovocný čaj, dobre, ale ako tam dala tie kocky cukru tak môj muž sa hneď prehadzoval že: „ a toto čo je, pôjdu im prvé zuby a prvé zuby už budú pokazené“ že akože to decko v sebe moc cukru berie. Alebo sladkosti do jedného roka, oni neodporúčajú vôbec žiadne sladkosti. A tu ako sme prišli, už keď boli väčší, tak už lízanku do pusy alebo nejakého Brumíka a on bol z toho úplne hotový. Pri tom prvom sme sa ešte dohadovali, že teda čo a ako a babka ta mu dávala tak po tajomky ale potom už akože nabehol na to že dobre tu na Slovensku je to tak normálne, lebo sa mu všetci snažili vysvetliť že tu to tak je, že tomu decku to neuškodí, všetci sme tak vyrástli. Tak akože najprv sa mu to nepáčilo a potom teda trochu dobre tu to tak je ale keď prideme naspäť do Nemecka tak už budú sladkosti trošku zredukované a žiadny osladený čaj. Mamička nám ďalej porozprávala, aký je rozdiel v tom, ako sú v Nemecku deti vychovávané od malička určitým spôsobom, aby sa vedeli správať, čo považovala za veľký rozdiel od toho ako to býva na Slovensku (N68- N85): „*to dieťa musí mať maniere, musí sa vedieť správať, pozdraviť a dôležité je podať ruku aspoň teda v Bavorsku, keď príde niekto niekde, podať ruku, privítať sa s každým osobne, keď je teda nejaká väčšia spoločnosť tak akože pozdraviť všetkých spolu, keď odchádza zase každého pozdraviť, a tá ruka je veľmi dôležitá. Tu to nie je až tak zaužívané, alebo aspoň u tých detí vôbec nie a on***

ich na toto strašne cepoval. A teraz oni prišli na Slovensko do škôlky a oni boli zvyknutý aj ráno keď prišli do škôlky (dieťa prišlo do izby a vysýpalo si tam kocky....) , proste podať tej učiteľke tú ruku aby vedela (dieťa odchádza, zavierame za ním dvere A: môžete hovoriť...) ,že tam už sú. Takže prišli do tej škôlky, trieda prázdna, a oni za tou učiteľkou išli a stáli pri nej a ona nevedela čo od nej chcú, tak jej hovorím : „ oni chcú aby ste im podala ruku, lebo sú tak zvyknutý „ lebo proste aby ta učiteľka vedela že prišli do toho kolektívu a že už tam sú. Alebo aj na rozlúčku, a tu to tak nie je. Takže toto sa mi tak nepáči, lebo koľkokrát oni idú z tej triedy, a ja im hovorím že: „pozdravte“ a oni už potom ani nezdravia lebo tá učiteľka to berie tak automaticky, že už ide preč ale oni proste za ňou musia prísť a rozlúčiť sa. A toto akože, na tomto on strááášne moc bazíroval aj keď sme prišli na návštevu k jeho rodine, proste ku každému prísť, privítať sa, rozlúčiť sa, opýtať sa ako sa má. Tu to nie je až také. Alebo aj maniere u stolu, proste vystrieť sa, pekne jesť, ruky do servítky utrieť....“ Radi by sme ešte pri tejto problematike spomenuli, ako nám jedna mamička uviedla, aký, v podstate kultúrny následok malo to, že sa jedná o jazykovo a národnostne zmiešané manželstvo. A tým je to, akým spôsobom vyberali mená pre deti. (N186-N189): „A ono sme to tam vlastne aj brali už pri výbere toho mena, že sme vlastne nechceli nejaké typické nemecké, chceli sme proste neutrálne meno, ktoré sa povie aj v slovenčine aj v nemčine rovnako, aj nech sa píše, aby nevznikali žiadne, nejaké...skomoleniny, alebo proste aby to decko na to reagovalo“

Teraz by sme sa presunuli k téme sviatkov a tradícií. Zaujímalo nás, ako vlastne rodiny slávia rôzne sviatky, keďže rodičia pochádzajú z iných krajín. Pýtali sme sa predovšetkým na Vianoce – ako na najoslavovanejší sviatok v roku, no dozvedeli sme sa niečo aj o iných sviatkoch. Ako prvú popíšeme rodinu slovensko – americkú a to prvotne už spomínané Vianoce (A133-A139;A151-A152) „...no, takže máme dvoje Vianoce. Je to tak že máme darčeky, a darčeky sa rozdeľujú na polovičku, jedna polovička sa rozbaľuje 24. Po večeri tak ako som to ja mala zaužívané z detstva a potom na 25. Ráno v pyžamkách tak ako Američania ráno sa rozbaľuje druhá polovička darčekov.(...) Máme slovenskú, to som si dala že slovenské, ale zase to teda potom kompenzujeme tým že teda Silvester je zase americký, podľa manžela, jeho jedlá. Takže tam to máme vykompenzované tým. Ale máme slovenské Vianoce, slovenskú večeru. (...) Ježiško dôjde áno a potom Santa Claus, ale zase ona vie viacej pesničiek Vianočných v angličtine, tak zase niekedy je to Santa Claus viacej ako ten Ježiško.“ Táto rodina si teda z Vianoc spravila taký mix slovenských

a amerických tradícií, a podobne tomu je aj u ostatných sviatkov, oslavujú sviatky aj americké aj slovenské (A140-A150) „...slávime Deň Vďakvyzdania, to dodržíme, to oslavujeme. Síce to má byť teda tretí štvrtok v novembri ale teda, keďže je to pracovný deň, tuto teda voľno nemá manžel, tak to dávame vždy v piatok večer. Takže v piatok večer, pozveme našu rodinu, slovenskú a máme Deň Vďakvyzdania na Slovensku.(...) Veľká noc, to tiež máme kombináciu. Tú šibačku, bitie sme teda ešte nejakto neriešili, lebo ešte predsa sú tie deti malé, aj keď teda moja rodina malú sem tam trošku už akože tak...ale tá to nechápala. Robíme to že poschováame vajíčka v záhrade a malá hľadá vajíčka.(...) Mikuláša neslávi...slávime, ale v Amerike sa neslávi, ale my ho slávime tu, ale myslím si že malá je z toho taká popletená ešte trošku, pretože je Mikuláš, potom dôjde Ježiško a potom ešte príde Santa Claus, takže to je také vlastne....“

Ďalej tu máme rodinu kanadsko – českú, kde sa, čo sa sviatkov týka tiež jedná o mix, tento krát kanadských a českých tradícií. Táto rodina mixovanie tradícií avšak poňala trochu iným spôsobom, ktorý je založený hlavne na fakte, že keď sa narodili prvé dve deti, rodina žila v Kanade (C83-C100): „To čo bolo pre nás rozhodujúce, keď sme spolu začínali, a narodili sa deti je že sme žili v Kanade, takže sme mali...nemali sme české tradície, aj keď sa deti narodili, rozhodli sme sa mať tradičné anglické – kanadské Vianoce. Dvadsiateho piateho ráno otvárame darčeky. A takže tak, pretože ved' sa deti narodili a boli vychovávané v Kanade s týmito tradíciami, keď sme sa presťahovali do Česka, proste sme v tom pokračovali, pretože tak to poznali. A tak isto sme sa aj dohodli, že je to lepšie, otvoriť darčeky ráno a byť v ten deň všetci spolu. Avšak, tiež slávime s českou rodinou toho dvadsiateho štvrtého, len proste v ten deň neotvárame darčeky. A naše deti v tom nevidia nejaký rozdiel.(...) Oni vedia o Ježiškovi. Majú to zo školy, robíme aj čerta, anjela a Mikuláša, ako chodia toho piateho decembra, to robíme, takže slávime aj České tradície. Je to len o tom, že tie Vianoce slávime v iný deň. (...) Aaa to máme, dvadsiateho štvrtého, u babičky...pripravujem tradičnú kanadskú večeru, čo znamená moriak a zemiaková kaša a svokra zasa robí rybu, pre českú časť rodiny, ale moje deti kapra nejedia, pretože to nemajú radi.“ Na margo ostatných sviatkov sme sa od tejto rodiny príliš nedozvedeli, len čo to o Veľkej noci, že deti, hlavne chlapci, majú veľmi radi české poňatie „šibačky,, (C69-C72): „...a šibačku, to tiež s chlapcami. To keď sme ich prvý krát vzali na šibačku a zistili, že budú biť dievčatá a že ešte za to budú dostávať čokolády...(smiech)...tak to bol najlepší sviatok na svete.“

Tretia rodina, ktorá je zložená z mamy Slovenky a otca Rakúšana, oslavuje tiež Vianoce tak že určitým spôsobom mixujú tradície oboch národov. V tomto prípade sa však nejedná o mix ako v prvej rodine, že je to v podstate pol na pol, alebo ako v druhej, že to do určitej miery závisí na tom kde sa rodina nachádzala keď začali spolu sláviť Vianoce. V tomto prípade sme sa dozvedeli, že rodina má v podstate každý rok Vianoce iné, nezvyknú vždy tráviť Vianoce doma ako rodina – len tá nukleárna. Často cestujú a trávia Vianoce s ostatnými členmi rodiny, čiže Vianoce majú v podstate každý rok iné. (R214-R237;R259-R260): *„No my máme, každé Vianoce, možno také iné, že nie stále rovnaké. Mhmmmm, prvé také naše spoločné, ako rodinné Vianoce boli v Rakúsku, lebo tam sa deti narodili, tam sme do tých ich dvoch rokov žili, takže tie prvé dva roky boli Vianoce tam. Boli sme len samy, nijaká iná rodina, lebo viac menej do tých dvoch rokov to tie deti nejako nevnímali, že čo sa deje a čo sa papá a tak. No a tuto na Slovensku, to už môj muž vnímal veľmi zvláštne, boli sme u mojej maminy ona , rýchlo, rýchlo, teraz kapor teraz šalát, teraz takýto koláč, rýchlo len sa najedzte, rýchlo teraz idú sa odbaľovať darčeky a to už stačilo a už deti do postele. A proste bol z toho taký chaos, tak sme si povedali dobre tak u mojej maminy Vianoce nebudú, tak sme znovu mali Vianoce samy..aaammm...viac menej my sme napríklad, rybu muž nemá rád, takže my sme rybu nerobili, takže nejaké obložené misy a proste normálne, mäso, šunka, losos alebo takéto, nejaké delikatesy. Aaa naposledy takto, už teda tých sedem rokov, tak sme mali Vianoce u nás, boli moji rodičia tu, klasika, stromček, pesničky sme moc nespievali ale zase jedny Vianoce sme boli v Rakúsku u tej úžasnej svokry, ale tam to bolo pekné zase v tom, že oni pred stromčekom zapalovali prskavky, mali ozajstné sviečky, nie tie umelé, lebo tak ona pochádza z Tirolska, v horách a všetko tam tie domčeky drevené a tak, taká iná idylka je tam a tak (...)Tam to bolo také harmonické, tu to je to také, také studensšie možno trochu.(...) Oni idú, napríklad tam čo sa mi veľmi páči, že či je to malá dedina alebo veľké mesto, všade je detská omša. A na tej detskej omši, je predstavenie, také, že väčšinou apoštoli, a vlastne deti znázornia pesničkami, tancom, ten Betlehém a ten príbeh toho že čo sa oslavuje a to sa mi veľmi páčilo, a vlastne väčšinou vždy pred tým ako idú deti do toho kostola, niekto rýchlo nachystá tie darčeky pod stromček a už keď sa deti z kostola vrátia, tak tam majú tie darčeky. Takže to je tam také, také, také pekné. No a potom je tam ešte aj polnočná omša, a tam bývajú väčšinou dospelí. U nás býva väčšinou len tá polnočná omša, na Slovensku.(...) Christkind, Ježiško, no, Ježiško... Nie Santa Claus ale Ježiško. Takže v Rakúsku tiež akože Ježiško nosí darčeky.“* Čo sa týka Veľkej noci, sa aj v tejto rodine

opäť jedná o mix (R238-R258): „Čo je ešte možno taká veľká noc, že to je teraz taká aktuálna téma, že to je tiež jeden veľký diametrálny rozdiel, a tam... tak ono je to vlastne u nich, v Rakúsku vlastne o tom že tam príde Osterhase, čiže ten veľkonočný zajac a deti hľadajú vajíčka. Tam to vôbec nemá nič spoločné s nejakým oblievaním, a s niečím aby bola žena krásna a voňavá a neviem čo, čiže tam oni nepochopili a oni sa tomu smiali a čudovali sa tomu že jéé, oni by to chceli zažiť zase na druhej strane, takú polievačku. Takže teraz budú mať deti taký mix, že k nim príde ten Veľkonočný zajac...keď bude teplo tak po vonku porozhadzujeme vajíčka, keď bude zima, tak sme im s postele vždy, také malé vajíčka ukazovali stopu a kde sme vždy schovali niekde nejaký balíček s tými, s tými veľkonočnými vajíčkami a zajačikmi a tak. Ale tešia sa už aj na to, lebo už ako chodia do školy a majú frajerov a kamarátov, tak sa tešia že ich prídu popolievať. Tak to budeme mať aj na ten slovenský spôsob.“ Čiže aj v tejto rodine, podobne ako v predchádzajúcich, si rodiny z daných tradícií v podstate zobrali to najlepšie, alebo čo sa im páčilo, a spravili si mix z toho najlepšieho.

V neposlednom rade máme rodinu slovensko - nemeckú, kde nám mama rodiny okrem toho ako to samy oni oslavujú doma tie sviatky, nám popísala všeobecné rozdiely ako sa dané sviatky slávia tu a ako v Nemecku. Začneme Vianocami (N200-N226): „No my sme boli na Vianoce skoro vždy na Slovensku, u našich, boli sme dva krát, možno tri krát v Nemecku. Ale Vianoce sú v Nemecku iné, akože, ono to je...oni viacej ten advent prežívajú. Všetko je také nazdobené, vyčančané, už sa medovníky pečú, tieto Vianočné oslavy, v škôlke tie posedenia, také typické besiedky, to tam neexistuje, to si robia vlastne v rámci tej skupiny, to si robí tá učiteľka s tými deťmi. Ale tie prípravy na tie Vianoce sú veľké, všetko je vyzdobené, vysvietené, akože obchody krásne, tieto vianočné trhy, too..to je úplne pre deti nachystané, krásne. Ale tie samé Vianoce, tie sú...sú také akože odstrčené, pretože oni sú...lebo 24. Ešte kopec ľudí robí, je normálne pracovný deň a vlastne večera tak býva vybavená že sa urobí, ale na rýchlo kúpi zemiakový šalát a rýchlo sa ohrejú párky, áno aby to bolo rýchlo vybavené. (...) Naša večera taká teda nebola, ale vo väčšine domácností je to tak proste aby čo najskôr sa išlo k tomu vianočnému stromčeku aby tie decká mohli tie darčeky vybaľiť a potom sa vo veľkom oslavuje toho 25. ,26. že sa robia slávnostné obedy večere, mäso a ja neviem čo všetko . To my sme to tam mali vždy, že ja som mala...teda aj muž že sme mali nachystané, od 1. Decembra bolo všetko nachystané, vysvietené a adventné kalendáre a ja neviem čo všetko ale potom už tie Vianoce takisto,

všetko stôl nachystaný, slávnostne prichystané, ale takto tieto párky a zemiakový šalát nemáme (smiech) máme vždy buď...väčšinou býva taký...taký mix že býva aj ryba, alebo nejaké rybíe prsty pre decká alebo nejaký syr a šalát ale on, teda nejaké to pečené mäso čo u nich teda...je taká...také plus že muselo to byť takže sme mali také že dve menu, také pomiešané, aby si našiel každý to svoje. A väčšinou sme to robili tak, že buď si vybalili na začiatku tie darčeky aby tá večera prebehla tak v klude, a potom sme sa najedli. A taký mix to máme, nedodržíme to striktné že niečo slovenské niečo typicky nemecké presne, je to taký mix aa vždy boli zavolaní aj naši rodičia, aj keď sme boli v Nemecku tak mužov otec alebo teda sestra s rodinou. Že to bolo také, nebolo to také iba čisto rodinné že my naša rodina, ale proste veľké, raz sme mali dokonca 15 ľudí doma, no to už bolo trochu moc (smiech). (...)V Nemecku nosí darčeky Christkind – Ježiško. “ Čo sa týka veľkej noci, tak tá prebieha dosť podobne ako v predchádzajúcich rodinách. Zistili sme, že „Československo,, je veľmi typické svojimi tradíciami na Veľkú noc, v žiadnej z krajín, odkiaľ pochádzajú partneri z našich párov, nikdy nepočuli ani nevideli taký typ osláv Veľkej noci. Väčšinou v týchto krajinách len deti hľadajú poskrývané vajíčka a sladkosti. Inak tomu nie je ani v tomto prípade (N227-N235): „Mmm, čo bolo iné, bola Veľká noc. Tuto keď sme prišli, a chodilo sa tu s tými korbáčmi, muž na to pozeral prvý krát, že čo to je. Na druhý rok to už chápal, už mu to bolo známe tak sa mu to páčilo, že je to teda deň keď sa môže tá žena vybiť (smiech), kedy je to dovolené. A tie decká, tiež to najprv nechápali, akože chodili s korbáčmi a dostávali sladkosti, potom už vedeli teda aj básničky a nejakú tú vinšovačku aby nechodili iba tak a toto sa mu páčilo. A zas v Nemecku keď sme boli, tááá...tam nie je žiadna šibačka tam chodí na veľkonočnú nedeľu ten Osterhase, ten veľkonočný zajac, ktorý vlastne poschováva vajíčka čokoládové alebo sladkosti, buď do záhrady, alebo sme tak aj boli, že na chate tak sme to tam poschovávali po celom tom areáli, tak decká chodia a hľadajú aby našli akože čo najviac. “

4.6.1.5 Bilingválna výchova prostredníctvom komunikácie

Táto kategória bola vytvorená na základe nasledujúcich kódov: komunikácia rodiny, komunikácia matka, komunikácia detí, komunikácia otec.

Komunikáciu by sme do určitej miery mohli chápať aj ako jazyk v praxi. Keďže v prípade bilingválnej výchovy, sa o jazyk jedná o 100% viac ako v prípade výchovy bežnej – monolingválnej, v týchto rodinách je komunikácia ešte väčšmi dôležitou.

V odbornej literatúre sa uvádza niekoľko spôsobov ako je možné postupovať, aby boli rodičia v bilingválnej výchove úspešní (viď. Kapitola 2.3.3), preto nás zaujímalo, akým spôsobom postupovali naši respondenti pri bilingválnej výchove. (A2-A6): *„Takže u nás komunikujeme čisto len v angličtine, z toho dôvodu že manžel nevie vôbec po slovensky, takže z toho dôvodu u nás prevláda tá angličtina. (...) S deťmi ja sa snažím po slovensky komunikovať, ale hovorím teda prevažne je tam tá angličtina doma.“* V literatúre sa uvádza, že je takmer nemožné aby dieťa malo jazyky na vyváženej úrovni, vždy je jeden z jazykov dominantnejším, no v tomto prípade – napriek tomu, že rodina žije na Slovensku – je anglický jazyk detí oveľa výraznejší a lepší a to z dôvodu nedostatočnej stimulácie slovenským jazykom. (C2-C4; C16-C19): *„Ja hovorím len po anglicky so svojim manželom a so svojimi deťmi. Moje deti mi odpovedajú po anglicky. Avšak oni spolu, niekedy sa bavia anglicky, niekedy po česky.(...) ...takže bolo prirodzené, že manžel chce hovoriť po česky, ale občas aj on rozpráva na deti po anglicky. O to viac, keď sme v Kanade, vtedy s nimi veľmi veľa hovorí po anglicky. V prípade, že som s ním, a sme všetci spolu, potom sa rozprávame všetci po anglicky“* V tomto prípade, rodina v podstate využíva metódu OPOL, síce len s miernou odchýlkou – no niekto by mohol vytknúť, že sa o metódu OPOL nejedná. V rámci tejto metódy by mal hovoriť jeden rodič jedným jazykom. My však musíme k tejto metóde, v tomto prípade doplniť jednu poznámku – v prípade, že obaja rodičia neovládajú oba jazyky, je prirodzené, že keď sa stretne rodina spolu, a rozprávajú sa všetci spolu, rozprávajú sa jedným jazykom, spoločným jazykom, ktorému rozumejú všetci účastníci rozhovoru. Tak tomu bolo aj u tejto rodiny. Podobne tomu je aj u nasledujúcej rodiny (R2-R5): *„Aa, takže ja komunikujem s dečkami vyložene slovensky, manžel komunikuje s dečkami vyložene nemecky, lebo inak teda slovensky nevie aaaa pokiaľ sme niekde spolu napríklad v reštaurácii, tak sa bavíme spolu nemecky. Alebo hocikde inde napríklad na výletoch sa snažíme aby sme sa všetci tým jedným jazykom, spolu dorozumievali.“* Tiež teda považujeme štýl komunikácie za realizáciu metódy OPOL. V poslednej rodine, je tomu v podstate rovnako, len ešte s tým malým rozdielom, že matka rozpráva na deti po slovensky, a v prípade, keď deti nepočujú, alebo na slovenčinu nereagujú, čo sa stávalo celkom často keď boli menšie, tak prepne na nemčinu (N2-N9): *„No tak manžel sa baví s deťmi po nemecky, pretože po slovensky vie veeľmi málo ja sa s nimi bavím po slovensky a výchova prebieha on po nemecky ja po slovensky. Ešte väčšinou to tak je, že keď sa spolu bavíme, ja rozprávam po slovensky, on trochu niektoré veci rozumie, alebo teda chápe, takže väčšinou už napríklad keď karhám deti, tak*

on povie že „Max mama povedala že máš urobiť to a to prečo to nerobíš?“ Ale vlastne každý máme tu svoju reč a vždycky sme to tak nejako....ešte niekedy keď sa obráti po nemecky a že,....alebo napríklad malý a nereaguje na to keď poviem po slovensky tak potom prejdem aj ja do tej nemčiny ale inak si hovoríme s deťmi každý vo svojom jazyku.“

4.6.1.6 Jazyk

Podobne ako pri kategórii „kultúra,, , sme sa rozhodli túto kategóriu ešte rozdeliť do subkategórií, ktorými sú :dominancia jazyka, gramatika, mixovanie jazykov. Subkategória „dominancia jazyka,, bola vytvorená z kódov: dominancia jazyka, závislosť dominancie, stimulácia druhým jazykom, presadzovanie druhého jazyka, dôvod dominancie. Subkategória „gramatika,, bola vytvorená z kódov ako: výslovnosť, čítanie, písanie, gramatika, slovné tvary, či zdokonaľovanie jazyka. V neposlednom rade, subkategória „mixovanie jazykov,, bola vytvorená na základe kódov: mixovanie jazykov, prepínanie jazykov.

Nemusí to byť pravidlom, ale mnohé z bilingválnych detí, predovšetkým ešte v tom predškolskom, či mladšom školskom veku, majú často menšie problémy s gramatikou, či už s čítaním, písaním, skloňovaním, výslovnosťou alebo podobne. (A39-A41): *„A niekedy sa smejeme, ako sa hovorí, že hovorí ako Maďar, že nevie skloňovať tie slová, žee, tam je to niekedy že nie je až tak dobrá v tej slovenčine ako by mohla byť.“* (C9-C11; C14-C177; C33-C35): *„ Mmm, anglická gramatika nie je až tak dobrá, pretože žijú v Česku a hodia do českej školy, takže ich gramatika je lepšia v oblasti češtiny ako angličtiny, tam robia chyby. (...)Učia sa tam napríklad písanie, čo akože s angličtinou nemajú akýkoľvek problém, ale písanie, tam už je to horšie. (...) Myslím si že to bude ťažké, keď sa vrátíme do Kanady, pretože tí dvaja starší, budú v treťom a piatom ročníku a nemajú absolútne žiadnu formálnu anglickú gramatiku.“* (N154-N159): *„ešte sa stávalo to, že používal dlho nemčinu a tú slovenčinu si potom tak, nie že horšie osvojoval ale nemal takú slovnú zásobu a zle skloňoval a proste...to doteraz, že niekedy hovorí ako Maďar, že tie koncovky, alebo na ženu že: „Mamko ty si...“ že ako na chlapa ma oslovuje, proste mu to tak ešte nedochádza, že niektoré veci z tej nemčiny, alebo skladal vetu vždycky ako v nemčine, že to sloveso na konci...“* V jednom prípade sme však zistili, že deti nemali v podstate žiaden problém s gramatickou stránkou reči (R15-R20): *„ Úplne v pohode, úplne bez problémov. A teraz sa zaujímajú, napríklad, keď čítame nemecké knihy, tak chcú vedieť, ako sa to*

píše, lebo napríklad „Schatz,, už vedia, že tam ide „sch,,. Ale aj v slovenskom jazyku, diktáty píšu na jednotku takže..“ Deti z tejto rodiny mali len jediný problém a to s výslovnosťou (R151-R154): „Sme jeden čas aj k logopédovi chodili, nevedeli napríklad čo je „š,ž ,, nevedeli to pekne vyslovovať, a s „erkom,, majú doteraz problém, lebo manžel, oni majú to svoje, oni to ináč vyslovujú, tak s tým majú trošku problém, aleee...“

Čo sa týka dominancie jazykov, z poskytnutých rozhovorov sme prišli k záveru, že existuje niekoľko faktorov, ktoré ovplyvňujú, ktorý z jazykov je u dieťaťa dominantným. Samozrejme centrom celého problému je stimulácia – ktorým jazykom je dieťa stimulované viac, tej jazyk je dominantným. Čiže, veľa záleží na tom v ktorej krajine rodina žije, ďalej to môže byť výsledkom toho, ako je dieťa staré – s tým spojený fakt, že dieťa do troch rokov (alebo všeobecne dieťa predškolského veku, ak je matka na rodičovskej dovolenke s druhým dieťaťom) trávi väčšinu svojho času s matkou doma, takže sa predpokladá že v tomto veku bude dominantným jazykom, jazyk matky. Do určitej miery záleží aj na tom, aké programy dieťa sleduje v televízii, neodmysliteľne na tom s akými ľuďmi sa stretáva a podobne. (A3-A4; A36-A39;A44-A45): „ čo je vidieť aj na deťoch, že angličtina im ide lepšie ako slovenčina.(...) ...ale lepšie rozhodne by som povedala že lepšie rozpráva po anglicky a to z toho dôvodu že sa u nás doma rozpráva len po anglicky. Skorej ju aj ťahajú anglické rozprávky ako slovenské, je to na nej vidieť, aj knižky, keď si ideme večer čítať, vyberie si skorej, preferuje radšej tu anglickú knižku ako tú slovenskú.(...) Ale ten teda začína ťiž, slovička v angličtine. Nepovie jablko, povie apple. Že tam je to už vidím tiež, že tá angličtina sa na neho lepí viacej“ (C7-C8, C52-C60): „...dvaja starší trochu vedia čítať aj anglicky, ale ich čeština je o mnoho lepšia, pretože chodia v Česku do školy.(...) To záleží na ich veku. Keď boli maličká, angličtina bola dominantná – absolútne, prvé dva roky ich života. Dokonca aj dvojčatá, aj keď sú narodené v Česku, pretože boli viac so mnou ako s mojim mužom a ja hovorím len anglicky. Ale teraz, odkedy sú v škole, ako napríklad môj najstarší...povedala by som že jeho hovorená angličtina je perfektná, ale je pre neho pohodlnejšie hovoriť česky. Len preto, že je celý deň v škole, s otcom hovorí česky, s priateľmi, a proste hovorí viac česky ako anglicky. Avšak, jeho angličtina je plynulá, nemá žiaden problém sa so mnou rozprávať. Nehľadá slovička, nemusí premýšľať nad tým čo chce povedať, ale myslím si, že keby ste sa ho spýtali, ktorý jazyk preferuje, povedal by čeština.“(R151-R164): „Tá slovenčina teraz, áno...kvôli tomu aby sme nemali problém.(...) Áno, áno, áno, lebo...keď

ste vonku a niekto vás osloví, a aby ste do toho zapojili aj to dieťa, aby ste sa na úrovni vedeli s tým človekom porozprávať, alebo predavačka v obchode, tak som sa samozrejme opýtala po nemecky že : „, prosíš si lízanku“ alebo „chceš takúto nálepku“ alebo, proste neprepla som, že ona sa ma pýta nemecky a ja na ňu slovensky. Že v tej krajine sme boli tak tam sme to považovali za dôležité. Momentálne sme tu, a tiež by to bolo také zvláštne, že keby sme v Tesco a predavačka by sa mi ich pýtala slovensky a ja by som na nich po nemecky, tak by to bolo také, také zvláštne asi.“ (N178): „, No momentálne slovenčina, lebo ju používajú viac.“ na otázku ako to bolo keď žili v Nemecku mamička odpovedala (N179): „,Tak nemčina.“ Takže jasne vidíme, že je to naozaj tak, ako sme uviedli vyššie.

Mixovanie jazykov je prirodzená súčasť vývoja reči a jazyka u bilingválnych či multilingválnych detí. Aj v odbornej literatúre je uvádzané, že takmer každé takto vychovávané dieťa, si touto fázou prejde a následne, niekedy v období puberty, dieťa mixovať jazyky prestane. Aj naši respondenti nám uviedli, že ich deti jazyky mixujú, boli obdobia keď deti mixovali viac, a keď menej. (A61-A62): „, Áno, totálne. Áno. Pospája slová. Pospája slová tak, že na začiatku je slovenčina a potom je z toho angličtina. Stáva sa to veľmi často“ (C4-C5): „, A niekedy, vám budú hovoriť po anglicky, ale proste im chýba to anglické slovičko, nespomenú si, tak to slovičko povedia po česky.“ (N171-N177): „,Sem ta sa...sem tam sa stane že...teraz akože už nie ale zo začiatku moc, lebo im proste chýbal ten slovenský ekvivalent k tomu alebo nevedeli. Ááá teraz už po menej ale...zo začiatku to bol akože humor.“ Jedna mamička nám však uviedla, že u jej detí takáto situácia v podstate nikdy nenastala (R106-R107;R180): „, Nie, nemali ako niekto, napríklad že kreslím Haaze, alebo takéto nie.(...) ...nemiešajú si to, v tom problém nemajú“ Takže tu pekne vidíme prejav individuality, každého dieťaťa, že napriek tomu, že sa v literatúre uvádza, že týmto obdobím si v podstate prejde každé dieťa (vychovávané bilingválne), niektoré deti sa tomu vymykajú.

4.6.1.7 Integrácia detí

Táto kapitola bola vytvorená z nasledujúcich kódov: integrácia, kolektív, problémy s integráciou, vnímanie iných detí o bilingvizme, integrácia v škole, nediskriminujúce deti, integračné problémy, aklimatizácia detí, integrácia v novom prostredí, sťahovanie sa, škôlka, problém s integráciou kvôli jazyku.

V prípade bilingválne vychovávaných detí, často dochádza k sťahovaniu sa z jedného štátu do druhého. Tým pádom, sa deti dostávajú, do nového prostredia, ktorému vládne iný jazyk, ako tam kde žili dovtedy. Tým pádom je na dieťa kladený nevyslovený nárok, na zmenu dominancie jeho jazykov. V niektorých prípadoch to môže byť ťažké, v iných to nemusí byť žiadny problém, pretože sa dieťa dokáže rýchlo aklimatizovať.

Niektoré deti z rôznych dôvodov, napriek tomu že už na to majú vek, ešte nechodia do škôlky, takže sa zatiaľ nedostali poriadne do kolektívu iných detí, takže sa o integrácii ešte príliš nedá hovoriť. Podobne by tomu bolo aj u našej slovenskej mamičky (ktorá má za muža Američana), avšak tá navštevuje s dcérkou materské centrum, kde sa dievčatko má možnosť stretnúť s rovesníkmi, a taktiež dievčatko navštevuje akýsi kurz, kde je ale „vyučovanie,, v angličtine – opäť posilňovaná len angličtina, napriek tomu že už tak je u dievčatka výrazne dominantná (A91-A100): „*Chodíme do materského centra a malá ešte, to tiež som...je tu taká malá škôlka súkromná, nie je to ani škôlka, je to taký kurz a malá tam chodí dva krát do týždňa na 4 hodiny doobeda a je tam sama, je to taká kompenzácia toho kolektívu, lebo keďže nechodí do škôlky tak som chcela aby bola aspoň v nejakom styku s deťmi, takže chodí tam ale zase je to vyučovanie v angličtine.*“ Takže toto dievčatko má možnosť dostať sa do kolektívu, a s integráciou má maličký problém (A103-A107): „*Jediné čo má možno problémy, že nevie že tie druhé deti nevedia po anglicky. Že začne na ne rozprávať po anglicky a oni s ňou nekomunikujú. Pretože tie deti nevedia, a niektoré tie deti už vôbec nevedia že teda nejaký cudzí jazyk existuje, naša malá to vníma ale iní nie a vtedy to teda vidím tam v materskom centre že sa jej stane že jú...že sa s ňou nehrajú.*“

Úspešná integrácia takýchto detí mnohokrát závisí na tom, ako ich daný kolektív, tie konkrétne deti s ktorými sa stýkajú, ako ich vnímajú, či ich vnímajú ako niekoho odlišného a pod. Taktiež veľmi záleží na tom ako sa vnímajú deti (bilingválne vychovávané) samé, či sa oni sami považujú za odlišných, či už v pozitívnom či negatívnom zmysle. (C46-C50): „*Nemyslím si, že by sa deti cítili odlišné. Vedia, že vedia hovoriť po anglicky, uvedomujú si to. A keď sa bavím s mojimi mladšími, v škôlke, ich kamaráti sa na mňa zvláštne pozerajú a áno, možno sa ich na to pýtajú. Ale nemyslím si, že by si z nich niekto robil srandu. Ale áno, ostatné deti sa zaujímajú, že aaa akým jazykom to hovoríš so svojou mamou???*“ (R125-R130;R134-R137): „*S deťmi neviem, ale učiteľky mali trošku problém, učiteľky im veľmi málo rozumeli, snažili sa nejako improvizovať, ale*

oni mali problém. Ale zase deti sú deti, deti si podľa mňa rozumejú to je jedno či príde z Afriky alebo odkiaľ, oni sa začnú hrať a oni sa medzi sebou, oni si proste budú rozumieť. Takžeeee, nemyslím si, že by mal byť nejaký problém, že ich budú odstrkovať, alebo že niečo ježiš ty nevieš po slovensky tak, teraz, tyyy...(...)Nebol problém nejaký s tou integráciou. Proste tie decká sa hrali, ten celý čas čo boli tam aaa....nemali s tým problém. Ani tá druhá strana ani moje deti, že niekomu nerozumejú alebo tak.“ V poslednej z dopytovaných taktiež nenastal žiaden výrazný problém s integráciou, že by boli deti nejakým spôsobom diskriminované alebo takto. No malé problémy boli a to z dôvodu jazykovej bariéry. (N45-N47;N116-N122; N138-N153): *„Ale tak už potom, chodili do škôlky, mali kamarátov a už to ten každodenný život nevnímali až tak, možno pretože už trochu zapadli tak už to bolo pre nich normálne.(...) Ja si myslím že sa začlenili dosť dobre. Zo začiatku mali ešte také že: „my keď sme boli v Nemecku...“ alebo „môj kamarát povedal ...“ toto toto...že trochu ešte takí, boli takí iní, a sú iní aj v tom, vždy to vidím, že napríklad u toho že dobehnú za nami nejaké decká a povedia že: „to je ten Max čo má otca Nemca“, takže tak to majú oni vyselektované, ale ja myslím že okrem toho že zapadli celkom dobre lebo sú tu už dva roky a každý má nejakých tých kamarátov a že si aj...aj poobede že: „chcem sa ísť hrať s tým a s tým..“ a nie je problém zavolať akože deti prídu.(...) Tam v podstate na začiatku bol hlavne ten problém, že malý hovoril iba po nemecky, takže oni ho do škôlky najprv len že na hodinu, na dve a ja už som z toho bola na nervy, lebo on normálne do škôlky predtým pol roka chodil, alebo bol u nemeckej opatrovateľky, takže on bol zvyknutý byť bez nás, aj v kolektíve, a oni sa báli, že proste on rozpráva len po nemecky a že oni mu nerozumejú a že nebudú vedieť čo chce. No a oni sa proste báli toho že mu nebudú rozumieť, pri tom on rozumel po slovensky len odpovedal po nemecky, ako...“* Takže ako môžeme vidieť, že v prípade, že aj nastali nejaké integračné problémy, bolo to predovšetkým kvôli jazykovej bariére, a to ani nie od rovesníkov, ako skôr zo strany dospelých.

4.6.1.8 Odporúčania

Kategória „odporúčania,, bola vytvorená z nasledujúcich kódov: odporúčania, neodporúčania, čo robiť, čo nerobiť, prirodzenosť, kompromisy, postupy v BV, čo je správne v BV.

Každý z rodičov, spomedzi našich respondentov, si zažil iný druh problémov a na základe týchto problémov vie každý z nich povedať čo by pri takejto výchove odporučil či naopak neodporučil. Dostalo sa nám rôznych odpovedí.(A122-A129): „*Myslím si že hlavne netlačiť tie deti do toho, netlačiť ich do toho. Hovorím je rozdiel, lebo už som sa stretla aj s tým akože tuto v tej škôlke súkromnej anglickej, čo tu je v Senici, je tam jedna mamička čo tam vodi synčeka a ona teda, oni sú obidvaja Slováci, ale mamička sa rozhodla komunikovať na malého po anglicky a malý sa jej sekol, nerozpráva. Myslím si, že to nie je zdravé pre to...u nás si myslím, že je to prirodzenou cestou, ale keby nemám manžela, anglicky hovoriaceho, že mám manžela Slováka, určite by som na dieťa nerozprávala doma po anglicky. Rozprávala by som svojim materinským jazykom, pretože si myslím, že to preto dieťa musí byť prirodzené. A je to tak aj vidieť potom na tej malej našej, že to má od mala takto dané a vie po anglicky oveľa viac ako tie deti čo tam chodia vlastne na ten kurz a pri tom sú rovnako starí, ale učia sa ho lebo ho nemajú doma. Takže si myslím že netlačiť tie deti do toho.*“ (C31-C32;C59;C69-C75): „*Myslím že, že je to lepšie pre deti. Ak vy a váš manžel hovoríte rozdielnymi jazykmi, mali by ste vaše dieťa učiť obom jazykom, už od malička.(...)Myslím si, že je veľmi dôležité aby obaja rodičia vedeli oba jazyky. Ak obaja nepoznajú aspoň jeden jazyk veľmi dobre, to nebude fungovať. Myslím si, že deti si to ľahšie preberú, keď ten jazyk budú doma počuť. Ak chcete byť 100% prirodzene plynule bilingválnym, obaja rodičia to musia ovládať.(...)Moje deti vedia plynule po česky, aj keď ja neviem. Pretože ju používajú s otcom a v škole. Takže ak máte túto výhodu, potom to zvládnete.(...) Čím mladšie, tým lepšie*“(R166-R178): „*Neodporučila by som v žiadnom prípade nejaký nátlak, keby teraz momentálne, aj moje, mali menší záujem o tú nemčinu, nechce sa im komunikovať, alebo keď sa ich otec pýta, tak na mňa pozerajú, a on sa na to hnevá, ale ja ich za to neodsudzujem, proste postupne sa na to preorientujeme. Takže neodporučila by som nejaké násilné presadzovanie si iba jedného jazyka, alebo zakazovanie toho druhého, aj keď akože, muž mi to dá najavo alebo im, že je z toho sklamaný, že ako nevedia, ale nie zas že by na nich nejak kričal alebo bol zlý. A oni už vedia, že aby sa ocko nehneval tak by sa mali viacej, sa tak sťuchnú vždy pod stolom že: „*poďme sa teraz rozprávať Deutsch*“ a akože tak. A odporučila by som jednoznačne, neváhať a pustiť sa do tej dvojjazyčnej výchovy.*“ (N49-N52;N180;N191-N192): „*Človek si na to proste musí zvyknúť, alebo prispôbiť sa trochu tomu, alebo teda aj kompromisy robiť, buď teda ja alebo muž.(...)Pfúú, ono je to móóc asi...o tej tolerancii a rešpektovaní.(...) Sem tam som musela aj ja ustúpiť z niektorých vecí, sem tam on.*“ Takže

ako môžeme vidieť, bilingválna výchova je predovšetkým o vzájomnom rešpektovaní sa, kompromisoch a tolerancii – čím je nepochybne príčinou, pôvod partnerov z odlišných kultúr. No taktiež rodičia odporúčajú, začať s bilingválnou výchovou čo najskôr. Nemalo by sa tlačiť na pílu, a pretláčať bilingválnu výchovu za každú cenu, takáto výchova by mala vyplynúť prirodzene a priebeh by mal byť bez nátlaku.

4.6.1.9 *Sebareflexia detí*

Kapitola o sebareflexii detí bola utvorená z týchto kódov: vnímanie samotným dieťaťom, vnímanie samotných detí o B, vnímanie bilingvizmu deťmi.

Zaujímalo nás, či deti samé, si uvedomujú, že sú vlastne bilingválnymi, že vedia dva jazyky už od malička a tým sa výrazne odlišujú od ostatných detí v ich veku. (A109-A113): „...áno že si neuvedomí, ale keď sa upozorní, tak ide teda doslovne prepne na tú slovenčinu.(...)...pretože aj keď sme niekde a poviem jej, že tá dotyčná osoba nerozpráva po anglicky, tak hneď ich ide učiť po anglicky“ (R109-R114;R146-R148): „Čo som si tam napríklad všimla, to bolo cez letné prázdniny, keď tu bola ich sesternica, tiež sa v Rakúsku narodila, tiež vie nemecky a hrali sa všetky tri, štyri deti ako moje vonku, aaaaa ona tá malá vie iba nemecky, moja sestra sa s ňou slovensky veľmi málo rozpráva. Ona vie proste perfektne nemecky, a pre ňu bolo proste to prioritné, lebo tam prste žijú. No a tá malá, keď sa chcela hrať s tými ostatnými deťmi, tak oni automaticky prekladali tým druhým deťom. Proste bez toho, že by som im niečo musela povedať.(...)Podľa mňa to nevnímajú. Nevnímajú to nejako, že sú niečo via, alebo vedia via, alebo že sa nad druhými prevyšovali alebo tak.“ (N161-N165): „Ešte ten starší je taký že, ako keby hrdý na to, že teda ja viem aj po nemecky. Napríklad on si pustí akože nemeckú stanicu, a potom babka mu povie že ona tomu nerozumie či by to mohol prepnúť na slovenskú, a on povie že: „ ved' ja ti budem prekladať, nie je problém, ale prečo nevieš po nemecky?“ Takže by som povedala že to ako plus teraz berie.“ V prípade uvedomovania či neuvedomovania si používania dvoch jazykov zároveň, si podľa predchádzajúcich výpovedí myslíme, že to záleží na veku dieťaťa. Myslíme si, že do určitého veku si to dieťa plne neuvedomuje, nerozlišuje medzi danými jazykmi, preto v mladom veku tak často dochádza k ich mixovaniu. Postupom času ako deti dospievajú, si to uvedomovať začnú, začnú rozlišovať jazyky, postupne sa začína vytrácať mixovanie jazykov, až sa človek nakoniec stane bilingválnym.

4.6.1.10 Pomoc

Poslednou kategóriou je „pomoc,, a bola zostavená z kódov: poradenstvo, problémy/poradenstvo, pomoc jeden druhému, internet, dodržiavanie rád, informovanosť, portál Modrý koník.

Ako sme sa už dozvedeli, z literatúry aj výpovedí rodičov, bilingválna výchova je najúspešnejšia vtedy, keď je prirodzenou cestou. Myslíme si, že to že naše rodiny splňali túto podmienku, je dôvodom, prečo nevyhľadávali nejakú špeciálnu pomoc pri tejto výchove. Keď je niečo prirodzené, tak je to prirodzené. (A24-S25): „ *Niee,mmm (pokrútenie hlavou), keď tak si na internete niečo nájdem, že nejaké informácie, čo sa týka.* “ (C24-C25): „ *Nikdy sme si nemysleli, že by to mohol byť problém. A ani sme nikdy nemali také problémy, že by sme museli využívať nejakého poradenstva.* “ (R34;R73-R74): „ *Mmmm, ani nie, akurát nejaké internetové veci takéto, že takto by sa to asi malo robiť, ale my sme sa toho ani nedržali.(...) Ale vtedy som dosť často chodila na Modrého koníka – taký jeden mamičkovský portál.* “ (N31): „ *Nevyužívali sme nikdy nič.* “ Takže ako môžeme vidieť, rodičia z našich rodín, nevyužívali žiadneho druhu poradenstva, len v prípade že si neboli niečím istí, vyhľadali informácie na internete, no tými sa nie vždy riadili.

Keď už sa bavíme o pomoci, nehovoríme len o poradenstve, ale aj o tom ako si členovia rodín musia vzájomne pomáhať a to hlavne v prípadoch, keď jeden z rodičov neovláda oba jazyky rodiny (C65-C67): „*A môj muž robí všetko, čo ja kvôli češtine nezvládnem, pomáha mi. Dokonca aj môj syn, keď idem k lekárovi, prekladá nám, povie doktorovi, čo sa stalo.* “

4.7 Axiálne kódovanie

Axiálne kódovanie je proces uvádzania kategórií k sebe navzájom. Je to zložitý induktívne -deduktívny proces obsahujúci viacero krokov, ktoré sú rovnako ako pri otvorenom kódovaní vykonávané prostredníctvom porovnávania a kladenia otázok. Avšak pri axiálnom kódovaní je použitie týchto postupov oveľa viac cieľové a zamerané na objavenie a rozvinutie kategórií v zmysle **paradigmatického modelu**. To znamená, že rozvíjame kategóriu (jav) v zmysle jej príčinných podmienok, ktoré ju spôsobujú, a konkrétne dimenzionálne umiestnenie tohto javu v zmysle jeho vlastností, kontextu, stratégií jednania, alebo interakcií, ktoré sú použité na zvládnutie, ovládnutie alebo reakciu na tento jav a následkov konaní, alebo interakcií. Jednoduchšie povedané je to proces priradovania kódov (kategórií a vlastností) k sebe, prostredníctvom kombinácie induktívneho a deduktívneho myslenia. Na zjednodušenie tohto procesu vedci používajúci zakotvenú teóriu zdôrazňujú príčinné vzťahy a zaraďujú veci do základného rámca všeobecných vzťahov. Tento rámec sa skladá z nasledujúcich prvkov:

Tabuľka č.6; Prvky paradigmatického modelu

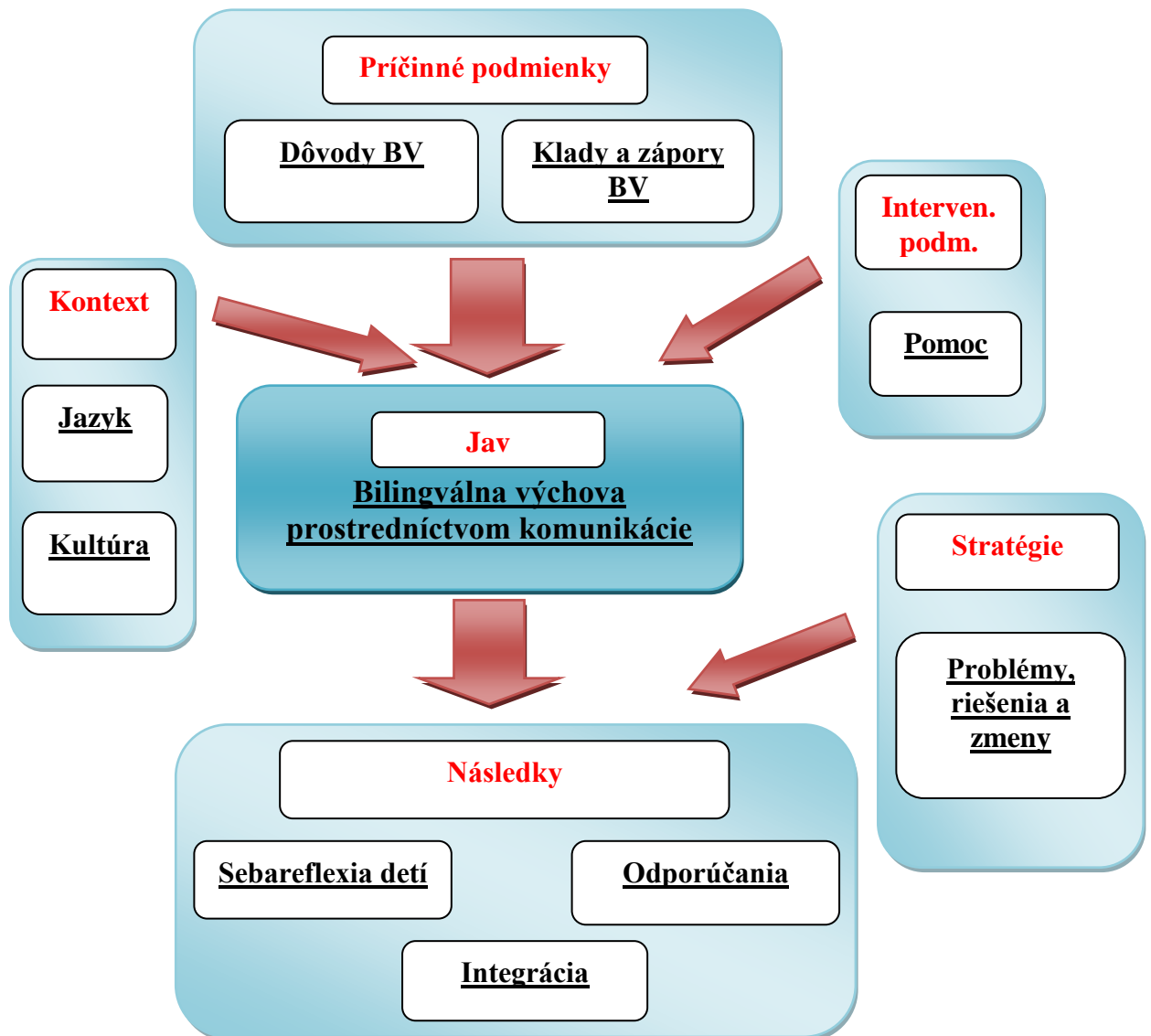
Prvok	Popis
Jav	To je to, čo by sa v schematickej teórii dalo nazvať názov schémy alebo rámca. Je to koncept, ktorý drží kúsok pohromade.
Príčinné Podmienky	Jedná sa o udalosti - premenné, ktoré vedú k vzniku, alebo rozvoju daného javu. Ide o súbor príčin a ich vlastností.
Kontext	Ide o konkrétne hodnoty premenných v pozadí. Súbor podmienok ovplyvňujúcich akcie / stratégie. Výskumníci často rozlišujú medzi aktívnymi premennými (príčina) a premennými prostredia (kontext).
Intervenujúce podmienky	Podobné kontextu. Ak nám to vyhovuje, môžeme identifikovať kontext pomocou ústredných premenných a zasahujúce podmienky prostredníctvom sprostredkujúcich premenných.
Stratégie	Cieľavedomé, na výsledok orientované aktivity, ktoré výskumník vykonáva ako reakcie na jav a na zasahujúce podmienky.
Následky	To sú dôsledky akčných stratégií, plánované a neplánované (zamýšľané aj nezamýšľané).

(Pavelek,2014, s.4)

4.7.1 Paradigmatický model

Na základe spojenia kategórií, ktoré nám vznikli v otvorenom kódovaní, sme vytvorili paradigmatický model, ktorý znázorňuje vzťahy a spojenia medzi danými kategóriami (Obrázok č.1)

Obrázok č. 1; Náš paradigmatický model

4.7.1.1 *Popis paradigmatického modelu*

Paradigmatický model by vo všeobecnosti nemal byť len znázornením toho, ako prvá kategória vplyva na druhú, druhá na tretiu, tretia na štvrtú atď. Nemal by to byť len reťazec na seba vplývajúcich kategórií, ale mal by znázorňovať vzťahy medzi kategóriami medzi sebou rôzne navzájom. Pochopenie takéhoto prekombinovaného modelu, by mohlo byť pre čitateľa – laika veľmi náročné. A preto, aby náš paradigmatický model dokázal pochopiť aj laik, na jeho popísanie a vysvetlenie sme vytvorili akýsi metaforický „**model bežca**„.

Tento bežec, je akýmsi vyjadrením centrálného javu – centrálnej kategórie. V našom prípade sa jedná o **bilingválnu výchovu prostredníctvom komunikácie**. Jedná sa o základný jav, ktorý má svoje príčiny, je ovplyvňovaný určitými podmienkami, je realizovaný rôznymi spôsobmi a taktiež má nejaké následky.

Na počiatku celej problematiky stoja dve príčiny, tzv. príčinné podmienky. V našom paradigmatickom modeli sa jedná o **dôvody bilingválnej výchovy a klady a záporý bilingválnej výchovy**. Už z názvu týchto kategórií je jasné, prečo stoja na počiatku. Obe tieto kategórie zahŕňajú príčiny, prečo v týchto rodinách vlastne došlo/dochádza k bilingválnej výchove. Tieto dve kategórie sú teda štartovacou čiarou pre nášho bežca.

Na opačnom konci problematiky, teda cieľovou čiarou pre nášho bežca, stoja následky. To čo vlastne vyplýva z tejto bilingválnej výchovy. Výsledkom, celého tohto javu, je v našom paradigmatickom modeli **sebareflexia detí**, teda fakt, že oni seba samých vnímajú ako ľudí, ktorí sú od malička vystavovaní dvom jazykom zároveň a v konečnom dôsledku sa stanú bilingválnymi. Ďalej sme sem zaradili aj úspešnú **integráciu detí**, čo by malo byť predovšetkým cieľom pre rodiny, ktoré sa dostali do (jazykovo) iného prostredia. No a v neposlednom rade sem patrí takisto aj sebareflexia rodičov a to vo forme určitých **odporúčaní**.

Bežec, ktorý chce do cieľa dobehnúť ako prvý, musí veľa trénovať. Jeho tréning je metaforou pre stratégie v našom paradigmatickom modeli. Jedná sa o stratégie, ktoré výrazne ovplyvňujú následky, teda výsledky celého procesu bilingválnej výchovy. Do skupiny stratégie sme zaradili kategóriu **problémy, riešenia, zmeny**. Súčasťou tejto

kategórie sú aj problémy, niekto by mohol namietat', že problémy sa nedajú považovať za stratégie. No dalo by sa povedať, že na základe tých problémov, ktoré rodičia mali, si vytvorili svoje vlastné stratégie na zvládnutie situácie. Predovšetkým sa nám ale jedná práve o tie riešenia a zmeny. Sú to akcie, ktoré rodičia podnikli, keď narazili na nejaký problém.

Na bežca počas behu výrazne vplyvajú jeho vnútorné podmienky – teda v jeho prípade je to jeho forma. V prípade nášho paradigmatického modelu sa jedná o kontext – do ktorého sme zaradili kategórie ako **jazyk a kultúra**. Za najvýraznejší faktor ovplyvňujúci bilingválnu výchovu považujeme jazyk, pretože jazyková bariéra môže znemožňovať výchovu ako takú. A to nehovoríme len o výchove doma, ale celkovo aj o inštitucionálnej edukácii. Kultúra má taktiež veľký vplyv na výchovu týchto detí. Predovšetkým práve kvôli tomu, že nakoľko rodičia každý pochádza z inej kultúry, každý z nich je zvyknutý na určitý typ výchovy. V prípade že sa v takejto situácii dve kultúry stretnú, je nutné nájsť spoločnú cestu, nejaký kompromis v otázke výchovy detí.

Okrem vnútorných podmienok vplyvujúcich na nášho pomyselného bežca sa objavujú aj vonkajšie vplyvy. Pre účely našej metafory, povedzme, že sa jedná o vietor, ktorý môže ovplyvniť rýchlosť bežca. V paradigmatickom modeli sa jedná o intervenujúce podmienky, ktoré ovplyvňujú základný jav – bilingválnu výchovu prostredníctvom komunikácie. Touto intervenujúcou podmienkou je **pomoc**, ktorú rodičia hľadajú, či už prostredníctvom psychológov, internetových poradní, alebo pod.

4.8 Selektívne kódovanie

Podľa Straussa a Corbinovej (1999, s. 18) je ambíciou zakotvenej teórie, validita, súlad medzi pozorovaním a teóriou, presnosť overiteľnosť a zovšeobecniteľnosť. Tzn., že v tejto kapitole zhŕňame naše výsledky z predchádzajúcej analýzy a formulujeme zakotvenú teóriu výchovy dieťaťa v bilingválnych rodinách a jej špecifik. V tejto fáze kódovania sa však už nebudeme pohybovať v rovine odkazujúcej na konkrétne rodiny, ale v rovine teórie, ktorá by mala platiť pre každú rodinu, v ktorej rodičia vychovávajú svoje deti bilingválne.

Bilingválna výchova prostredníctvom komunikácie je základným javom danej problematiky. Je javom, ktorý má svoje príčiny, ovplyvňujú ho rôzne faktory, pri jej realizácii sú využívané určité stratégie a takisto má aj nejaké následky.

Existujú dve základné príčinné podmienky, ktoré vyvolávajú tento základný jav a tieto podmienky sa vzťahujú k dospelým v rodine, teda dieťa príčiny tohto javu nijakým spôsobom neovláda. Na jednej strane sú to príčiny, ktoré sa viažu na situáciu do akej sa tieto rodiny dostali a tou je, že rodičia pochádzajú každý z inej krajiny a teda každý disponuje iným materinským jazykom. Keď jeden z rodičov ovláda jazyk toho druhého – teda vo vzájomnej komunikácii nie je využívaný tretí jazyk – by bilingválna výchova po narodení detí nemusela byť nutná, vynára sa problém komunikácie dieťaťa so starými rodičmi. To je hlavnou príčinou vzniku bilingválnej výchovy – aby boli deti schopné **komunikovať s oboma starými rodičmi**. A na druhej strane sú to príčiny, ktoré sa viažu s tým, ako rodičia bilingválnu výchovu vnímajú. Napriek tomu, že do danej doby, keď sa deti narodili, nemali s takýmto druhom výchovy žiadnu osobnú skúsenosť, je **takýto druh výchovy** považovaný za **veľmi pozitívny** a pre deti v rámci ich budúcnosti veľmi výhodný.

Pri realizácii bilingválnej výchovy sa nám taktiež vynárajú určité faktory, ktoré tento jav výrazne ovplyvňujú. Za jeden z najdôležitejších faktorov je považované práve to, akým spôsobom dieťa tento spôsob výchovy zvláda – ako **zvláda dva jazyky**.

Deti majú v takto mladom veku (predškolský a mladší školský vek) trochu problém v rozlišovaní dvoch jazykov. To je dôvodom, prečo u detí dochádza k tzv. mixovaniu jazykov – napr. že vsúvajú do slovenskej vety anglické slovíčka. Hlavným dôvodom však nie je to, že snáď majú problém s výučbou dvoch jazykov, ale to, že si v momente keď chcú vyjadriť nejakú myšlienku, práve nevedia spomenúť na to slovíčko v danom jazyku,

tak použijú slovíčko z iného jazyka, pretože si naň spomenuli rýchlejšie. No, časom, keď budú v komunikácii zbehlejší, tento problém vymizne.

S týmto do určitej miery súvisí aj problematika **dominancie jazyka**, ktorá do veľkej miery závisí na dvoch hlavných faktoroch. A tými sú vek dieťaťa – cca. do troch rokov (keď dieťa trávi väčšinu času s matkou), je ich dominantným jazykom, jazyk matky. Po období tretieho roka života, keď sa dieťa pomaly začína integrovať do vonkajšej spoločnosti sa vynára druhý faktor ovplyvňujúci dominanciu jazyka, a tým je prostredie – teda v akej krajine rodina žije. Keby sme to chceli zhrnúť, centrálnym faktorom je teda miera stimulácie daného jazyka na dieťa.

Na vývoj bilingvizmu u dieťaťa a bilingválnu výchovu celkovo má vplyv aj **kultúra**. Keďže rodičia každý pochádzajú z iného prostredia, z inej krajiny, z inej kultúry, v prípade bilingválnych rodín dochádza k výraznému stretu kultúr, s ktorými sa musí rodina vyrovnáť. Predovšetkým je výchova dieťaťa ovplyvnená tým, že každý z rodičov, prebral výchovné vzory zo svojej kultúry a teda sa potom pri výchove vlastných detí nezhodnú na výchovných postupoch. Potom dochádza k rôznym sporom a dohadom, ktoré môžu byť vyriešené len kompromismi oboch strán. V druhom rade, má na výchovu dieťaťa v bilingválnej rodine vplyv aj kultúra samotná, teda rôzne tradície a zvyky. V týchto rodinách dochádza k mixu tradícií z oboch kultúr a to potom výrazne vplýva na vytváranie kultúrnej identity dieťaťa a multikultúrne vnímanie sveta.

Domnievali sme sa, že na bilingválnu výchovu bude mať veľmi veľký vplyv aj **pomoc zvonku**, ktorá sa takýmto rodinám dostáva. Avšak, miera významnosti rôznych druhov poradenstva nie je až tak vysoká. Tieto rodiny realizujú bilingválnu výchovu absolútne prirodzene a nevyhľadávajú žiadne osobné poradne. Pri výskyte nejakého vážneho problému sa rodičia obracajú skôr na internetové poradenstvo, kde sa jedná o rôzne portály, kde prispievajú rodičia so svojimi problémami a radia si tam navzájom. Alebo na druhej strane vyhľadávajú internetové stránky, kde sa k danej problematike vyjadrujú odborníci, poprípade uvádzajú nejaké druhy návodov pre úspešnú bilingválnu výchovu.

Počas bilingválnej výchovy, často dochádza k rôznym špecifickým problémom, ktoré k takémuto druhu výchovy patria. Rodičia volia rôzne stratégie na zvládnutie týchto problémov. Jedná sa o **riešenia a zmeny**, ktoré nastávajú po uvedomení si vlastných chýb. Nie vždy je avšak možné, že chybu, ktorú rodičia v procese bilingválnej výchovy urobili

len tak napraviť. V mnohých prípadoch je už „neskoro“ – ako napríklad v prípade nízkej stimulácie v ranom veku, kedy je to najdôležitejšie. Áno samozrejme, stále sa dá zvýšiť mieru stimulácie v danom jazyku a zvýšiť tak jeho úroveň, avšak tento proces už je omnoho prácnejší. Keď si rodičia uvedomia chybu, ktorú urobili pri výchove, predovšetkým sa teda snažia o to, aby tieto chyby už pri ďalšom dieťati neopakovali.

Rovnako ako každý jav, aj bilingválna výchova má svoje následky. Či už hovoríme o následkoch pozorovaných na deťoch, ako napríklad ich vlastná **sebareflexia** – to ako vnímajú samy seba. Napriek tomu, že si tieto deti ešte plne neuvedomujú striedanie dvoch jazykov, od určitého veku si veľmi dobre uvedomujú, že sú niečím odlišné, že hovoria dvomi jazykmi na rozdiel od svojich vrstovníkov, ktorí hovoria len jedným a vnímajú to ako ich výhodu. Dôkazom toho je napríklad fakt, že v prípade ak sa v ich okolí objaví niekto, kto vie len jedným jazykom (a príde do kontaktu s jazykom druhým) tieto deti nie len že nemajú problém, ale veľmi ochotne, hrdo a s pochopením tomuto človeku všetko preložia.

Výsledkom úspešnej bilingválnej výchovy, je **úspešná integrácia** detí či už do skupiny svojich vrstovníkov, alebo celkovo do monolingválnej spoločnosti. Čo sa týka problematiky integrácie, musíme rodiny rozdeliť do dvoch skupín. Prvou skupinou sú rodiny, v ktorých sa deti narodili a celý život žijú v jednej krajine. V tomto prípade deti nemajú žiaden problém s integráciou, pretože sekundárny jazyk v bežnej, každodennej praxi využívajú, len s jedným rodičom. V prípade nášho výskumu sa nám však vynorila druhá skupina rodín. A jedná sa o rodiny, v ktorých sa jedno alebo viacero detí narodili v jednej krajine, chvíľu tam žili a potom sa presťahovali do krajiny druhej. V tomto prípade môže dochádzať k nejakým integračným problémom a to predovšetkým na základe komunikačnej bariéry detí s okolím. To je spôsobené predovšetkým tým, že doteraz submisívny jazyk dieťaťa je v podstate nútený, aby sa stal dominantným a to je proces, ktorý môže chvíľu trvať. Deti sú však v mladom veku na toľko flexibilné, že takáto adaptácia im zaberie omnoho menej času ako by zabrala dospelému človeku.

V neposlednom rade z bilingválnej výchovy vyplývajú následky, ktoré sa viažu na rodičov. Týmito následkami sú skúsenosti, vyplývajúce z ich problémov pri takejto výchove a ich riešení na základe ktorých, sú potom rodičia schopní určité veci **odporučiť**, či neodporučiť. V prípade bilingválnej výchovy sa v žiadnom prípade neodporúča nijaký druh nátlaku na dieťa, tento proces má byť prirodzený a má logicky vyplývať zo situácie

v ktorej sa rodina ocitla. Veľmi dôležitým faktorom, ktorý má viesť nie len k úspešnej bilingválnej výchove, ale všeobecne k dobrému chodu rodiny je predovšetkým rešpekt a tolerancia, ako je tomu ostatne aj u bežných typov rodín.

5 ZÁVER

Táto práca sa zaoberala problematikou výchovy detí v bilingválnych rodinách. V úvode práce sme túto tematiku rozobrali v teoretickej rovine. Uviedli sme mnoho definícií a delení, či už z oblasti bilingvizmu samotného, ale aj z oblasti bilingválnej výchovy. Tému sme však poňali trochu všeobecnejšie, takže sme sa zaoberali aj kultúrnymi aspektmi, ktoré sú neoddeliteľnou súčasťou bilingválnych rodín.

V praktickej časti práce, sme zrealizovali výskum, ktorý sme poňali kvalitatívne. Skúmali sme štyri bilingválne rodiny, od ktorých sme získali potrebné informácie pomocou pološtrukturovaných rozhovorov. Na analýzu získaných dát, sme zvolili metódu zakotvenej teórie, súčasťou ktorej bola realizácia otvoreného, axiálneho a selektívneho kódovania. Cieľom nášho výskumu bolo zistiť špecifiká typické pre bilingválne rodiny a na základe pozbieraných a spracovaných dát následne vytvoriť akési odporúčania pre budúcich rodičov, ktorí sa rozhodnú svoje deti vychovávať bilingválne. Ako základné odporúčania uvádzame nasledujúce:

1. Ak chcete dosiahnuť toho, aby vaše dieťa čelilo bilingvizmu v podstate bez väčších problémov, mali by ste s bilingválnou výchovou začať čo najskôr. V literatúre sa uvádza, že deti sú schopné absorbovať viacero jazykov až do obdobia puberty v podstate bez problémov. Avšak, ak je dieťa stimulované dvomi jazykmi od narodenia, prichádza s nimi do kontaktu, lepšie sa potom adaptuje na takýto štýl výchovy a na používanie dvoch jazykov zároveň.
2. Bilingválna výchova je najúspešnejšou vtedy, ak je prirodzená. Preto napriek tomu, že sa v literatúre uvádza, že aj monolingválni rodičia môžu vychovať bilingválne dieťa, odporúčame, aby sa do takejto výchovy predovšetkým púšťali rodiny, v ktorých rodičia majú odlišné materinské jazyky. Hlavným dôvodom je fakt, že ak má byť dieťa bilingválne a má dané jazyky ovládať gramaticky správne ako v hovorenej, tak v grafickej podobe, je potrebné, aby bolo gramaticky správne aj stimulované. A toho sa dá najlepšie dosiahnuť vtedy, ak daný jazyk dieťa učí niekto, koho je tento jazyk materinský. Jednou zo súčastí prirodzenosti bilingválnej výchove je taktiež fakt, že takáto výchova by nemala byť v žiadnom prípade násilná. Dieťa nesmie byť do bilingvizmu

tlačené, inak sa môže stať, že v konečnej podobe dieťa nebude ovládať ani jeden jazyk.

3. Predpokladom úspešnej bilingválnej výchovy a všeobecne chodu bilingválnej výchovy je vzájomná tolerancia, rešpekt a schopnosť kompromisov a to predovšetkým medzi rodičmi. Pri bilingválnej rodine sa predpokladá, že rodičia pochádzajú z rôznych krajín a kultúr. Môže sa teda stať, že v určitých situáciách vyplávajú na povrch určité kultúrne odlišnosti. V takýchto prípadoch rodičia musia spoločne nájsť kompromisné riešenie, ako danú situáciu vyriešiť. Hovoríme či už o výchovných situáciách – pretože každá kultúra má svoje typické výchovné zvyky. Ale aj o situáciách takých, ako je oslavovanie rôznych sviatkov a tradícií, keď sa rodina musí rozhodnúť, ktoré tradície prijme ako tradície rodiny.
4. Tak ako uvádza väčšina odborných zdrojov, aj z nášho výskumu vyplynulo, že najúčinnjšou metódou ako vychovať bilingválne dieťa, je metóda OPOL - jeden rodič, jeden jazyk. Dôležité je, aby sa rodičia tejto metódy držali, a neupúšťali od nej. Ideálnym stavom by bolo, keby obaja rodičia aspoň rozumeli jazyku toho druhého rodiča. Pretože, ak len jeden z rodičov rozumie obom jazykom, nastávajú situácie, že keď sa rozpráva celá rodina spolu, musí byť uprednostnený jazyk, ktorému rozumejú všetci zúčastnení, tým pádom druhý jazyk ustupuje do pozadia. V tomto prípade by sa mala zvýšiť stimulácia druhým jazykom (viz. bod 4.). Za menej problematickú možnosť, ako tú, že iba jeden z rodičov vie oba jazyky, pokladáme možnosť, že každý z rodičov vie len svoj materinský jazyk a na komunikáciu medzi sebou používajú tretí jazyk. Tým pádom sú deti stimulované oboma jazykmi relatívne rovnako, a okrem toho sa pasívne učia aj tretí jazyk (táto možnosť je však možná iba v špecifických prípadoch rodín)
5. V prípade, že je v rodine taká situácia, že len jeden z rodičov ovláda oba jazyky (viz. bod 3.), teda pri komunikácii všetkých členov rodiny sa musí používať jazyk, ktorému rozumejú všetci. Druhý jazyk teda prechádza do úzadia. V takomto prípade je dobré, ak sa nejakým spôsobom zvyšuje stimulácia submisívneho jazyka. Či už prostredníctvom rozprávok, kníh, krúžkov a pod. Rovnakým spôsobom je dobré postupovať aj v prípade, ak dieťa trávi viac času

s jedným rodičom – teda sa tento jazyk stáva dominantným. A rovnako aj v prípade, keď už dieťa navštevuje vzdelávacie inštitúcie – pretože dominantným jazykom sa stáva jazyk spoločnosti. Tieto kroky, však nie sú nutnosťou v prípade, ak sa nesnažíme o to, aby boli úrovne jazykov detí vyvážené.

Toto sú len základné odporúčania, ktoré vzišli z nášho výskumu. Myslíme si, že tematika bilingvizmu, či bilingválnej výchovy, nie je v Českej republike príliš často spracovávaná. Preto by bolo dobré, aby bol tento výskum rozšírený a priniesol viacero nových poznatkov a odporúčaní pre budúcich rodičov, ktorí by sa rozhodli vychovávať svoje dieťa bilingválne. Z nášho výskumu vyplynulo, že rodičia príliš nevyužívajú nejakého druhu poradenstva, no my sa domnievame, že keby bol tento výskum rozšírený, a na základe toho by bola vydaná nejaká publikácia s odporúčaniami pre rodičov, že by rodičia využili možnosť a túto knihu by si prečítali.

V dnešnej dobe, spolu národy viac a viac spolupracujú, čo veľmi dobre vidíme napríklad na modeli Európskej únie. Otvorili sa hranice štátov a tým sa otvorili aj hranice multikulturalizmu. Ľudia majú stále viac a viac možností stretávať sa s ľuďmi iných národností a tým sa zvyšuje pravdepodobnosť výskytu jazykovo zmiešaných párov → bilingválnych rodín. Preto si myslíme, že by bolo dobré zvýšiť povedomie o tejto problematike a určitým spôsobom takto aj rozširovať multikultúrne kompetencie verejnosti.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

1. BAKER, Colin, 2014. *A parents' and teachers' guide to bilingualism*. Bristol, Buffalo, Toronto: Multilingual Matters. ISBN 9781783091591.
2. CUMMINS, Jim and Merrill SWAIN, 1992. *Bilingualism in education: aspects of theory, research, and practice*. New York: Longman. ISBN 0582553806.
3. DISMAN, Miroslav, 2000. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0139-7.
4. GROSJEAN, François, 1982. *Life with two languages: an introduction to bilingualism*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press. ISBN 06-745-3091-8.
5. HARDING, Edith a Philip RILEY, 2008. *Bilingvní rodina*. Praha: Portál. ISBN 978-807-3673-581.
6. HENDL, Jan, 2012. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 978-802-6202-196.
7. HORŇÁKOVÁ, Katarína. *Bilingvizmus - dvojjazyčná výchova*. 2007 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: <http://www.inkluzivniskola.cz/content/bilingvizmus-dvojjazycna-vychova>
8. JANDT, Fred E, 2010. *An introduction to intercultural communication*. Thousand Oaks: SAGE Publications. ISBN 1412970105.
9. MILADINOVIC, Milena. *Overcoming Obstacles in Intercultural Communication*. In: www.afs.org [online]. 2014 [cit. 2015-04-09]. Dostupné z: <http://www.afs.org/blog/icl/?tag=stumbling-blocks-in-intercultural-communication>
10. MIOVSKÝ, Michal, 2006. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada. ISBN 80-247-1362-4.
11. MORGENSTERNOVÁ, Monika, Lenka ŠULOVÁ a Lucie SCHOLL, 2011. *Bilingvizmus a interkulturní komunikace*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-807-3576-783.
12. MURPHY, Robert Francis, 2004. *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 978-808-6429-250.

13. NEKVAPIL, Jiří, Marián SLOBODA a Peter WAGNER, 2009. *Mnohojazyčnosť v Českej republike: základní informace*. ISBN 978-807-1065-814.
14. PAVELEK, Lukáš. *Zakotvená teória a možnosti jej využitia v oblasti sociálnej práce*. 2014 [cit.2015-04-09].Dostupné z:
http://www.researchgate.net/publication/262260317_Zakotven_teria_%28GROUNDED_THEORY%29_a_monosti_jej_pouitia_v_oblasti_socilnej_prce
15. PRŮCHA, Jan, 2010. *Interkulturní komunikace*. Praha: Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-3069-1.
16. STEINER, Naomi, Susan L HAYES and Steven PARKER, 2009. *7 steps to raising a bilingual child*. New York: AMACOM, American Management Association. ISBN 08-144-0046-9.
17. STRAUSS, Anselm L a Juliet M CORBIN,1998. *Basics of qualitative research: techniques and procedures for developing grounded theory*. Thousand Oaks: Sage Publications. ISBN 08-039-5940-0.
18. ŠVARŤÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ, 2014. *Kvalitatívny výzkum v pedagogických vedách*. Praha: Portál.ISBN 978-802-6206-446.

ZOZNAM OBRÁZKOV

Obrázok č. 1 *Náš paradigmatický model*

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka č. 1; *Štvordimenzionálne poňatie jazyka*

Tabuľka č. 2; *Zhrnutie mýtov a faktov o bilingvizme*

Tabuľka č. 3; *Jazykové podobnosti*

Tabuľka č. 4; List 1. *Aké sú kľúčové komponenty môjho bilingválneho plánu?*

Tabuľka č. 5; List 2. *Týždenný bilingválny plán*

Tabuľka č. 6; *Národnostné odlišnosti*

Tabuľka č. 7; *Škála bariér komunikácie*

Tabuľka č. 8; *Prvky paradigmatického modelu*